

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»**

Διπλωματική εργασία:

**«Εγκληματολογικές όψεις της επτανησιακής κοινωνίας και των μελών της
στο έργο «Ο συμβολαιογράφος» του Αλέξανδρου Ρ. Ραγκαβή»**

**Σάββας Σκληρός
(Α.Μ.: 3219Μ010)**

Τριμελής επιτροπή

Επιβλέπουσα: Επ. Καθ.: Βασιλική Βλάχου

Μέλη: Ομ. Καθ.: Ιάκωβος Φαρσεδάκης

Καθ.: Γιώργος Νικολόπουλος

Δεκέμβριος 2021

«Η παρούσα εργασία δεν αποτελεί - εν όλω ή εν μέρει - προϊόν κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας και κανένα τμήμα της ούτε στο σύνολό της έχει υποβληθεί προς απόκτηση άλλου πτυχίου ή τίτλου σ' αυτό ή οποιοδήποτε άλλο πανεπιστήμιο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής».

Στους γονείς μου και στα αδέρφια μου

Περίληψη

Το θέμα «Εγκληματολογικές όψεις της επτανησιακής κοινωνίας και των μελών της στο έργο «Ο Συμβολαιογράφος» του Αλέξανδρου Ρ. Ραγκαβή» επιλέχθηκε για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας. Σκοπός είναι να πραγματοποιηθεί εγκληματολογική προσέγγιση του διηγήματος με βασικούς άξονες τη μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς, την ανάλυση της προσωπικότητας του εγκληματία και την κοινωνική αντίδραση (τυπική και άτυπη) στο έγκλημα μέσα από τη σκιαγράφηση της δράσης των ηρώων και την αποτύπωση της συγκεκριμένης εποχής. Το χρονικό πλαίσιο προσδιορίζεται αποκλειστικά στη χρονολογία όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα του διηγήματος. Πιο συγκεκριμένα, θα διερευνηθεί ο τρόπος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, οι έννοιες του εγκλήματος, του εγκληματία και του θύματος καθώς και η αντίδραση (τυπική και άτυπη) της επτανησιακής κοινωνίας στο έγκλημα. Επιπρόσθετα, θα προσεγγισθούν οι μηχανισμοί αντιμετώπισης, αλλά και πρόληψης του εγκλήματος. Θα αναλυθούν τα επιμέρους χαρακτηριστικά του δράστη και του θύματος, ενώ θα επιχειρηθεί η διερεύνηση του ρόλου που διαδραματίζουν οι πρωταγωνιστές του εγκλήματος, αλλά και τα μέλη της κοινωνίας στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Η εργασία θα βασιστεί σε ποιοτική δευτερογενή έρευνα με την μελέτη να βασίζεται σε ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία καθώς και σε αρθρογραφία γύρω από το συγκεκριμένο θέμα.

Abstract

The subject "Criminological aspects of the Ionian society and its members in the novel "The Notary" by Alexandros R. Ragavis was chosen for the thesis. The aim is to carry out a criminological approach to the story with the study of criminal behaviour, the analysis of the personality of the criminal and the social reaction (formal and informal) to crime through the outlining of the action of the heroes and the depiction of the specific era. The time frame is determined solely by the chronology in which the events of the story take place. More specifically, it will explore the way criminal justice is administered, the concepts of crime, the criminal and the victim, and the reaction (formal and informal) of Ionian society to crime. In addition, the mechanisms for dealing with and preventing crime will be approached. The individual characteristics of the perpetrator and the victim will be analyzed, while an attempt will be made to explore the role played by the protagonists of the crime, but also by members of society in the administration of criminal justice. The paper will be based on qualitative secondary research with the study being based on Greek and foreign language literature and articles on the subject.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	Σελ. 7
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η Επτανησιακή Ελλάδα στα χρόνια της Αγγλοκρατίας	Σελ. 9
1.1. Η πολιτική και η οικονομική συγκυρία	Σελ. 9
1.2. Η Δικαστική Εξουσία και η οργάνωση της Αστυνομίας	Σελ. 12
Κεφάλαιο 2 ^ο : Λογοτεχνία και Εγκληματολογία	Σελ. 17
2.1. Η σχέση της Λογοτεχνίας με την Εγκληματολογία	Σελ. 17
2.2. «Ο Συμβολαιογράφος» ως αστυνομικό μυθιστόρημα	Σελ. 21
Κεφάλαιο 3 ^ο : «Ο Συμβολαιογράφος»	Σελ. 27
3.1. Αλέξανδρος Ρ. Ραγκαβής: Βιογραφικά στοιχεία	Σελ. 27
3.2. «Ο Συμβολαιογράφος»: Η υπόθεση του αφηγήματος	Σελ. 32
3.3. Τα γλωσσικά ιδιώματα και το εθνικό αφήγημα στον «Συμβολαιογράφο»	Σελ. 36
Κεφάλαιο 4 ^ο : Εγκληματολογικές όψεις στον «Συμβολαιογράφο»	Σελ. 39
4.1. Ερμηνεύοντας τα εγκλήματα στον «Συμβολαιογράφο»	Σελ. 39
4.1.1. Το πέραςμα στην πράξη	Σελ. 39
4.1.2. Η κλοπή της περιουσίας του Βοράτη	Σελ. 41
4.1.3. Η δολοφονία του Κόμη Διονύσιου Ναννέτου	Σελ. 43
4.1.3.1. Το κίνητρο του εγκλήματος	Σελ. 50
4.1.4. Η δολοφονία του Γεράσιμου Ναννέτου	Σελ. 56
4.1.4.1. Το κίνητρο της δολοφονίας	Σελ. 56
Κεφάλαιο 5 ^ο : Κοινωνική Αντίδραση στο έγκλημα	Σελ. 64
5.1. Η έννοια του Κοινωνικού Ελέγχου	Σελ. 65
5.1.1. Η ενεργοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου	Σελ. 66
5.1.1.1. Η αστυνομία	Σελ. 68
5.1.1.2. Η διαδικασία της ανάκρισης	Σελ. 71
5.1.1.3. Η δίκη και η τιμωρία του Ροδίνη	Σελ. 75
5.1.1.4. Η δικαστική πλάνη στον «Συμβολαιογράφο»	Σελ. 83
Κεφάλαιο 6 ^ο : Η Αντεγκληματική πολιτική και η συμμετοχή του κοινού	Σελ. 87
Επίλογος	Σελ. 94
Βιβλιογραφία	Σελ. 98

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία». Σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι η προσέγγιση και η ανάλυση του βιβλίου «Ο Συμβολαιογράφος» του κλασσικού Έλληνα πεζογράφου και λογοτέχνη Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή με βάση την εγκληματολογική σκοπιά. Ένα βασικό ερώτημα που απασχόλησε είναι αν δύναται να μελετηθεί και να προσεγγισθεί μια νουβέλα εγκληματολογικά, καθώς αποτελεί προϊόν μυθοπλασίας και κινείται στο πεδίο του φανταστικού, ενώ η εγκληματολογία κινείται στο πεδίο του πραγματικού και της επιστήμης. Επιπρόσθετα, αν μπορεί ένα βιβλίο το οποίο έχει γραφτεί σχεδόν δύο αιώνες πριν να έχει επιστημολογικό – εγκληματολογικό ενδιαφέρον. Με το έγκλημα, την πορεία προς την διάπραξη του όπως και η αντίδραση μετά από αυτό, γεγονότα τα οποία βρίσκονται στον πυρήνα του έργου, επιτυγχάνεται μια διάδραση και ένας άμεσος διάλογος του συγγραφέα με τον αναγνώστη και παράλληλα της εγκληματολογίας με την λογοτεχνία παρά την χρονική απόσταση.

Στο πλαίσιο της εργασίας σχολιάστηκαν αρκετά ζητήματα που εντοπίστηκαν στο έργο και εγείρουν εγκληματολογικό ενδιαφέρον, με βασικά θέματα όπως η φύση των εγκλημάτων, τα διαφορετικά κίνητρα των δραστών αλλά και η αντίδραση της επίσημης πολιτείας. Όλα αυτά αποτελούν τους κύριους άξονες του «Συμβολαιογράφου». Στο πρώτο κεφάλαιο, οριοθετείται ιστορικά η περίοδος καθώς και όλες οι πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες που επικρατούν στην Ελλάδα, η οποία βρίσκεται στις παρυφές της επαναστατικής εξέγερσης απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επιπλέον, γίνεται και λόγος για την ιδιαίτερη διαμόρφωση της οργάνωσης τόσο των αστυνομικών υπηρεσιών όσο και της δικαστικής εξουσίας των Επτανήσων στην Αγγλοκρατία. Στην συνέχεια, γίνεται αναφορά στον τρόπο διαλόγου μεταξύ λογοτεχνίας και εγκληματολογίας ενώ παρουσιάζεται και το είδος του αστυνομικού διηγήματος, στοιχεία του οποίου ενυπάρχουν μέσα στο βιβλίο του Ραγκαβή.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση της υπόθεσης του έργου, βιογραφικών στοιχείων του συγγραφέα, τα στοιχεία του εθνικού αφηγήματος καθώς και τα γλωσσικά ιδιώματα που συναντώνται στον «Συμβολαιογράφο». Στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται να αναλυθούν οι φύσεις των δύο κύριων εγκλημάτων όσο και τα κίνητρα του Γεράσιμου Ναννέτου και του Τάπα με βάση τις εγκληματολογικές θεωρίες. Στη συνέχεια, το πέμπτο κεφάλαιο εστιάζει στον κοινωνικό έλεγχο του εγκλήματος με τον ρόλο της αστυνομίας, την διαδικασία της δίκης όσο και της εκτέλεσης της ποινής, στοιχεία τα οποία καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της πλοκής του βιβλίου. Στο έκτο κεφάλαιο, τονίζεται η έννοια της αντεγκληματικής πολιτικής, το είδος που εντοπίζεται και εφαρμόζεται στον «Συμβολαιογράφο» όσο και την σημασία της συμμετοχής του κοινού με βάση την χρονική και ιστορική περίοδο. Κλείνοντας την εργασία γίνεται μια αναδρομή στην αντιμετώπιση του εγκλήματος και του εγκληματία με τελικό προορισμό την σύγχρονη εποχή όπου η ανάγκη υιοθέτησης πολιτικών πρόληψης αντί της επικρατούσας καταστολής συνεχίζει να απασχολεί.

Κεφάλαιο 1^ο

Η Επτανησιακή Ελλάδα στα χρόνια της Αγγλοκρατίας

1.1 Η πολιτική και η οικονομική συγκυρία

Ο Συμβολαιογράφος έχει ως ιστορικό φόντο τα Επτάνησα και την Κεφαλονιά την περίοδο της αγγλικής κατοχής και κυριαρχίας λίγο πριν την έναρξη της Ελληνικής επανάστασης. Οι επτανήσιοι με κύρια αφορμή την κατάργηση των αυτονομιών τους από τους Γάλλους (ύστερα από τη Συνθήκη του Τιλσίτ το 1807 που κατήλθαν υπό Γαλλική κατοχή) στράφηκαν προς τους Βρετανούς και ζήτησαν να τεθούν υπό την προστασία της Αγγλίας αλλά και κάτω από τη δίκη τους πίεση. Το 1809 οι Άγγλοι αποφασίζουν να εκστρατεύσουν στα Ιόνια νησιά με σκοπό να εξουδετερώσουν και να ανατρέψουν την Γαλλική κυριαρχία. Η Αγγλική πολιτική εξουσία αντιλήφθηκε ότι τα Επτάνησα έπρεπε να προσαρμοστούν στα νέα πολιτικά ευρωπαϊκά δεδομένα. Αποδέχτηκαν τις εκκλήσεις των κατοίκων με σκοπό ωστόσο να καθορίσουν και να διατηρήσουν την επιρροή τους στο χώρο. Επακόλουθα το 1815 η Βρετανία θα αναγνωρίσει τα Επτάνησα ως ιδιαίτερο, ανεξάρτητο και αυτόνομο κράτος κερδίζοντας την εύνοια του επτανησιακού λαού. Πάραυτα, η Αγγλία πέρα από την εποπτεία εξασφάλισε και το δικαίωμα παρέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα του Ιονίου κράτους. Ύστερα από τη νίκη του Αγγλικού στρατού, το 1817 στη Βιέννη θα γίνει δεκτή η πρόταση της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, σύμφωνα με τη οποία το σύνολο των Ιωνίων Νήσων εξασφάλιζαν την «ελευθερία» και «ανεξαρτησία» τους κάτω από την επιρροή όμως της Μεγάλης Βρετανίας.

Το Σύνταγμα του 1817 έδωσε την κύρια πολιτική εξουσία στον αρμοστή ενώ μερίμνησε για τη σύσταση Βουλής και Γερουσίας. Οι αποφάσεις της αρμοστείας έπρεπε να επικυρωθούν από τον ίδιο αρμοστή ο οποίος είχε την συνταγματική ελευθερία να ασκήσει veto. Η Κέρκυρα αποτελούσε την έδρα της Αρμοστείας ενώ κάθε νησί είχε τον επίσκοπο του (αλλιώς, τοποτηρητής), ο οποίος συνήθως ήταν Άγγλος αξιωματικός. Κύρια αρμοδιότητά του ήταν η σύσταση και η οργάνωση τοπικής κυβέρνησης που αποτελούνταν από ένα πενταμελές επαρχιακό συμβούλιο με πρόεδρο έναν έπαρχο (Reggente).

Η κοινωνία των Επτανήσων δέχθηκε με μεγάλη ανακούφιση την προστασία βασικών πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών με το κλίμα να είναι ιδιαίτερο ευοίωνο στην αρχή της Αγγλοκρατίας. Πολλές φορές όμως η βρετανική εξουσία θα κατηγορηθεί στην Ιόνιο Βουλή για αυθαιρεσία στην λήψη των αποφάσεων. Επομένως, η απόλυτη εξουσία ασκείται από την προστάτιδα δύναμη μέσω του νόμιμου εκπροσώπου της, του Αρμοστή. Ανάμεσα στις αρμοδιότητές του ήταν η διακυβέρνηση των αποικιών της Βρετανίας που απλώνονταν όχι μόνο στα Επτάνησα αλλά σε όλο τον κόσμο ενώ ο ρόλος του «Λόρδου Μεγάλου Αρμοστή του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων» προσομοιάζει σε έναν αποικιακό κυβερνήτη αφού θεσμοθετείται η παρέμβασή στα εσωτερικά πολιτικά ζητήματα του Ιονίου κράτους. Η Μεγάλη Βρετανία σκόπευε τη μετατροπή των Επτανήσων σε αγγλική αποικία κάτι που διαφαίνεται από το γεγονός ότι στέλνει ως αντιπρόσωπό της στα Επτάνησα τον πρώην Κυβερνήτη της Κεϋλάνης, Maitland. Η τοποθέτηση του Αρμοστή αποσκοπούσε στην εξασφάλιση της εσωτερικής ηρεμίας όπως δηλαδή είχε συμβεί και με την αποστολή του κόμη Μοντενίγου από τον Ρώσο Αυτοκράτορα.¹

Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση στο σύνολο των Επτανήσων σε όλη την περίοδο της αγγλικής προστασίας είναι ουσιαστικά συνέχεια εκείνης της Βενετοκρατίας. Κύρια πηγή πλούτου παραμένει η καλλιέργεια της γης. Το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης (περίπου τα τρία τέταρτα της γης) του καλλιεργήσιμου εδάφους ανήκουν στους μεγαλοκτηματίες, που αποτελούν και την ελάχιστη μειοψηφία του πληθυσμού. Πάραυτα, υπάρχουν και αριστοκρατικές οικογένειες, οι οποίες είτε λόγω αντικειμενικών συνθηκών ή υποκειμενικών επιλογών έχουν οδηγηθεί σε πτώχευση ή έχουν στραφεί και σε χρηματιστηριακές επενδύσεις. Είναι προφανές πως όσοι κατείχαν σημαντική περιουσία και μεγάλες εκτάσεις γης συνδέονταν άμεσα με τη διοίκηση των νησιών και ασκούσαν έντονη επιρροή στις πολιτικές αποφάσεις. Με αυτόν τον τρόπο η προστάτιδα δύναμη θα χρησιμοποιήσει τις συγκεκριμένες κοινωνικές τάξεις για να εδραιώσει την επιρροή της στον επτανησιακό χώρο.

¹ Χιώτης, Π. (1980). *Ιστορία του Ιονίου Κράτους από συστάσεως αυτού μέχρι Ενώσεως 1815-1864* (Τόμ. II). Αθήνα: Καραβίας Δ. Ν Αναστατικές Εκδόσεις, σελ. 11-13.

Η κοινωνική τάξη των αρχόντων θα συνεχίσει να δρα ενάντια των συμφερόντων των κατοίκων των Επτανήσων προκαλώντας έριδες, έντονη δυσaráσκεια στην πλειοψηφία καθώς και υψηλό αίσθημα κοινωνικής αδικίας με την κάλυψη και ανοχή της Αγγλικής διοίκησης.² Το φορολογικό σύστημα που επέβαλε η Βρετανική δύναμη ήταν άδικο γιατί προσέφερε φοροαπαλλαγές στην αριστοκρατική και εύπορη τάξη με το βάρος να το επωμίζεται ο λαός της υπαίθρου και ο αγροτικός πληθυσμός.³

Ωστόσο, αντιθέτως στο Ιόνιο πέλαγος λόγω της γειτνίασης με τις δυτικές αγορές και τα μεγάλα ναυτικά και εμπορικά κέντρα της Ευρώπης δημιουργείται και ανθεί μια σημαντική ναυτιλιακή δραστηριότητα κατά την περίοδο της Αγγλικής επιρροής. Υπό την προστασία της Αγγλίας, που αποτελούσε θαλασσοκράτεια και ναυτιλιακή δύναμη της εποχής, τα πλοία του Ιονίου κράτους γίνονταν δεκτά σε όλα σχεδόν τα λιμάνια. Η ναυτιλιακή δραστηριότητα αυτή έχει επιχειρηματικά χαρακτηριστικά ενώ πρόκειται για καπιταλιστικού τύπου επιχειρήσεις που αναπτύχθηκαν κυρίως στα νησιά της Επτανήσου, όπως η Ιθάκη, η Κεφαλλονιά και η Ζάκυνθος. Οι επιχειρήσεις αυτές διαφέρουν από βιοτεχνικές πλοιοκτησίες που παρατηρούνται την ίδια εποχή στη ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου πελάγους. Τέλος, ο τομέας της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας σε αντίθεση με τον ναυτιλιακό δεν γνώρισε την ίδια ακμή. Η έλλειψη δασμολογικής προστασίας της εγχώριας βιομηχανικής παραγωγής, ήταν ένας από τους παράγοντες που οδηγούσαν στην υποτίμηση όπως και η έλλειψη πρόσβασης σε πρώτες ύλες και σε εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Ακόμα και μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, η βιομηχανική δραστηριότητα παρέμεινε υποβαθμισμένη. Στα πλαίσια της περιορισμένης βιομηχανικής δραστηριότητας, η Βρετανική Προστασία κατά τα πρώτα χρόνια έδωσε περισσότερο βάση στην αγροτική οικονομία που όπως αποδείχτηκε καθώς αποτέλεσε τον τροφοδότη του ντόπιου πληθυσμού.⁴

² Χιώτης, Π. (1980). *Ιστορία του Ιονίου Κράτους από συστάσεως αυτού μέχρι Ενώσεως 1815-1864* (Τόμ. II). Αθήνα: Καραβία Δ. Ν Αναστατικές Εκδόσεις, σελ. 45-46

³ Ιδρωμένος, Α. (1935). *Πολιτική Ιστορία της Επτανήσου (1815-1864)*. Κέρκυρα: Καραβίας Δ. Ν Αναστατικές Εκδόσεις, σελ. 114.

⁴ Μπρεγιάννη, Κ. (2017). *Ιόνιο Κράτος 1814-1864 Θεσμοί και Κοινωνική διάρθρωση*. Αθήνα : Ακαδημία Αθηνών, σελ. 44-45.

1.2 Η Δικαστική Εξουσία και η οργάνωση της Αστυνομίας

Η δικαστική εξουσία και η απονομή της δικαιοσύνης ήταν τομείς που συγκέντρωναν διαχρονικά από τα χρόνια της επιρροής της Γαλλικής Δημοκρατίας, μεγάλο ενδιαφέρον και έγιναν κατά καιρούς πολλές προσπάθειες επαναπροσδιορισμού τόσο των αρμοδιοτήτων των δικαστηριακών αρχών όσο και του εφαρμοστέου δικαίου. Θεσμοθετήθηκαν σε κάθε νησί κατηγορίες δικαστηρίων: τα Πρωτοδικεία, τα Κακουργοδικεία, τα Εμποροδικεία, τα Εφετεία καθώς και η επαναλειτουργία των Ειρηνοδικείων.

Βασικό καθήκον της δικαστικής εξουσίας πέρα από την εκδίκαση των υποθέσεων, είναι η εξέταση των νόμων, η επισημάνση διφορούμενων σημείων ή ανακρίβειών που εντοπίζονταν στις νομοθετικές οδηγίες και όποια αρνητική συνέπεια ή ελαττώματα μπορούσαν να εντοπισθούν. Τα πορίσματα τους επί των νομικών ερευνών που τελούν οφείλουν να τα υποβάλλουν στο Νομοθετικό Συμβουλευτικό Όργανο (άρθρο 145). Οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων έχουν δημόσιο χαρακτήρα, ωστόσο οι δικαστικές αποφάσεις λαμβάνονται μυστικά και οι αποφάσεις τους αιτιολογούνται, παραπέμποντας πάντα στα οικεία χωρία του νόμου και ανακοινώνονται μεγαλόφωνα σύμφωνα με το άρθρο 146.⁵

Ως προς τη διάρθρωση των δικαστηρίων, διαχωρίζεται η αστική και η ποινική Δικαιοσύνη. Ως προς την πρώτη, ορίζεται η λειτουργία αστικών Πρωτοδικείων, Εμποροδικείων και Εφετείων. Πιο συγκεκριμένα, σε κάθε νησί υπάρχει Πρωτοδικείο πλην της Κεφαλονιάς που έχει δύο (Αργοστόλι και Ληξούρι). Το Εμποροδικείο στεγάζεται σε Κέρκυρα, Λευκάδα, Ζάκυνθο και Κεφαλονιά (Αργοστόλι). Για αυτό το λόγο το Πρωτοδικείο του Ληξουρίου ασκεί και χρέη Εμποροδικείου για δικαστικές υποθέσεις που σχετίζονται αμιγώς με το εμπόριο και αφορούν αποκλειστικά τους κατοίκους του Ληξουρίου. Τα τέσσερα προαναφερόμενα νησιά έχουν και Εφετείο σύμφωνα με τα άρθρα 151 και 153 του Συντάγματος των Ιονίων Νήσων.

⁵ Σύμφωνα με τα Άρθρα 145-146, Συντ Κ.Ι.Ν (Κράτος Ιονίων Νήσων), σελ. 454.

Η Ποινική Δικαιοσύνη οργανώνεται στα άρθρα 167-180 του Συντάγματος του Ιονίου κράτους. Ειδικότερα, ορίζεται ότι όλα τα πλημμελήματα εκδικάζονται από τον Αστικό Δικαστή. Τα αδικήματα που δεν επισύρουν ατιμωτικής ποινής εκδικάζονται από το Επανορθωτικό Δικαστήριο, όπου υπάρχει ένα σε κάθε νησί (στην Κεφαλονιά υπάρχουν δύο, σε Αργοστόλι και Ληξούρι). Το Επανορθωτικό Δικαστήριο απαρτίζεται από τον Αστικό Δικαστή, τον Δημόσιο Συνήγορο, δύο Παρέδρους, που επιλέγονται από τον κατάλογο των Ορκωτών και ένα γραμματέα. Ο γραμματέας εκλέγεται ύστερα από μυστική ψηφοφορία βάσει ενός καταλόγου τριών υποψηφίων που προτείνει το Επαρχείο από τον Αστικό Δικαστή, τον Πρόεδρο του Συμβουλίου των Ορκωτών και τους Τοπικούς Τιμητές. Τα αδικήματα με σωματική και ατιμωτική ποινή δικάζονται από τους Ορκωτούς στα Κακουργιοδικεία⁶. Το Κακουργιοδικείο εκτός από τους Ορκωτούς, αποτελείται και από τρεις Δικαστές και δύο Παρέδρους, προερχόμενους από την τάξη των νομικών, καθώς και από έναν Δημόσιο Συνήγορο. Ο Δημόσιος Συνήγορος διευθύνει την ακροαματική διαδικασία, απαγγέλλει το κατηγορητήριο και τέλος αιτιολογεί την ποινή που προβλέπει ο νόμος.

Το Ακυρωτικό Δικαστήριο αποτελείται από επτά δικαστές και έναν Γενικό Συνήγορο οι οποίοι προκύπτουν από το Νομοθετικό Σώμα με τη διαδικασία της εκλογής. Ο Πρόεδρος που θα προκύψει την εκλογή δεν είναι κάποιους από τους επτά. Η έδρα του Ακυρωτικού Δικαστηρίου δεν είναι σταθερή αντιθέτως εναλλάσσεται ανά δύο έτη ανάμεσα στην Κεφαλονιά και την Ζάκυνθο, ενώ από το 1814 στις διαδοχικές και εκ περιτροπής διετείς αυτές περιόδους θα συνυπολογίζεται και η Λευκάδα ως έδρα. Ο τόπος έναρξης ανάμεσα σε Ζάκυνθο και Κεφαλλονιά αποφασίζεται ύστερα από κλήρωση.

⁶ Τα άρθρα 175 και 192 ορίζουν ότι οι Ορκωτοί συγκροτούνται από το προεδρείο του δικαστηρίου και αφορά όσους στο παρελθόν έχουν διατελέσει στο παρελθόν δημόσιοι λειτουργοί ή και δικαστές.

Οι αρμοδιότητες του ακυρωτικού δικαστηρίου κατά κύριο λόγο είναι να ακυρώνει και να καταργεί τις αποφάσεις των δικαστηρίων, εφόσον βέβαια προχωρήσει στην εκτίμηση πως αυτές εκδόθηκαν κατά παράβαση τυπικών διαδικασιών που υπαγορεύονται από τον Κώδικα Αστικής ή ποινικής Δικονομίας. Επιπρόσθετα, δεν μπορεί να αξιολογήσει τις ήδη εκδοθείσες δικαστικές αποφάσεις από άποψη ποιότητας. Ωστόσο, έχει τη δυνατότητα να ακυρώσει δικαστικές αποφάσεις που παραβιάζουν και είναι αντίθετες με τις νομικές διατάξεις του Σωφρονιστικού και Ποινικού Κώδικα.

Ακόμα, το Ακυρωτικό Δικαστήριο έχει και τον χαρακτήρα Ανώτατου Δικαστηρίου σε περιπτώσεις που:

α. Υπάρχουν εγκλήματα εσχάτης προδοσίας ή κατά του ίδιου Κράτους.⁷

β. Νομοθέτες, Έπαρχοι και Γερουσιαστές βρεθούν ένοχοι για αδικήματα κατά τη διάρκεια της θητείας τους, το Ακυρωτικό δικαστήριο επισύρει σωματική και ατιμωτική ποινή.

γ. Οι δημόσιοι υπάλληλοι επιβαρύνονται με κατηγορίες για ληστεία, κλοπή, κατάχρηση, ψευδή δήλωση ακόμη και υπεξαίρεση.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το Ανώτατο Δικαστήριο του Κράτους επιτηρεί στο σύνολό τους τα Αστικά Δικαστήρια και τα Κακουργιοδικεία της Πολιτείας ενώ ασκεί και την κύρια εποπτεία στους συμβολαιογράφους του Κράτους⁸.

Όσον αφορά τον ποινικό σωφρονισμό, από το Σύνταγμα του 1803 υπάρχουν διατάξεις για την σύλληψη και την κράτηση ενός κατηγορούμενου ενώ διαφαίνονται διάφορες εγγυήσεις αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο το δημοκρατικό και φιλελεύθερο χαρακτήρα του Συντάγματος. Πιο συγκεκριμένα, κάθε πράξη προσαγωγής θα πρέπει να αιτιολογείται. Για κάθε ένταλμα ή διάταγμα σύλληψης, αφού είναι υποχρεωτικό να αναγράφεται ο

⁷ Τα είδη του κατηγορητηρίου για έγκλημα κατά του Κράτους ή εσχάτης προδοσίας είναι τρία:

α. το κατηγορητήριο που απαγγέλλει το ίδιο το Νομοθετικό Σώμα

β. το κατηγορητήριο που απαγγέλλει η Γερουσία ή μετά από καταγγελία του Συμβουλίου των Τιμητών και αφού έχει προηγηθεί σχετική αναφορά των Τοπικών Τιμητών. Στην τελευταία αυτή περίπτωση το κατηγορητήριο σχετίζεται μόνο με αδικήματα που αφορούν το νησί, από το οποίο προέρχεται ο κατηγορούμενος και

γ. το κατηγορητήριο που απαγγέλλουν απευθείας οι ίδιοι οι Τιμητές.

⁸ Σύνταγμα Κ.Ι.Ν., σελ. 457-460.

νόμος στον οποίον στηρίζεται, αντίγραφο δε του εντάλματος ή του διατάγματος, πρέπει να επιδίδεται και στον συλληφθέντα.

Ο Δεσμοφύλακας (ο υπεύθυνος των φυλακών) δεν μπορεί να παραλάβει κάποιον για κράτηση, αν πρώτα δεν έχει επιδοθεί η αντίστοιχα πράξη προσαγωγής ή το ένταλμα ή το διάταγμα σύλληψης. Το ένταλμα και η προσαγωγή εκδίδονται πάντα από τον νόμιμο εξουσιοδοτημένο δικαστικό λειτουργό, ενώ το διάταγμα σύλληψης εκδίδεται από το από τη Γερουσία ή το Νομοθετικό Σώμα. Εν συνόλω, η πράξη προσαγωγής, το ένταλμα και το διάταγμα σύλληψης πρέπει να φέρουν και την υπογραφή του Πρύτανη, ο οποίος είναι η αρμόδια Αρχή, ενώπιον της οποίας προσάγεται ο κατηγορούμενος.

Επιπλέον, όποιος κρατείται πρέπει να εξεταστεί εντός εικοσιτεσσάρων ωρών αν πρόκειται για πράξη προσαγωγής και εντός τριάντα ωρών αν πρόκειται για ένταλμα ή διάταγμα σύλληψης. Κατά τη διάρκεια της κράτησης, ο κρατηθείς μπορεί να έρχεται σε επικοινωνία με τα άτομα που τον επισκέπτονται, εκτός αν υπάρχει ειδική απαγορευτική εντολή υπογεγραμμένη από δικαστή. Όποιος υπερβεί τα όρια αυστηρότητας σε βάρος του κρατούμενου κατά τη διάρκεια της κράτησης του τελευταίου θεωρείται ότι διαπράττει κακούργημα⁹.

Στην οργάνωση του αστυνομικού συστήματος στα Επτάνησα, καθοριστικό ρόλο έπαιξε η αποικιοκρατική λογική της Αγγλίας η οποία στόχευε στην σύσταση ενός ισχυρού οργάνου με αρχικό στόχο τον έλεγχο των κατοίκων και την άμεση καταστολή οποιασδήποτε κοινωνικής εξέγερσης. Τα αστυνομικά σώματα τα οποία συστήθηκαν την περίοδο της Αγγλοκρατίας στα Επτάνησα ήταν: η *Υψηλή Αστυνομία (Alta Polizia)*, η *Εκτελεστική Αστυνομία (Polizia Esecutiva)*, η *Δικαστική Αστυνομία (Polizia Giudiziaria)* και η *Πολιτική Δικαστική Αστυνομία (Polizia Civile Municipale)*.¹⁰

Η Υψηλή Αστυνομία ήταν ένα είδος αστυνομικής μυστικής υπηρεσίας διότι λειτουργούσε κάτω από τον άμεσο έλεγχο της Προστάτιδας Δύναμης και του Αρμοστή πιο συγκεκριμένα και είχε ως κύριο στόχο την αντιμετώπιση των αντικαθεστωτικών διαθέσεων, την κατασκοπευτική δράση και

⁹ Σύμφωνα με το Συντ. Κ.Ι.Ν. , σελ. 456-457.

¹⁰ Μοσχόπουλος, Γ. (1997). *Ο θεσμός της Αστυνομίας στα Επτάνησα: Τα κεφαλληνιακά αρχεία της Εκτελεστικής Αστυνομίας 1815-1864*. Αργοστόλι, σελ. 7-9.

αντικατασκοπεία καθώς και τον έλεγχο των δράσεων κοινωνικών και πολιτικών ομάδων.

Η Alta Polizia είχε δηλαδή απόλυτες δικαιοδοσίες, ωστόσο μετά το Σύνταγμα του 1818 και τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις οι αρμοδιότητές της περιορίστηκαν μονάχα στις περιπτώσεις των αδικημάτων κατά του κρατικού μηχανισμού. Έτσι συστάθηκε η Εκτελεστική Αστυνομία. Η Εκτελεστική Αστυνομία ήταν και το βασικό εκτελεστικό όργανο, με μια ισχυρή και πολυάνθρωπη δύναμη χωροφυλακής, με αρμοδιότητες και καθήκοντα που άγγιζαν κάθε πτυχή της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και κυρίως της προσωπικής ζωής των κατοίκων.

Η Δικαστική Αστυνομία, ήταν μια αστυνομική δύναμη με περιορισμένες αρμοδιότητες, οι οποίες αντανακλούσαν με δικαστικές κλητεύσεις και εκτελέσεις δικαστικών αποφάσεων ενώ είχε την ευθύνη του ειρηνικού καθημερινού βίου των κατοίκων των Επτανήσων. Τέλος, η Πολιτική Δημοτική Αστυνομία, υπαγόταν στο Επαρχείο, δηλαδή την εγχώρια τοπική διοίκηση κάθε νήσου και ήταν πρόδρομος της σημερινής Δημοτικής Αστυνομίας.¹¹

Όπως γίνεται αντιληπτό, η Εκτελεστική Αστυνομία ήταν και αυτή που αναλάμβανε την εξιχνίαση και των εγκλημάτων με προληπτικό ή κατασταλτικό τρόπο. Είχε ένα εκτενές δίκτυο πολυπληθών αναφορών, επίσημων εγγράφων και υπηρεσιακών σημειωμάτων, κάθε επτανήσιου πολίτη. Γνώριζε δηλαδή αναλυτικά το ποινικό μητρώο, την οικογενειακή και οικονομική κατάσταση του κάθε πολίτη, τα περιουσιακά του στοιχεία (σπίτια, χωράφια, πολύτιμα αντικείμενα μέχρι και όπλα), την κοινωνική του συμπεριφορά, τις ιδιαίτερες συνήθειες του καθώς και την θρησκευτική του ταυτότητα. Η αστυνόμευση εν γένει στην Αγγλοκρατία βασιζόταν στην εξαντλητική παρακολούθηση, συσχέτιση και αρχειοθέτηση ολόκληρης της επτανησιακής κοινωνίας. Η αστυνομία λειτουργούσε ως κύρια καθεστωτική δύναμη με βασικό όπλο την ισχύ των πληροφοριών που βρισκόταν μέσα στο αρχείο της. Βασισμένη σε αυτές μπορούσε να φυλακίσει, να εξορίσει, ή και να στιγματίσει τους ανθρώπους, επιβεβαιώνοντας με αυτόν το τρόπο την

¹¹ Μοσχόπουλος, Γ. (1997). *Ο θεσμός της Αστυνομίας στα Επτάνησα: Τα κεφαλληνιακά αρχεία της Εκτελεστικής Αστυνομίας 1815-1864*. Αργοστόλι, σελ. 7-9.

αποικιοκρατική πολιτική της Αγγλίας στη λογική της απόλυτης επιρροής και του κοινωνικού ελέγχου.

Κεφάλαιο 2^ο

Λογοτεχνία και Εγκληματολογία

2.1 Η σχέση της Λογοτεχνίας με την Εγκληματολογία

Ως τέχνη του λόγου, η λογοτεχνία θεωρείται ότι περιλαμβάνει όλες τις μορφές ποιητικού, πεζού, θεατρικού λόγου, καθώς και «τα έντεχνα, αισθητικά φορτισμένα και αξιολογημένα μνημεία» μιας εθνικής ή γλωσσικής κοινότητας. Δημιουργείται μέσα στα πλαίσια μιας κοινωνικής ομάδας, έχοντας αφ' ενός ιστορικές αναφορές σχετικά με γεγονότα που έχουν διαδραματιστεί στο παρελθόν και αφ' ετέρου κοινωνικές αναφορές από την κοινωνία στην οποία ζει ο συγγραφέας. Η κοινωνία υπάρχει πριν από το έργο και ο συγγραφέας επηρεάζεται απ' αυτήν και αποδίδει με την τέχνη του πλευρές της κοινωνικής εμπειρίας του.¹² Η κοινωνία υπάρχει και μέσα στο έργο, καθώς την εκφράζει. Μέσα από τη μυθοπλασία αντανακλώνται καταστάσεις και φαινόμενα της εποχής, αλλά συνεχίζει να υπάρχει και μετά από το έργο· κάθε φορά που φτάνει το έργο στα χέρια ενός αναγνώστη. Παρά τη χρονική και πολιτισμική απόσταση ο συγγραφέας και ο αναγνώστης επικοινωνούν μέσω του έργου.¹³ Σύμφωνα με την P.D. James «η ανάγνωση οποιουδήποτε μυθιστορήματος αποτελεί μια πράξη συμβίωσης, καθώς ο αναγνώστης προσφέρει τη φαντασία του στη φαντασία του συγγραφέα, εισχωρεί στον κόσμο του, παίρνει μέρος τη ζωή των ηρώων του και σχηματίζει τις λέξεις και τις εικόνες του συγγραφέα τη δική του νοητική εικόνα ανθρώπων και τόπων.¹⁴

Η λογοτεχνία και η εγκληματολογία χρησιμοποιούν την ίδια πρώτη ύλη -το λόγο- και αντλούν τις αφηγήσεις τους από την ίδια θεματολογία: τις κοινωνικές απαγορεύσεις, τις παραβιάσεις τους και τις συνέπειες αυτών των παραβάσεων.

¹² Καραποστόλης, Β. (1985). *Η Αδιαχώρητη Κοινωνία: ένας διάλογος κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πρότυπο, σελ. 121.

¹³ Καραποστόλης, Β. (1985). *Η Αδιαχώρητη Κοινωνία: ένας διάλογος κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πρότυπο, σελ. 127.

¹⁴ James, P. D. (2011). *Συζητώντας το αστυνομικό μυθιστόρημα*. (Τ. Τόλια, Μεταφρ.) Αθήνα: Καστανιώτης.

Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό του Marx: «ο εγκληματίας...δεν παράγει μόνο συγγράμματα ποινικού δικαίου, ούτε απλώς τους ποινικούς κώδικες και τους νομοθέτες, παράγει και τέχνη, ωραία λογοτεχνία, μυθιστορήματα, ακόμη και τραγωδίες!»¹⁵.

Σημαντικοί εγκληματολόγοι προσέγγισαν, κατά καιρούς, έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας - μέσα από το πρίσμα, βέβαια, της ιδιαίτερης θεωρητικής προοπτικής που ακολουθούσαν - παραθέτοντας, συχνά, λογοτεχνικές αναφορές στις αναλύσεις τους (L. Ellena, 1998), ενώ συχνά είναι τα εγκληματικά στερεότυπα που βασίζονται σε χαρακτήρες λογοτεχνικών έργων (π.χ. «Μήδεια» για παιδοκτόνους γυναίκες).¹⁶ Αντιθέτως μια διαφορετική οπτική αποτυπώνεται από τον κλινικό εγκληματολόγο Christian Debuyss, για την αναρχική λογοτεχνία του 19ου αιώνα, ότι «*Η αναστροφή του κανόνα προκύπτει απ' το γεγονός ότι εισχωρούμε στη λογική εκείνων που δεν νοιώθουν να τους αφορά ο νόμος, εφόσον αυτός αγνοεί την πραγματική κατάσταση και τις αληθινές εμπειρίες τους· δεν λογαριάζει την άποψή τους και συνεπώς τον προσπερνούν ή παίρνουν θέση εναντίον του... Εδώ οφείλεται η αμφισημία του νόμου, διότι πέρα απ' τον σχετικιστικό του χαρακτήρα, αποκτά διαφορετικές σημασίες για τους μεν και τους δε*». Όπως σημειώνει ο Γ. Νικολόπουλος οι σχέσεις της εγκληματολογίας με τη λογοτεχνία εξελίσσονται, μέχρι σήμερα, περισσότερο στην κατεύθυνση της αναζήτησης ενός πρόσφορου πλαισίου διαλόγου παρά στη διαδικασία κατασκευής ενός αυτοτελούς αντικειμένου μελέτης της εγκληματολογίας.¹⁷

Ο Νικολόπουλος τονίζει πως ο λόγος της λογοτεχνίας αποτελείται από αμφισημία, πολυσημία, μεταφορές και δεν είναι ένα επιστημονικό εγχείρημα ωστόσο από την άλλη πλευρά η ενασχόληση της λογοτεχνίας με την θεματολογία της εγκληματολογίας δεν μπορεί να την συνδέσει με την επιστημονική αφήγηση.¹⁸

¹⁵ Νικολόπουλος, Γ. (2006). Για ένα διάλογο της εγκληματολογίας με τη λογοτεχνία: εικόνες φυλακής στον Ξένο του A. Camus. In A. Κουκουτσάκη, & A. Κουκουτάκη (Ed.), *Εικόνες Φυλακής*. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 153.

¹⁶ Νικολόπουλος, Γ. (2013). Εγκληματολογία και Λογοτεχνία. *Έγκλημα και Λογοτεχνία*. Αθήνα.

¹⁷ Νικολόπουλος, Γ. (2013). Εγκληματολογία και Λογοτεχνία. *Έγκλημα και Λογοτεχνία*. Αθήνα.

¹⁸ Νικολόπουλος, Γ. (2006). Για ένα διάλογο της εγκληματολογίας με τη λογοτεχνία: εικόνες φυλακής στον Ξένο του A. Camus. In A. Κουκουτσάκη, & A. Κουκουτάκη (Ed.), *Εικόνες Φυλακής*. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 153-154.

Επομένως, δεν δύναται τα λογοτεχνικά θέματα τα οποία και αγγίζουν εγκληματολογικά ζητήματα, να είναι αντικείμενο επιστημονικής συζήτησης και μελέτης.¹⁹ Θα προτείνει . Ο ίδιος προτείνει ως μέθοδο προσέγγισης τη διευθέτηση των δύο πεδίων - λογοτεχνικού και εγκληματολογικού – σε μια σχέση παραλληλίας, ώστε να αναδειχθεί ο ενδιάμεσος χώρος που υπάρχει μεταξύ τους, ώστε οι «τόποι» που μπορούν να συνρευθούν οι δύο Λόγοι περί του εγκλήματος να αποτελέσουν το πεδίο ανάλυσης. Έτσι θα αποφευχθεί η υποταγή της λογοτεχνίας στην εγκληματολογία, ή και το αντίθετο²⁰.

Ο λόγος στις κοινωνικές επιστήμες, συμπεριλαμβανομένης και της εγκληματολογίας ακολουθεί και σηματοδοτεί πάντοτε εκ των υστέρων τις εκδηλώσεις του κοινωνικού βίου, δηλαδή βρίσκεται σε μια υστερόχρονη σχέση με την πραγματικότητα. Στη λογοτεχνία δεν υπάρχει χρονική ακολουθία ανάμεσα στον λόγο και την πράξη. Ωστόσο, η εγκληματολογία και η λογοτεχνία ακολουθούν δύο τελείως διαφορετικές προσεγγίσεις της «πραγματικότητας». Ο Βασίλης Καραποστόλης υπογραμμίζει σχετικά με τις λογοτεχνικές και κοινωνικές κατηγορίες πως οι λογοτεχνικές είναι «συστατικές» και εκφέρουν το πραγματικό ενώ από την άλλη οι κοινωνικές είναι «σχολαστικές» που ερμηνεύουν το πραγματικό. Επομένως, η εγκληματολογία και η λογοτεχνία ακολουθούν διαφορετικές μεθόδους πρόσληψης του πραγματικού· η λογοτεχνία μέσα και μέσω του φαντασιακού επιπέδου «δομεί» τον κόσμο της, ενώ η εγκληματολογία «ανα-δομεί» την εμπειρική κοινωνική πραγματικότητα για να την κατανοήσει και να την ερμηνεύσει.²¹ Ο «Συμβολαιογράφος» του Αλέξανδρου Ραγκαβή αν και ρομαντική ή μελοδραματική νουβέλα περιέχει πρώιμα στοιχεία αστυνομικού και ερευνητικού μυθιστορήματος.

¹⁹ Νικολόπουλος, Γ. (2006). Για ένα διάλογο της εγκληματολογίας με τη λογοτεχνία: εικόνες φυλακής στον Ξένο του Α. Camus. In Α. Κουκουτσάκη, & Α. Κουκουτάκη (Ed.), *Εικόνες Φυλακής*. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 150.

²⁰ Νικολόπουλος, Γ. (1990-1992). Έγκλημα και Λογοτεχνία: προλεγόμενα στην κατασκευή ενός αντικειμένου έρευνας. *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* (5-10), σελ. 172.

²¹ Νικολόπουλος, Γ. (2011). Όταν η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία: Ζητήματα διδασκαλίας και έρευνας. Στο Ν. Κουράκης, Χ. Ζαραφωνίτου, Χ. Τσουραμάνης, & Ε. Χαϊνάς (Επιμ.), *Εγκληματολογία: Διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*. Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 459.

Ο καθηγητής Γιάννης Πανούσης το αστυνομικό μυθιστόρημα θα μπορούσε να ενταχθεί να ενταχθεί στην κατηγορία του ιστορικού μυθιστορήματος καθώς η αφήγηση δεν απομακρύνεται σημαντικά από την ιστορική αλήθεια, απεικονίζει με μεγάλη πιστότητα τα ήθη, τα πρότυπα και την ατμόσφαιρα της εποχής, όπως επίσης και τις πολιτικές συνθήκες²².

Το αστυνομικό αφήγημα, όπως κάθε αφήγημα, είναι μια κοινωνική αναπαράσταση. Συνδέεται άρρηκτα με τον κοινωνικοπολιτικό χώρο, μιας και πραγματεύεται θέματα που αφορούν την παράβαση του νόμου και μέσω του αφηγήματος γίνεται σχολιασμός της κοινωνικής πραγματικότητας και του δημοσίου βίου²³. Στα αστυνομικά αφηγήματα βλέπουμε ότι εκτυλίσσονται γεγονότα που έχουν κατά κύριο λόγο ποινικό και εγκληματολογικό ενδιαφέρον. Στα μυθιστορήματα σκιαγραφούνται εγκληματικές φυσιογνωμίες, περιγράφονται συνθήκες που θα οδηγήσουν στην εγκληματική πράξη και διαφαίνεται ο τρόπος που προσεγγίζεται το έγκλημα. Στις σελίδες τους παρελαύνουν θύματα, ύποπτοι, δράστες καθώς και διώκτες του εγκλήματος. Το κάθε έργο αστυνομικής λογοτεχνίας, πέραν της εξιχνίασης της υπόθεσης και των μέσων που μετέρχεται για τον εντοπισμό του ενόχου, θέτει κατ' αρχήν κοινωνικά και ηθικά-φιλοσοφικά²⁴. Έχει χαρακτήρα φιλοσοφικό, ηθικό και συνάμα ιστορικό²⁵.

²² Πανούσης, Γ. (2010). *Ένοχοι και Ενοχές, Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικά μυθιστορήματα Εκδόσεις*. Αθήνα – Κομοτηνή: Σακκούλας, σελ. 139-140.

²³ Πανούσης, Γ. (2008). *Εγκληματολογικές επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα* (2η εκδ.). Αθήνα – Κομοτηνή: Σακκούλας, σελ. 86.

²⁴ Καλφόπουλος, Κ. (2012). Ο ντετέκτιβ ως κοινωνιολόγος. Στο Ο. Καϊάφα (Επιμ.), *Αστυνομική Λογοτεχνία, Επιστημονικό Συμπόσιο*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών, σελ. 28.

²⁵ Πανούσης, Γ. (2008). *Εγκληματολογικές επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα* (2η εκδ.). Αθήνα – Κομοτηνή: Σακκούλας, σελ. 20.

2.2 «Ο Συμβολαιογράφος» ως αστυνομικό μυθιστόρημα

Το αστυνομικό μυθιστόρημα είναι είδος πεζού λογοτεχνικού λόγου, με το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι περιέχει ένα έγκλημα ή την απειλή για ένα έγκλημα ή την υποψία για ένα έγκλημα που βρίσκεται υπό διερεύνηση.²⁶ Η πλοκή του αστυνομικού διηγήματος του κινείται γύρω από τα κίνητρα που οδήγησαν στη διάπραξη του εγκλήματος, στις συνθήκες διάπραξης με απώτερο σκοπό να αποκαλυφτεί ο δράστης. Οι κύριες έννοιες του αστυνομικού μυθιστορήματος είναι η διαλεκτική της ενοχής και της αθωότητας. Το μυστήριο περιπλέκεται ανάμεσα σε πρόσωπα της ιστορίας που κινούνται γύρω από ένα έγκλημα, είναι οι ύποπτοι γύρω απ' τους οποίους υπάρχει ένα πέπλο μυστηρίου, κινήτρων, μυστικών, που τους καθιστά άλλοτε περισσότερο κι άλλοτε λιγότερο υπαίτιους της εγκληματικής πράξης. Σημαντικός κανόνας του αστυνομικού διηγήματος είναι η αποκάλυψη και η τελική κάθαρση. Το στήσιμο μιας αστυνομικής ιστορίας παρουσιάζει πολλά κοινά με την αριστοτελική περιγραφή της τραγωδίας, τόσο στις βασικές έννοιες όσο και στη σταθερότητα και την τυπικότητα των χαρακτήρων.²⁷

Αρκετοί συγγραφείς που δεν χαρακτηρίζονται ως εκπρόσωποι του αστυνομικού διηγήματος όπως ο Ουμπέρτο Έκο, ο Τσαρλς Ντίκενς, ο Φίοντορ Ντοστογιέφσκι ή ο Φράνζ Κάφκα, ενσωμάτωσαν γνωρίσματα του αστυνομικού διηγήματος στα λογοτεχνικά έργα τους χωρίς ποτέ να χαρακτηριστούν θιασώτες του συγκεκριμένου είδους.

Ερευνώντας την ιστορία του αστυνομικού μυθιστορήματος, ο τίτλος του «πατέρα» της αστυνομικής λογοτεχνίας ανήκει δικαιοματικά στον Έντγκαρ Άλαν Πόε. Ορόσημο του θεωρείται το αφήγημα «Οι φόννοι της οδού Μοργκ», που δημοσιεύτηκε το 1841²⁸. Ο Πόε παρουσιάζει τον πρώτο ντεντέκτιβ της ιστορίας, τον Αύγουστο Ντυπέν, έναν αριστοκράτη, με έντονο το πατριωτικό αίσθημα αλλά και μια ιδιοφυία που αναλαμβάνει την εξιχνίαση μιας διπλής δολοφονίας σε ένα κλειδωμένο δωμάτιο.

²⁶ Δολγέρας, Λ. (2012). «Ποιος το 'κανε ή γιατί το 'κανε. Στο Ο. Καϊάφα (Επιμ.), *Αστυνομική Λογοτεχνία, Επιστημονικό Συμπόσιο*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών, σελ.16.

²⁷ Auden, W. H. (1986). "*Το ένοχο πρεσβυτέριο*", *Ανατομία του αστυνομικού μυθιστορήματος*. Αθήνα Άγρα, σελ. 170.

²⁸ Scaggs, J. (2005). *Crime Fiction*. London – New York: Routledge, σελ. 19.

Αποτελεί και χαρακτηριστικό παράδειγμα, του λεγόμενου μοτίβου του «locked-room mystery».²⁹

Επιπρόσθετα, παρατηρούμε στοιχεία ευπατρίδη και ανθρώπου με έντονο στοιχείο της συντροφικότητας στον χαρακτήρα του Πόε. Η θεματική αυτή της συντροφικότητας δεν αποτελεί μονο χαρακτηριστικό του αστυνομικού μυθιστορήματος ούτε φυσικά είναι αποκλειστικό προϊόν του 20^{ου} αιώνα. Η ιστορία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, ήδη από την εποχή του Διαφωτισμού μέσω του Ντιντερό χτίζει ένα διανοητικό παιχνίδι στο οποίο πρωταγωνιστούν δύο πρόσωπα που στόχο έχουν να φτάσουν μέσω της διαλεκτικής σε ένα συγκεκριμένο σημείο, όπως και ο Θερβάντες που ακολουθεί το μοντέλο αυτό των δύο συνομιλητών και συνοδοιπόρων. Ωστόσο οι αυθεντικές ρίζες της αστυνομικής ιστορίας ανιχνεύονται μετά την περίοδο της Αναγέννησης, στα πεζά κείμενα της περιόδου όπου οι κεντρικοί χαρακτήρες καλούνται να εξιχνιάσουν υποθέσεις και να αποκαλύψουν τους ενόχους παράνομων πράξεων. Η πεζογραφία της εποχής απαιτούσε την αποκάλυψη ενός μυστηρίου, όχι απαραίτητα με εγκληματικό χαρακτήρα, ως συστατικό μιας αφήγησης με έντονο ενδιαφέρον. Παρατηρούνται αρκετά μυθιστορήματα της Γοτθικής Λογοτεχνίας και της πρώιμης λογοτεχνίας τρόμου (λ.χ. ο Δράκουλας του Στόκερ) να παρουσιάζουν στην πλοκή τους μυστήριους θανάτους που εξιχνιάζονται από περιστασιακούς ερευνητές. Με την ταχύτατη ανάπτυξη των μεγαλουπόλεων του 19^{ου} αιώνα στην κεντρική Ευρώπη και στις ΗΠΑ, της συσσώρευσης πληθυσμού και της δημιουργίας αστικού περιβάλλοντος πολλαπλασίασαν τα φαινόμενα εγκληματικότητας και φόβου του εγκλήματος. Η αύξηση των υποθέσεων, τα πολλαπλά κρούσματα βίας και ο αριθμός θυμάτων ρίχνουν στο δρόμο του εγκλήματος πληθώρα υποστηρικτών του νόμου και κυνηγών του άδικου, του σκοτεινού, του περιθωριακού με σκοπό την απόδοση δικαιοσύνης³⁰.

²⁹ Scaggs, J. (2005). *Crime Fiction*. London – New York: Routledge, σελ. 21.

³⁰ Ποίος ήτο ο φονεύς του φονέως. (2005). Στο Γ. Μπλανάς, *Έντγκαρ Άλλαν Πόε, Τρία αστυνομικά προβλήματα για τον Αύγουστο Ντυπέν, Οι φόννοι της οδού Μοργκ, το μυστήριο της Μαρί Ροζέ, το Κλεμμένο γράμμα*. Αθήνα: Ερατώ.

Όπως επισημαίνει ο Νέστωρ Κουράκης το αστυνομικό αφήγημα σε οποιαδήποτε μορφή του είτε είναι σύντομο διήγημα, είτε για νουβέλα, είτε για μυθιστόρημα κατηγοριοποιείται σε «ορθόδοξο», «σκληρό», «ανθρώπινο» και σε αφήγημα «αγωνίας».³¹ Το «ορθόδοξο» αφήγημα είναι και η παραδοσιακή μορφή αστυνομικού μυθιστορήματος όπως την εγκαινίασε ο Πόε με τους «Φόνους της Οδού Μόργκ» πάραυτα το μοντέλο αυτό θα συνεχιστεί και στις ιστορίες του επιθεωρητή Σέρλοκ Χολμς του Άρθουρ Κόναν Ντόιλ. Ο διάσημος ντετέκτιβ αποτελεί τον βασικό του χαρακτήρα σε περισσότερα από 50 διηγήματα³² και παρουσιάζεται ως ο ιδιοφυής παρατηρητής και τέλειος γνώστης των επιστημονικών μεθόδων εξιχνίασης ενός εγκλήματος. Μετέπειτα και η Αγκάθα Κρίστι μέσω του χαρακτήρα της Ηρακλή Πουαρό και την Miss Marple εδραίωσε το αστυνομικό μυθιστόρημα καθιέρωσε μια χρυσή εποχή. Ο όγκος των αστυνομικών ιστοριών που δημοσιεύονται εκείνη την περίοδο είναι μεγάλος ενώ εκδίδονται και περιοδικά εξειδικευμένα³³ στην θεματολογία του συγκεκριμένου αφηγήματος. Τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κατηγορίας αυτής είναι η διαδικασία της λύσης του μυστηρίου του εγκλήματος και μετέπειτα η τιμωρία του δράστη. Η μέθοδος που ακολουθείται είναι η επαγωγική, από τη συλλογή στοιχείων μέχρι και την προοδευτική τελική αποκάλυψη του ενόχου. Ο Κουράκης περιγράφει τη διαδικασία αυτή ως ένα πνευματικό παιχνίδι ή ως μια μαθηματική εξίσωση³⁴ με τους πρωταγωνιστές να ερευνούν χρησιμοποιώντας ανεπτυγμένους μηχανισμούς συλλογιστικής και παρατήρησης.

³¹ Κουράκης, Ν. (2013). Εισαγωγή στη μελέτη του αστυνομικού αφηγήματος. *The Art of Crime*(24). Ανάκτηση από <https://theartofcrime.gr>

³² Κουράκης, Ν. (2013). Εισαγωγή στη μελέτη του αστυνομικού αφηγήματος. *The Art of Crime*(24). Ανάκτηση από <https://theartofcrime.gr>

³³ Χάνος, Δ. (1984). Η Προέλευση και η πορεία της αστυνομικής φιλολογίας μέσα από τα λαϊκά περιοδικά και φυλλάδια. *Διαβάζω*(86), σελ. 14.

³⁴ Κουράκης, Ν. (2013). Εισαγωγή στη μελέτη του αστυνομικού αφηγήματος. *The Art of Crime*(24). Ανάκτηση από <https://theartofcrime.gr>

Οι ιστορίες αυτού του είδους διαδραματίζονται στο ρεαλιστικό περιβάλλον των σύγχρονων αστικών κέντρων. Γεγονότα όπως η κρίση του 1929 της Wall Street (οικονομικό κραχ), η ποτοαπογόρευση και η εμφάνιση του οργανωμένου εγκλήματος επηρεάζουν τη γραφή των αστυνομικών αφηγημάτων.

Ο κεντρικός ερευνητής δεν έχει εκκεντρικό χαρακτήρα, δεν είναι πλούσιος αλλά είναι επαγγελματίας ντεντέκτιβ. Ο συγγραφέας Ρέιμοντ Τσάντλερ με τον ήρωα του, τον Φίλιπ Μάρλοου είναι ένα ενδεδειγμένο παράδειγμα. Οι χαρακτήρες είναι ρεαλιστικοί, κινούνται μέσα στο αστικό περιβάλλον, όπου η εγκληματικότητα, η βία, τα ναρκωτικά είναι παρόντα.³⁵ Οι εγκληματικές φιγούρες συνδέονται και εκπροσωπούν τη μαφία και τον υπόκοσμο. Ο αγώνας του καλού εναντίον του κακού δεν είναι ξεκάθαρος· τα όρια μεταξύ τους συγχέονται³⁶. Το «σκληρό» αφήγημα θα επεκταθεί και στην Γαλλική λογοτεχνική κουλτούρα και θα αποκτήσει τον όρο «*noir*» οποίος θα εισαχθεί και στον κινηματογράφο («*film noir*») με πολυάριθμες γαλλικές ταινίες όπως το «*Ασανσέρ για δολοφόνους*» του Λούι Μαλ και μετέπειτα και στο αμερικανικό σινεμά με το «*Chinatown*» του Ρομάν Πολάνσκι.

Στην Γαλλία ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, εμφανίζεται το είδος του «ανθρώπινου»³⁷ αστυνομικού αφηγήματος. Στα αφηγήματα αυτού του είδους γίνεται μια πιο προσωπική αποτύπωση και αποκρυπτογράφηση. Βασικός εκπρόσωπος της «ανθρώπινης» αστυνομικής αφήγησης, με συγγραφικό έργο που ξεκινά το 1931, θεωρείται ο Βέλγος Τζόρτζ Σιμενόν με ήρωά του τον επιθεωρητή Μεγκρέ ο οποίος για πρώτη φορά είναι ένας επαγγελματίας ερευνητής της επίσημης γαλλικής αστυνομίας. Ωστόσο, υπάρχουν και άλλα παραδείγματα συγγραφέων όπως ο ΛεΜπλάν με ήρωα τον θρυλικό Αρσέν Λουπέν ή οι Μαρσέλ Αλέν και Πιέρ Σουβέστρ με κεντρικό χαρακτήρα τον Φαντομά.

³⁵ Scaggs, J. (2005). *Crime Fiction*. London – New York: Routledge, σελ. 70.

³⁶ Κουράκης, Ν. (2013). Εισαγωγή στη μελέτη του αστυνομικού αφηγήματος. *The Art of Crime*(24). Ανάκτηση από <https://theartofcrime.gr>

³⁷ Κουράκης, Ν. (2013). Εισαγωγή στη μελέτη του αστυνομικού αφηγήματος. *The Art of Crime*(24). Ανάκτηση από <https://theartofcrime.gr>

Στα αφηγήματα «αγωνίας» δεν υπάρχει τετελεσμένο έγκλημα, το οποίο προσπαθεί ο ερευνητής να το εξιχνιάσει και να ανακαλύψει τον δράστη. Στα αφηγήματα «αγωνίας» εκτυλίσσεται ο σχεδιασμός ενός εγκλήματος ή υπάρχει μια υποψία για διάπραξη εγκλήματος. Ο αναγνώστης παρακολουθεί με αγωνία την επικείμενη και σχεδόν βέβαιη διάπραξή του. Χαρακτηριστικότερο έργο αυτής της κατηγορίας είναι το «Ψυχώ» του Πίτερ Μπλόχ καθώς και άλλα έργα της βρετανικής λογοτεχνίας κυρίως όπως το «Πρόσωπο που πρέπει να πεθάνει» του Ράμσεϊ Κάμπελ ακόμα και της αμερικανικής όπως «Η Σιωπή των Αμνών» του Τόμας Χάρις.

Το αστυνομικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα γνώρισε μεγάλη αναγνωστική και εμπορική επιτυχία άνθισε τα μεταπολεμικά χρόνια από το 1950 μέχρι το 1970. Οι αναγνώστες ήρθαν σε επαφή μέσα από τα περιοδικά κυρίως του «Μυστηρίου» και της «Μάσκας», από μικρές ιστορίες και νουβέλες που δημοσιεύονταν σε συνέχειες σε γυναικεία περιοδικά μεγάλης κυκλοφορίας, όπως το «Ρομάντζο», ο «Θησαυρός», το «Πάνθεον», η «Γυναίκα» αλλά και σε εφημερίδες ή και μέσα από βιβλία τσέπης³⁸. Ο Γιάννης Μαρής ήταν ο σημαντικότερος εκπρόσωπος του εγχώριου αστυνομικού μυθιστορήματος με βασικό ήρωα τον αστυνόμο Γιώργο Μπέκα. Έργα του όπως το «Έγκλημα στο Κολωνάκι» (1953), ή «Ο Θάνατος του Τιμόθεου Κώνστα» (1961) αποτέλεσαν την αφετηρία και την έμπνευση για πολλούς Έλληνες συγγραφείς ως προς την ατμόσφαιρα, το είδος του μυστηρίου, τους χαρακτήρες καθώς και τις κοινωνικές αναφορές της εποχής που επικεντρώνονταν κυρίως στον κλειστό οικογενειακό κύκλο των πρωταγωνιστών ή σε ένα κλειστό κοινωνικό περιβάλλον μικροαστών και μεσοαστών.³⁹

³⁸ Αποστολίδης, Α. (2009). *Τα Πολλά Πρόσωπα του Αστυνομικού Μυθιστορήματος*. Αθήνα. Άγρα, σελ. 277.

³⁹ Αποστολίδης, Α. (2009). *Τα Πολλά Πρόσωπα του Αστυνομικού Μυθιστορήματος*. Αθήνα. Άγρα, σελ. 277.

Συμπερασματικά, αν και το αστυνομικό αφήγημα χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως «παραλογοτεχνία» (όπως έχει ειπωθεί και για το είδος της επιστημονικής φαντασίας στα μέσα και προς το τέλος της δεκαετίας του 80) πλέον όπως υποστηρίζει και ο Γιάννης Πανούσης η αστυνομική λογοτεχνία δεν είναι πλέον παραγνωρισμένο είδος, παραλογοτεχνία, ανάγνωσμα φυγής και λαϊκής κατανάλωσης, αφ' ενός διότι ανανεώθηκε και προσεγγίζει σύγχρονα προβλήματα ντύνοντας τα με τη φόρμα της αστυνομικής περιπέτειας και αφ' ετέρου διότι συνιστά έναν από τους προσφορότερους και ελκυστικότερους τρόπους σχολιασμού της κοινωνικής πραγματικότητας, των κανόνων της ηθικής ή και του δημόσιου βίου⁴⁰. Πέρα από την ψυχαγωγική και διασκεδαστική του πλευρά προφέρει μια λύτρωση και δικαίωση στον αναγνώστη με την σύλληψη και την τιμωρία αλλά θέτει άμεσα ή έμμεσα φιλοσοφικά ζητήματα για τη φύση του δικαίου και της ηθικής επιλογής.

⁴⁰ Πανούσης, Γ. (2008). *Εγκληματολογικές επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα* (2η εκδ.). Αθήνα – Κομοτηνή: Σακκούλας, σελ. 100.

Κεφάλαιο 3^ο

«Ο Συμβολαιογράφος»

3.1 Αλέξανδρος Ρ. Ραγκαβής: Βιογραφικά στοιχεία

Ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής γεννήθηκε στο Μέγα Ρεύμα (Αρναούτκιοϊ) της Κωνσταντινούπολης στις 27 Δεκεμβρίου του 1809 και ήταν γιός του Ρίζου Ιάκωβου Ραγκαβή και της Ζωής Λαπίθη. Είχε δύο αδελφές, τη Ραλού (1813-1869), σύζυγο του Σκότου Ερρίκου Σκην, και την Ευφροσύνη (1815-1886), σύζυγο του Σουηδού Κόμη Αδόλφου Ρόζεν. Στο στενό οικογενειακό του περιβάλλον ανήκουν άνθρωποι που έχουν διακριθεί τόσο στα ανώτατα αξιώματα της οθωμανικής ιεραρχίας, όσο και στην καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων. Το γένος του πατέρα είχε διακριθεί στα γράμματα και είχε στενούς συγγενικούς δεσμούς με τον τελευταίο ηγεμόνα της Βλαχίας, τον Αλέξανδρο Σούτσο καθώς και με τον Ιάκωβο Ρίζο Νερουλό. Οι προπάτορες του Ραγκαβή με τον έναν ή τον άλλο τρόπο συμμετέχουν ενεργά στις γεμάτες υποσχέσεις ζυμώσεις στις τελευταίες δεκαετίες του 18ου και τις δύο πρώτες του 19^{ου} αιώνα.⁴¹

Ο Ραγκαβής τα παιδικά του χρόνια τα πέρασε στην Κωνσταντινούπολη. Η οικογένεια Ραγκαβή θα μετακομίσει στο Φανάρι αρχικά και αργότερα στο Βουκουρέστι μετά την εγκαθίδρυση του Αλέξανδρου Σούτσου στην ηγεμονία της τότε Βλαχίας (σημερινή Ρουμανία). Το 1822 και μετά την έναρξη της ελληνικής επανάστασης η οικογένεια μεταφέρεται στην Οδησό. Την άνοιξη του 1826 ο έφηβος Αλέξανδρος αναχωρεί για την Ευρώπη. Ως υπότροφος και προστατευόμενος του βασιλιά Λουδοβίκου Α΄ και προστατευόμενος του Φρειδερίκου Θείρσιου, θα φοιτήσει στη Στρατιωτική Σχολή του Μονάχου και θα λάβει το βαθμό του ανθυπολοχαγού του πυροβολικού⁴².

⁴¹ Σουλογιάννης, Ε. (1995). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής 1809-1892, Η ζωή και το έργο του*. Αθήνα : Αρσενίδης, σελ. 30.

⁴² Σουλογιάννης, Ε. (1995). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής 1809-1892, Η ζωή και το έργο του*. Αθήνα : Αρσενίδης, σελ. 35-37.

Την ίδια περίοδο αρχίζει και συμμετέχει στην πνευματική ζωή του βαυαρέζικου κέντρου ενώ θα δεχτεί τα πρώτα ερεθίσματα από τον γερμανικό Ρομαντισμό. Μέσα από το ίδιο περιβάλλον, όμως, ο νεαρός Ραγκαβής θα έρθει σε πρώτη επαφή με τις ιδέες του ευρωπαϊκού και του νεοελληνικού Διαφωτισμού. Στο Βουκουρέστι, δάσκαλός του θα είναι ο Γεώργιος Γεννάδιος, ενώ στην Οδησό της Ρωσίας θα μαθητεύσει για λίγο πλάι στον Κωνσταντίνο Βαρδαλάχο. Οι αρχές και ο σπόρος του Διαφωτισμού θα τον επηρεάσουν αρκετά αργότερα ωστόσο η αρχαιολατρία και το πνεύμα του κλασικισμού θα καλλιεργηθούν σχεδόν αμέσως, και μάλιστα στην ατμόσφαιρα του Μονάχου. Στις αρχές του 1830, αποβιβάζεται στο μόλις απελευθερωμένο Ναύπλιο όπου διορίζεται στον ελληνικό στρατό με το βαθμό του ανθυπολοχαγού⁴³. Το 1841, έγινε για σύντομο διάστημα διευθυντής του Βασιλικού Τυπογραφείου και στη συνέχεια μετατέθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών, όπου συνέταξε τον οργανισμό λειτουργίας της Εθνοφυλακής με στόχο την καταπολέμηση της ληστείας ενώ κατέθεσε προτάσεις για την αποξήρανση των ελών και την εισαγωγή σιδηροδρόμου. Μετέπειτα, το 1844, με την ψήφιση του νόμου περί απολύσεως των «ετεροχθόνων» απομακρύνθηκε από τη δημόσια διοίκηση και εξελέγη καθηγητής της αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Υπηρέτησε ως υπουργός Εξωτερικών (1856-1859) στα δύσκολα χρόνια μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο. Η τριετής θητεία του στο Υπουργείο των Εξωτερικών, συνέπεσε με μια δύσκολη περίοδο για τα εσωτερικά και εξωτερικά ζητήματα της Ελλάδας, αφού ο Πειραιάς βρισκόταν υπό την κατοχή και αποκλεισμό των Αγγλογάλλων. Αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του στο Υπουργείο των Εξωτερικών, έκανε σχετικό διάβημα προς τον γάλλο πρέσβη για την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί με τις ανασκαφές στον Πειραιά από τα γαλλικά στρατεύματα, προσπαθώντας μ' αυτόν τον τρόπο να παρεμποδίσει την παράνομη απομάκρυνση των αρχαιοτήτων από την ελληνική επικράτεια⁴⁴.

⁴³ Σουλογιάννης, Ε. (1995). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής 1809-1892, Η ζωή και το έργο του*. Αθήνα : Αρσενίδης, σελ. 39.

⁴⁴ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1999). *Απομνημονεύματα* (Τόμ. Β). Αθήνα: Βιβλιόραμα, σελ. 323.

Το καθήκον του ήταν να συντελέσει τα δέοντα ώστε η Αμερική να ενισχύσει κοινωνικά, οικονομικά και στρατιωτικά την Κρητική Επανάσταση, καθώς επίσης να ενεργήσει για την προμήθεια πολεμικού υλικού και πλοίων. Μετά από μια θητεία ενός έτους, ο Ραγκαβής από τη θέση του πρέσβη στις Η.Π.Α. θα τοποθετηθεί στο Παρίσι για έναν χρόνο (1868), αφήνοντας πίσω στην Αμερική, ως επιτετραμμένο, τον γιο του Κλέωνα. Ο Ραγκαβής θα ανακληθεί προσωρινά από τη θέση του πρέσβη στο Παρίσι και στις 13 Μαρτίου 1869 θα μετατεθεί στην αντίστοιχη θέση στην Κωνσταντινούπολη, με στόχο να ρυθμίσει δύο βασικά ζητήματα: πρώτον την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με την Τουρκία που είχαν διαταραχθεί κατά την περίοδο της Κρητικής Επανάστασης και της συνδιάσκεψης των Παρισίων και δεύτερον να ρυθμίσει το ζήτημα της ιθαγένειας των Ελλήνων της Τουρκίας.

Το τέλος της θητείας του Ραγκαβή στην πρεσβεία της Κωνσταντινούπολης συμπίπτει ουσιαστικά με τη νέα κυβερνητική αλλαγή, και τη συγκρότηση της 4ης κυβέρνησης του Αλέξανδρου Κουμουνδούρου στις 3 Δεκεμβρίου 1870. Με την αλλαγή της κυβέρνησης, επόμενο ήταν να σημειωθούν αλλαγές στις διπλωματικές αποστολές της χώρας. Έτσι, η θητεία του Ραγκαβή στην Κωνσταντινούπολη ολοκληρώνεται στις 12 Ιουνίου 1871, και τη θέση του θα πάρει ο Χαρίλαος Τρικούπης. Στο τέλος Μαΐου του 1871, ο Ραγκαβής έλαβε τηλεγράφημα από το Υπουργείο, το οποίο του ανακοίνωνε την ανάκλησή του από τη θέση του Πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη και την επανατοποθέτησή του στην Πρεσβεία των Παρισίων. Στις 16 Ιουλίου 1874 θα γνωστοποιηθεί στον Ραγκαβή επίσημα ο διορισμός του ως πρέσβη στο Βερολίνο. ο 1887, ύστερα από υπηρεσία είκοσι χρόνων στο διπλωματικό σώμα, ανακλήθηκε στην Αθήνα και συνταξιοδοτήθηκε. Έκτοτε αφοσιώθηκε στην έκδοση των Απάντων του και στη συγγραφή των «Απομνημονευμάτων» του⁴⁵.

⁴⁵ Κουρνούτος, Γ. (1953). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892), Βιογραφικό και βιβλιογραφικό σημαίωμα, Το Απομνημόνευμα 1453-1953* (Τόμ. Β). Αθήνα: Βασική Βιβλιοθήκη, σελ. 120.

Το 1847 άρχισε να εκδίδει το περιοδικό *Ευτέρπη* μαζί με τον φίλο και συμμαθητή του Γρηγόριο Καμπούρογλου. Από το 1849 αποχώρησε από την Ευτέρπη και συμμετείχε στην έκδοση του περιοδικού Πανδώρα, μαζί με τους Νικόλαο Δραγούμη και Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο. Το πρώτο ποίημα του «Δήμος και Ελένη» με δεκαπεντασύλλαβο ομοιοκατάληκτο στίχο, το έγραψε το 1831. Το 1837 θα δημοσιευτεί ο πρώτος τόμος από τα «Διάφορα ποιήματα», όπου περιέχεται και το δράμα «Φροσύνη», στην εισαγωγή του οποίου παρουσιάζει και αναλύει τη θεωρία του Ρομαντισμού και αυτοχαρακτηρίζεται ρομαντικός. Λίγα χρόνια αργότερα και πιο συγκεκριμένα το 1840 δημοσιεύτηκε ο δεύτερος τόμος της ίδιας συλλογής με τα ποιήματα. Το 1845 εκδίδει την παροιμιώδη κωμωδία «Του Κουτρούλη ο γάμος». Από τα ποιήματά του το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα εκτενή «Διονύσου πλους» (1864) και «Ο γοργός Ιέραξ» (1871). Όσον αφορά το πεζογραφικό κομμάτι του έργου του δεσπόζει το ιστορικό μυθιστόρημα «Ο Αυθέντης του Μορέως» (1850). Σε σύνολο 19 διηγημάτων από το 1847 μέχρι και το 1853 αξίζει να αναφερθούν: «Ο Συμβολαιογράφος», «Το χρυσούν μαστίγιον» και «Η Συνέντευξις της Δρέσδης». Αξίζει να αναφερθεί ότι η πλειοψηφία των διηγημάτων του δεν διαδραματίζονται στην Ελλάδα και δεν έχουν καμία σχέση με την ελληνική πραγματικότητα, με εξαίρεση μόνο τον Συμβολαιογράφο.

Στα διηγήματά του ο Ραγκαβής κάνει χρήση την καθαρεύουσας, γεγονός που τον εμπόδισε να προσδώσει κάποια ζωνρότητα στους διαλόγους του. Ο Ραγκαβής επιπλέον ασχολείται και με την καταγραφή της ιστορίας της νεοελληνικής φιλολογίας μέσω της ελληνικής λογοτεχνίας, στην οποία υπερασπίζεται την καθαρεύουσα (λόγια γλώσσα) και τη φαναριώτικη ποίηση. Είναι φανατικός θιασώτης της άποψης πως μόνο αυτή είναι η βάση και η συνέχεια της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Απορρίπτει τη δημοτική γλώσσα με επιχείρημα ότι είναι ακατάλληλη για να εκφράσει υψηλά ποιητικά νοήματα ενώ θεωρεί το δημοτικό τραγούδι ως προϊόν της αμάθειας του λαού, που επιβίωσε επειδή κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας δεν υπήρχε άλλη, αξιολογότερη καλλιτεχνική έκφραση και παραγωγή. Αξιολογεί αρνητικά και απορρίπτει επίσης και την κρητική και επτανησιακή λογοτεχνία, ως μίμηση ξένων προτύπων με μη γνήσια γλώσσα, γεμάτη ιταλικούς ιδιωματισμούς.

3.2 «Ο Συμβολαιογράφος»: Η υπόθεση του αφηγήματος

Ο Συμβολαιογράφος δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 1850 στην Πανδώρα και διαδραματίζεται στο Αργοστόλι της Κεφαλονιάς στα πρώτα χρόνια της επανάστασης του 1821. Το έργο αυτό, ένα εκτενές αφήγημα, μία νουβέλα, εξιστορεί μία μελοδραματική ρομαντική ιστορία με στοιχεία αστυνομικού αφηγήματος με κεντρικό πρωταγωνιστή τον συμβολαιογράφο Τάπα. Στον «Συμβολαιογράφο» η υποτυπώδης αστυνομική πλοκή αποσκοπεί στην διατήρηση του ενδιαφέροντος του αναγνώστη, ενώ εκδηλώνεται η σχέση κινήτρων και παραγόντων στην απόδειξη του εγκλήματος⁴⁶. Το βιβλίο ξεκινάει με την επίσκεψη του Ροδίνη γραμματέα του «πατριάρχη» του νησιού Κόμη Ναννέτου, στο συμβολαιογραφείο του Τάπα με σκοπό να εξασφαλίσει δάνειο ώστε να παντρευτεί την κόρη του Βοράτη, Αγγελική, προσωπικού και οικογενειακού φίλου του Ναννέτου. Ο Ροδίνης ως υποθήκη για τον δανεισμό καταθέτει την διαθήκη υπογεγραμμένη από τον ίδιο τον Κόμη, η οποία και μεταβιβάζει το σύνολο της περιουσίας του σε εκείνον.

Η κεντρική υπόθεση ξεκινά όταν ο ανιψιός του Κόμη Ναννέτου, Γεράσιμος μαθαίνει από τον ίδιο τον Τάπα για την υπογεγραμμένη διαθήκη του Κόμη και την απόφαση του να χρήσει αποκλειστικό κληρονόμο του τον Ροδίνη. Στο σημείο αυτό τίθεται σε εφαρμογή το διπλού σχέδιο του Τάπα, που είναι η προσβολή της νόμιμης διαθήκης με την συνδρομή ψευδομαρτύρων. Ο αναγνώστης ήδη από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου θα γνωρίσει τις σχέσεις μεταξύ του Κόμη με τον Γεράσιμο Ναννέτο, τον Ροδίνη καθώς και την πρόθεση του Γεράσιμου να παντρευτεί την Μαρίνα, κόρη του Συμβολαιογράφου Τάπα.

Στη συνέχεια, η πλοκή επικεντρώνεται στην δολοφονία του Κόμη Ναννέτου από τον ίδιο του τον ανιψιό, γεγονός που γίνεται αντιληπτό από την πρώτη στιγμή στον αναγνώστη καθώς και η στοχοποίηση του Ροδίνη ως βασικού υπόπτου για την δολοφονία του Κόμη κυρίως μέσα από τις μεθοδεύσεις και την επιρροή του Τάπα στην ερευνητική και ανακριτική διαδικασία.

⁴⁶ Τζιόβας, Δ. (1999). *Εισαγωγή. Βιο-εργογραφικά ενός ποικιλογράφου*, Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, *Διηγήματα* (Τόμ. 1ος). Αθήνα : Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, σελ. 43.

Το μεγαλύτερο μέρος της νουβέλας του Ραγκαβή θα επικεντρωθεί στην ενεργοποίηση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης για τη διερεύνηση του εγκλήματος και την παραδειγματική τιμωρία του ενόχου. Ο ιατροδικαστής θα αποφανθεί πως πρόκειται για ανθρωποκτονία και η αστυνομία του νησιού θα ξεκινήσει τις έρευνες για τη διαλεύκανση της υπόθεσης. Ο Τάπας θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ανάκριση και μέσα από την ψευδή του κατάθεση για την γνησιότητα της διαθήκης του Ροδίνη και αντίστοιχα την αναγνώριση της πλαστής ως αυθεντικής αντίστοιχα του Γεράσιμου θα οδηγήσει τον ύποπτο σε προσωρινή κράτηση και ύστερα σε δίκη.

Η δίκη που αποτελεί σημαντικό κοινωνικό γεγονός για το Αργοστόλι όσο και η κηδεία του Κόμη συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των κατοίκων. Ο αναγνώστης προετοιμάζεται ήδη για την τελική έκβαση της δίκης γνωρίζοντας όμως την αθωότητα του Ροδίνη. Το βιβλίο αρχίζει και εντείνει την αγωνία για τον αν θα καταφέρει ο πρωταγωνιστής να αποδείξει την μη ενοχή του για το έγκλημα του Κόμη Ναννέτου καθώς και οι προσπάθειες εύρεσης χάρις από την μεριά του Βοράτη αποδεικνύονται άκαρπες. Ωστόσο, ύστερα από εξέταση όλων των μαρτύρων και την κατάθεση του ίδιου του κατηγορουμένου, που επέλεξε να μην λάβει υπεράσπιση, το δικαστήριο θα αποφασίσει να επιβάλει την θανατική ποινή δι' απαγχονισμού.

Από το σημείο αυτό και έπειτα ο Ραγκαβής θα επαναφέρει χαρακτήρες κλειδιά για την εξέλιξη της πλοκής. Χρησιμοποιεί αφηγηματικές τεχνικές, όπως η άγνοια, η εναλλαγή χρόνου και τόπου, προσώπων αλλά και της τυχαίας συνάντησης μέσω της οποίας προκύπτει μια αποκάλυψη που δρομολογεί τις εξελίξεις⁴⁷. Η κεντρική σκηνή θα μεταφερθεί από το δεσμοτήριο και την αίθουσα των δικαστηρίων στην πόλη του Αργοστολίου. Η κόρη του συμβολαιογράφου Τάπα, Μαρίνα, όπως και ο Γεράσιμος Ναννέτος επαναφέρονται σχεδόν μετά από τα πρώτα κεφάλαια του βιβλίου ενώ εισάγεται και ένας νέος χαρακτήρας καθοριστικός για την «ανατροπή» της ιστορίας.

⁴⁷ Τζιόβας, Δ. (1999). *Εισαγωγή. Βιο-εργογραφικά ενός ποικιλογράφου*, Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, *Διηγήματα* (Τόμ. 1ος). Αθήνα : Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, σελ. 19-20, 28.

Ο Ραγκαβής δεν αφιερώνει πολλές σελίδες στο να αποτυπώσει ή να σκιαγραφήσει τον χαρακτήρα όλων των ηρώων του «Συμβολαιογράφου» πάραυτα ο Γεράσιμος ήδη από τις πρώτες σελίδες του αφηγήματος δείχνει το ανήθικο, κυνικό και τυχοδιωκτικό του προφίλ.

Σε αντίθεση με την ανθρωποκτονία του Κόμη Ναννέτου, ο αναγνώστης θα διαβάσει αναλυτικά το σχέδιο εκδίκησης του Τάπα. Σε μια σκηνή απόλυτης έντασης ο Συμβολαιογράφος θα παγιδέψει τον Γεράσιμο και αφού τον δηλητηριάσει θα τον πυροβολήσει προκαλώντας του έναν βίαιο και μαρτυρικό θάνατο. Η πράξη του Τάπα είναι μια μορφή λύτρωσης θυμίζοντας αρχαία τραγωδία ωστόσο θα ολοκληρωθεί με την αποκατάσταση της αλήθειας γύρω από την υπόθεση δολοφονίας του Κόμη Ναννέτου. Επιβεβαιώνοντας, ότι ανήκει στην κατηγορία του αφηγήματος «αγωνίας», η προτελευταία σκηνή του βιβλίου περιγράφει την προετοιμασία εκτέλεσης της καταδίκης του Ροδίνη με τον αναγνώστη να περιμένει την ανατροπή της τελευταίας στιγμής. Πράγματι με την επιστολή του Τάπα στην οποία ομολογεί τον αληθινό δράστη του εγκλήματος, τη σκευωρία που έστησε ο ίδιος με την πλαστή διαθήκη ξεκαθαρίζεται η αθωότητα του Ροδίνη και διαλευκάνεται πλήρως η υπόθεση. Το τέλος του βιβλίου, στο οποίο ο Ραγκαβής κάνει την δεύτερη ιστορική αναφορά (η πρώτη βρίσκεται στο 1^ο κεφάλαιο) της έναρξης της Ελληνικής Επανάστασης, βρίσκει τον Τάπα σε ένα βουνό της Ιθάκης με σημάδια ξεκάθαρης ψυχικής αποσύνθεσης να ολοκληρώνει την «λύτρωση» του αυτοκτονώντας όπως και η κόρη του δίνοντας έναν τόνο προσωπικού δράματος στον ήρωα του.

Ο Συμβολαιογράφος είναι από τα διηγήματα του Αλέξανδρου Παγκαβή, στα οποία διαφαίνεται πως διαφοροποιείται ο λόγος του ήρωα υφολογικά από το λόγο του ίδιου του αφηγητή.⁴⁸ Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το έργο έχει μεταφερθεί στο θέατρο αρκετές φορές ενώ έχει γίνει και τηλεοπτική σειρά στην ΕΡΤ το 1979 με τον θρυλικό Βασίλη Διαμαντόπουλο στον ρόλο του Τάπα, χάρη και στην οποία το βιβλίο του Παγκαβή έγινε δημοφιλές.

⁴⁸ Χατζοπούλου, Λ. (1999). *Αλέξανδρος Ρίζος Παγκαβής. Μαρτυρία λόγου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ.272.

3.3 Τα γλωσσικά ιδιώματα και το εθνικό αφήγημα στον «Συμβολαιογράφο»

Στο βιβλίο του ο Ραγκαβής όπως και σε άλλο διήγημα (ο Αυθέντης του Μωρέως) ευρίσκονται αρκετά στοιχεία του μεγαλοϊδεατικού ονείρου. Η Μεγάλη Ιδέα είναι η έκφραση της εθνικής ταυτότητας των Νεοελλήνων η οποία πέρα από κεντρική πολιτική θέση του νεοσύστατου κράτους αποτελεί και αίτημα διαμόρφωσης ξεκάθαρης πολιτιστικής ταυτότητας. Η αξιολόγηση της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων καθώς και το ιστορικό υπόβαθρο τους και η πορεία τους έδωσαν το κίνητρο και βοήθησαν το νεοσύστατο ελληνικό κράτος να ενσωματώσει εθνικά όλους τους γλωσσικά και θρησκευτικά όμοιους κατοίκους της Οθωμανικής Κατοχής και της Βενετοκρατίας. Αυτός ο τρόπος απόδοσης και καθιέρωσης περιεχομένου εθνικής ταυτότητας δημιουργήσαν ένα είδος σύνδεσης και συνοχής μεταξύ όσων εθνικά ένιωθαν Έλληνες και εκτός του ιδρυθέν ελληνικού κράτους από το 1832 και έπειτα ενώ εδραίωσε και μια πολιτική επέκτασης του κρατιδίου σε γεωγραφικές θέσεις οι οποίες λογίζονταν ως ελληνικά εδάφη όπου κατοικούσαν Έλληνες σύμφωνα με τις πολιτικές ελίτ και το εθνικό αφήγημα.

Ο Αλέξανδρος Ραγκαβής βρίσκει την ευκαιρία να αναφερθεί στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των Επτανησίων χαρακτηρίζοντας την ελληνική διάλεκτο ως την «*ευγενέστατον των εθνικών γνωρισμάτων*» και χαρακτηρίζοντας τους ως «*παίδες του Οδυσσέως*». Επιπρόσθετα δείχνει την δυσαρέσκεια του στην ύπαρξη της ιταλικής διαλέκτου και επιθυμεί τον άμεσο εξοβελισμό της ιταλικής γλώσσας από το δημόσιο βίο τους. Έχει την άποψη ότι είναι μέχρι και «*τερατώδες*» το φαινόμενο να χρησιμοποιείται η ιταλική γλώσσα στη δημόσια διοίκηση και τον κρατικό βίο. Τα παρατιθέμενα σχόλια για το γλωσσικό ζήτημα των Επτανησίων, δεν σχετίζονται άμεσα με τον κόσμο της μυθοπλασίας, αλλά είναι ένα είδος ιδεολογικής πρότασης για τις όψεις της ελληνικής κοινωνίας του 1850 υπό το πρίσμα της επικράτησης της Μεγάλης Ιδέας.

Είναι σαφές ότι από την πρώτη στιγμή ο συγγραφέας υπερθεματίζει τη συνέχεια και την καθαρότητα του ελληνισμού ως αδιαμφισβήτητο δεδομένο και μάλιστα περιορίζει την επίδραση της ενετοκρατίας αποκλειστικά στο γλωσσικό επίπεδο. Το πρώτο στοιχειώδες παράδειγμα αναφοράς του γλωσσικού διώματος θα εντοπισθεί στην αρχή του αφηγήματος όπου ο Ραγκαβής θα πάρει αφορμή για να σχολιάσει: *«Η δε γλώσσα αυτού (του Τάπα) ήτον οποία δυστυχώς η των πλείστων Ιονίων, νόθον εξάμβλωμα ελληνικής και Ιταλικής· και τούτο λέγομεν ουχί ειρωνευόμενοι, αλλά συλλυπούμενοι τους αδελφούς ημών νησιώτας, ότι επί της ενετικής δυναστείας εκινδύνευσαν να περικοπώσι και του ευγενεστάτου τούτου των εθνικών γνωρισμάτων, και να απομάθωσι την φωνήν του Ομήρου οι παῖδες του Οδυσσέως· συγχρόνως δε και αφορμήν ζητούντες να τοις αποδώσωμεν τον ανήκοντα φόρον επαίνου, διότι ήδη γενναίως και επιτυχώς εισήλθον εις της βελτιώσεως της εθνικής γλώσσας το στάδιον και ικανώτατους έχουσιν εν αυτώ τους πρωταγωνιστάς»*.⁴⁹

Ωστόσο το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα «παρέμβασης» του Ραγκαβή για το γλωσσικό ιδίωμα εντοπίζεται στη σκηνή του δικαστηρίου και της εξέτασης των μαρτύρων. Συγκεκριμένα αναφέρει: *«Αφ' ου δε τελείωσεν η εξέτασις των μαρτύρων, έλαβε τον λόγον ο δημόσιος συνήγορος εις γλώσσαν ιταλικήν. διότι τότε ακόμη η ελληνική γλώσσα ήτον εις την Επτάνησον αποκεκλεισμένη από των ναών της Θέμιδος. Εν ελληνικαίς χώραις μούσαν η πρόσδοδος προς το δικαστήριον βήμα, το πρώτιστον τούτο και βεβαιώτατον διδασκαλείον της ρητορείας και ο Επτανήσιος, παρουσιαζόμενος ενώπιον των δικαστών του, ήκουε τον κατήγορον και τον υπερασπιστήν του, διακυβεύοντας την τιμήν, την ιδιοκτησίαν και την ζωήν του, οι δε λόγοι των να τω ήναι εντελώς ακατάληπτοι. Αν δεν είναι απαίσιον εις χώρας Ελληνικάς να μένη κεκλεισμένον εις την Ελληνίδα μούσαν το δικαστικόν βήμα, το πρώτιστον τούτο και βεβαιώτατον της ρητορείας διδασκαλείον. Αλλ' οι εν εκείνο της Ελλάδος τω τμήματι τον ευγενή αγώνα των γενναίων αναλαμβάνοντες μεταρρυθμίσεων, διεπράζαντο, ανδρείως, αντιστάντες εις πάσαν παραβίασιν του φυσικού αυτών δικαιώματος ν' ανασπάσωσι τέλος και το γελοίον απόπημα τούτο, την νόθον παραφυσία της μισητής ενετοκρατίας.*

⁴⁹ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 7.

Ουδ' ανεχαίτισε δε τους απειροτέρους ο φόβος των δυσχερειών κατ' αρχάς και των παραδρομών της αγυμνάστου των γλώσσης. Αλλά πάντες ώρμησαν μετ' ενθουσιασμού προς εισαγωγήν και εμπέδωσιν του προπατορικού ιδιώματος, γιγνώσκοντες ότι η πεποίθησις είναι πάντοτε εύγλωττος, ότι εις σκιάν του Οδυσσέως η πάτριος φωνή, και μη καθαρίζουσα, έσται ευπροσδεκοτέρα πάσης επιδείξεως ξένης καλλιπείας, και ότι εις Επτάνησον η εντελώς αναγέννησις της ελληνικής γλώσσης ήθελεν είσθαι η ισχυροτέρα διαμαρτύρησις της ελληνικής εθνικότητας»⁵⁰.

Ο Ραγκαβής λοιπόν «καταγγέλλει» με αυτό τον τρόπο τη χρήση της ιταλικής γλώσσας μέσα στις δικαστικές αίθουσες όπως και το γεγονός οι εναγόμενοι να μην καταλαβαίνουν όσα λέγονται γύρω από απλές, σύνθετες και πολύκροτες (όπως η δολοφονία του Κόμη Ναννέτου) υποθέσεις. Υπό το πρίσμα του αιτήματος για τη χρήση της ελληνικής γλώσσας σε όλο το φάσμα του κρατικού βίου γίνονται παραχωρήσεις ακόμη και στη δημοτική. Η δημοτική γλώσσα εκείνη την περίοδο μπορεί να μην πληροί το ιδεολογικό αίτημα για μία γλώσσα, όργανο εθνικής έκφρασης ή εκπολιτισμού της Ανατολής, παραμένει όμως μία έκφανση της «πατρίου γλώσσης» και ανοίγει τον δρόμο προς «εισαγωγήν και εμπέδωσιν» της καθαρεύουσας, όπως τονίζει η Χατζοπούλου⁵¹.

Κοντολογίς, στην πρώτη έκδοση του 1850, ο Ραγκαβής με πρόσχημα την σκηνή του δικαστηρίου βρίσκει την ευκαιρία να καταγγείλει την ενετική επιρροή και τη *διάβρωση* της ελληνικής γλώσσας στον δημόσιο και κρατικό βίο παραινώντας τους Επτανήσιους να προσπαθήσουν να διαφοροποιηθούν. Ενώ στην δεύτερη και τελική έκδοση του βιβλίου το 1855, ο ίδιος θα αναγνωρίσει σημαντικά βήματα προόδου της επτανησιακής κοινωνίας προς αυτή την κατεύθυνση. Με την τελευταία φράση του: «*Και εις την Επτάνησον η εντελής αναγέννησις της Ελληνικής γλώσσας θέλει είσθαι η ισχυροτέρα διαμαρτύρησις της Ελληνικής εθνικότητας*» θα γίνει και η σφράγιση της ελληνικής εθνικότητας των Επτανησίων μέσα από τη χρήση της ελληνικής

⁵⁰ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.65-66.

⁵¹ Χατζοπούλου, Λ. (1999). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής. Μαρτυρία λόγου* . Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ.209.

γλώσσας ωστόσο αυτό δεν είναι παρά η πρώτη βαθμίδα για την κατοχύρωση της γλωσσικής ενότητας που επιστεγάζει βέβαια την εθνική συνέχεια⁵².

Κεφάλαιο 4^ο

Εγκληματολογικές όψεις στον «Συμβολαιογράφο»

4.1 Ερμηνεύοντας τα εγκλήματα στον «Συμβολαιογράφο»

4.1.1 Το πέραςμα στην πράξη

Υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου, οι άνθρωποι από τη φύση τους ανεξαιρέτως είναι ικανοί στο να προχωρήσουν στην τέλεση εγκληματικής πράξης. Το έγκλημα είναι μια λογική ανθρώπινη ενέργεια ή απλούστερα το έγκλημα έχει τη δική του λογική⁵³. Από την άλλη πλευρά μια άλλη προσέγγιση τονίζει πως για να περάσει κάποιος σε μια εγκληματική πράξη προϋποθέτει τη σύμπραξη ορισμένων κοινωνικών ωθητικών παραγόντων που θεωρούνται εγκληματογόνοι. Είναι προφανές ότι αποκλειστικά δεν οδηγούν αυτοί στο έγκλημα. Κατά τη διαδικασία λήψης της απόφασης ο υποψήφιος δράστης αξιολογεί τους παράγοντες, οι οποίοι βέβαια δεν επιδρούν σε όλους τους ανθρώπους κατά τον ίδιο τρόπο, και στη συνέχεια αποφασίζει αν θα προχωρήσει ή όχι στην εγκληματική πράξη. Τέτοιες ευκαιρίες⁵⁴ είναι τα α) τα κίνητρα που ωθούν το άτομο σε λήψη της απόφασης για τη διάπραξη συγκεκριμένου εγκλήματος, β) οι προσφερόμενες ευκαιρίες προς τέλεση του σχεδιαζόμενου εγκλήματος, γ) το αναμενόμενο από την εγκληματική δραστηριότητα όφελος για τον δράστη του (σχεδιαζόμενου) εγκλήματος και δ) τα αντικίνητρα, τα οποία συγκρατούν ή αποτρέπουν το άτομο από τη λήψη της απόφασης για τέλεση συγκεκριμένου εγκλήματος.

Σύμφωνα με τη θεωρία η μετάβαση στην πράξη⁵⁵ έρχεται σε συνάρτηση τόσο με την προσωπικότητα του και την ψυχосύνθεση του ίδιου δράστη όσο και με τις συγκεκριμένες συνθήκες που υπερισχύουν στη λήψη απόφασης για την τέλεση του εγκλήματος. Αυτά τα δύο στοιχεία θα καθορίσουν το θα αν υπερισχύσουν τα κίνητρα ή αντιθέτως τα αντικίνητρα σχετικά με την πράξη,

⁵² Χατζοπούλου, Λ. (1999). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής. Μαρτυρία λόγου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ.210.

⁵³ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 94.

⁵⁴ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 95.

⁵⁵ Χάιδου, Α. (1996). *Θετικιστική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 114.

στο ξεκίνημα της διαδικασίας λήψης της εγκληματικής απόφασης. Το έγκλημα είναι ανάλογο με την ώθηση προς αυτό και αντιστρόφως ανάλογο προς την αντίσταση.

Αυτός ο οποίος και θεμελίωσε τη συγκεκριμένη θεωρία του περάσματος στην πράξη ήταν ο L. Manouvrier, ενώ στη ο DeGreeff μετέπειτα διατύπωσε τις διαδικασίες περάσματος στην εγκληματική πράξη.

Ο Manouvrier διατύπωσε τέσσερις παράγοντες προϋπόθεσης⁵⁶ του περάσματος στην πράξη, Ο πρώτος παράγοντας είναι η ηθική προϋπόθεση, δηλαδή το να μη συγκρατείται κανείς από την ηθική απαξία της πράξης. Ο δεύτερος είναι η ποινική προϋπόθεση, με λίγα λόγια να μη συγκρατείται από το φόβο της ποινής που προβλέπεται. Ο τρίτος είναι η υλική προϋπόθεση, ότι να μη συγκρατείται από τις υλικές δυσχέρειες που υπάρχουν για τη διάπραξη του εγκλήματος. Ο τέταρτος παράγοντας που έθεσε ο Manouvrier είναι η συναισθηματική προϋπόθεση, όταν δηλαδή ο δράστης να μη συγκρατείται από τον πόνο και το κακό που προξενεί στο θύμα). Ο E. de Greeff⁵⁷ με τη σειρά του προχώρησε στη διάκριση τεσσάρων φάσεων της ψυχικής διαδικασίας του περάσματος στη διάπραξη των σοβαρών εγκλημάτων: α) τη αδιαμόρφωτη συναίνεση: το άτομο επηρεάζεται μεν στη λήψη απόφασης από τον έλεγχο του «υπερεγώ», όμως οι δισταγμοί έχουν ελαττωθεί, β) τη διαμορφωμένη συναίνεση: το άτομο υπερνικά της ανασχετικές επιδράσεις του «υπερεγώ», γ) την κρίση και απόφαση: ο δράστης παίρνει την οριστική απόφαση για την πράξη, και δ) την εγκληματική πράξη.

Στον «Συμβολαιογράφο, η κύρια εγκληματική δράση του Γεράσιμου Ναννέτου και το πέραςμα στην πράξη οφείλεται σε οικονομικά κίνητρα (όπως θα αναλυθεί και παρακάτω). Από την άλλη πλευρά, η μετέπειτα πράξη αντεκδίκησης του Τάπα προς τον Γεράσιμο Ναννέτο αλλά και η καίρια συνδρομή του στην διαμόρφωση πλαστής διαθήκης και της ενοχοποίησης του Ροδίνη, καλύπτεται από ηθικά, λυτρωτικά και εκδικητικά («Revenge Murders») κίνητρα.

⁵⁶ Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας* (Τόμ. Α'). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.201.

⁵⁷ Χάιδου, Α. (1996). *Θετικιστική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 115.

Σημειώνεται ότι και οι δύο δράστες δεν συγκρατούνται κυρίως από την επαπειλούμενη ποινή (θάνατος), γιατί τα εγκλήματα τους είναι με τρόπο έτσι σχεδιασμένα ώστε να μην συλληφθούν, κάτι που εν τέλη το επιτυγχάνουν. Επίσης, οι δυσκολίες υλοποίησης των εγκλημάτων καθώς και το κακό που προκαλείται τόσο στα θύματα όσο και στον ευρύτερο περίγυρό τους δεν αποτελούν καθόλου σημαντικό απωθητικό παράγοντα μιας και αυτά τα οποία επιδιώκουν αμφότεροι θεωρούν ότι έχουν θετικό αντίκτυπο στους εαυτούς τους και στους ανθρώπους γύρω τους.

4.1.2 Η κλοπή της περιουσίας του Βοράτη

Η εξέταση των εγκληματολογικών θεωριών που μπορούν να αναδειχθούν μέσα από το έργο του Ραγκαβή, δείχνει ότι δύναται να εξηγήσει σε σημαντικό βαθμό την ανθρωποκτονία που ευρίσκεται στο επίκεντρο της πλοκής του «Συμβολαιογράφου» αλλά και να προσδώσει διαφορετικές όψεις αρχικά για το έγκλημα που διαπράττει ο Γεράσιμος Ναννέτος στην αρχή του έργου αλλά και στη συνέχεια για την δολοφονία του Γεράσιμου από τον συμβολαιογράφο Τάπα.

Αρχικά, λαμβάνοντας και υπόψη το χρονικό της περιόδου που εκτυλίσσεται αλλά και δημοσιεύεται το βιβλίο είναι προφανές ότι η φυσιολογική και εκ γενετής άποψη περί εγκληματία ανθρώπου που διατύπωσε ο Lombroso δεν εντοπίζεται στον «Συμβολαιογράφο». Ο Γεράσιμος Ναννέτος μπορεί να ενταχθεί στην επιστημονική κατηγοριοποίηση του Ferri⁵⁸ ως ένας εγκληματίας από συνήθεια εξαιτίας διάφορων δυσμενών κοινωνικών παραγόντων (κακών συναναστροφών, εγκατάλειψη από την οικογένεια κ.λ.π..) που ξεκινά ως περιστασιακός παραβάτης και υπό την επιρροή δυσμενών συναναστροφών (κυρίως με την είσοδό του στην φυλακή) αποκτά τη συνήθεια της εγκληματικότητας. Επίσης, διαμέσου της σταθερής υποτροπής, η εγκληματική δραστηριότητα του προσλαμβάνει τον χαρακτήρα επαγγέλματος ή τέχνης.

⁵⁸ Βλάχου, Β. (2017). *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.169-170.

Ο Ροδίνης ήδη στις πρώτες σελίδες αποτυπώνει το ιστορικό εγκληματικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς του Γεράσιμου Ναννέτου: « Ο Γεράσιμος ητίμασε το σεβαστό όνομα των Ναννέτων. Εις την Ιταλίαν εφυλακίσθην δια κλοπήν. Το αίσχος τούτο προσέβαλε τον θείον του ως βέλος εις την καρδίαν, τον έρριψεν εις την κλίνην, ην θέλει ο τάφος διαδεχθή⁵⁹.»

Επιπρόσθετα, μέσα από την ανάγνωση της υπο-πολιτισμικής θεωρίας μαζί τις τεχνικές εξουδετέρωσης των Sykes και Matza επιτυγχάνεται η τυποποίηση και η εξήγηση της νεανικής εγκληματικής συμπεριφοράς του Γεράσιμου Ναννέτου. Οι υπο-πολιτισμικές ομάδες αναπτύσσουν ένα δικό τους σύστημα αξιών το οποίο είναι εκ διαμέτρου αντίθετο από εκείνο της αστικής τάξης. Για το λόγο αυτό η ένταξη σε μία υποπολιτισμική ομάδα ισοδυναμεί με την έναρξη τέλεσης εγκληματικής δράσης. Αν και δεν δίνονται πολλές πληροφορίες για την συμμορία ή την οργάνωση που άνηκε ο Γεράσιμος στην Ιταλία, αναφέρεται η σύνδεσή του με ομάδα ληστών και η από κοινού σχεδίαση της κλοπής του χρηματικού ταμείου του Βοράτη. Σύμφωνα με τον D. Matza οι άνθρωποι αμφιταλαντεύονται σε όλοι τη διάρκεια της ζωής τους μεταξύ συμβατικού και παραβατικού τρόπου ζωής. Όμως η παραβατική συμπεριφορά εκδηλώνεται μέσα από τεχνικές που διευκολύνουν την εξουδετέρωση των συμβατικών αξιών⁶⁰. Σύμφωνα με τη θεωρία της εξουδετέρωσης ή ουδετεροποίησης των G. Sykes και D. Matza το άτομο μαθαίνει τεχνικές «εξουδετέρωσης» της ηθικής ευθύνης για την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά του. Οι αποκλίνοντες που προβάλλουν τέτοιες δικαιολογίες για τη συμπεριφορά τους θέλουν να προστατεύσουν τον εαυτό τους από την αυτο-κατηγορία και από την αποδοκιμασία των άλλων μετά την παράνομη πράξη, όπως ήδη ειπώθηκε. Αλλά λογικά οι δικαιολογίες προϋπάρχουν της αποκλίνουσας συμπεριφοράς και την καθιστούν πιθανή.

Η Έφη Λαμπροπούλου⁶¹ σημειώνει τις πέντε τεχνικές εξουδετέρωσης των Sykes και Matza: α) η άρνηση της ευθύνης, β) η άρνηση της βλάβης, γ) η άρνηση - αμφισβήτηση του θύματος, δ) η κατηγορία κατά των κατηγορών-επικριτών και ε) η επίκληση υψηλότερων ιδανικών. Με βάση λοιπόν τις συγκεκριμένες τεχνικές και περισσότερο την άρνηση της ευθύνης και της

⁵⁹ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 13.

⁶⁰ Χάιδου, Α. (1996). *Θετικιστική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.210-211.

⁶¹ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης.Σελ. 101

εγκληματικής πρόθεσης ο Γεράσιμος Ναννέτος δικαιολογεί ηθικά και την πρώιμη εγκληματική πράξη της κλοπής (*«απέδωκε την διαγωγήν του εις ανοησίαν νεανικήν»⁶²*).

4.1.3 Η δολοφονία του Κόμη Διονύσιου Ναννέτου

Η δολοφονία του Κόμη Ναννέτου από τον ανηψιό του Γεράσιμο αποτελεί το νευραλγικό και κεντρικό σημείο της πλοκής του «Συμβολαιογράφου» μιας και θα καθορίσει τις εξελίξεις για τους ήρωες αλλά θα δώσει και μια αφορμή ώστε να αναδιπλωθούν όλες οι εγκληματολογικές πτυχές της αντίδρασης στο έγκλημα της πολιτείας όσο και της κοινωνίας αλλά και ταυτόχρονα να κατανοηθούν η φύση του εγκλήματος, τα κίνητρα μιας εγκληματικής ενέργειας όσο και το ίδιο το προφίλ του δράστη. Σύμφωνα με τη **νομική θεωρία** για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, η βούληση του δράστη κρίνεται απαραίτητη και αποτελεί κομβικό σημείο της ίδιας της πράξης. Επικεντρώνονται στο βουλητικό στοιχείο της συμπεριφοράς και στην επίγνωση των αποτελεσμάτων της από τον ίδιο τον δράστη. Σε ποσοτικό επίπεδο οι ανθρωποκτονίες από αμέλεια υπερέχουν σε σχέση με αυτές από πρόθεση, ωστόσο η σημασία που αποδίδεται τόσο σε κοινωνικό όσο και σε νομικό επίπεδο στις δεύτερες αποτελεί χαρακτηριστικό των περισσότερων δυτικών κοινωνιών (και όχι μόνο) κοινωνιών. «Αυτό συμβαίνει γιατί ο φόνος εμπεριέχει προμελετημένη αφαίρεση ανθρώπινης ζωής κι εκεί έγκειται και η απαξία της πράξης από το κοινωνικό σύνολο»⁶³. Η ανθρωποκτονία διαχρονικά έχει χαρακτηριστεί ως το σοβαρότερο είδος των εγκλημάτων. Ο Άγγελος Τσίγκρης σημειώνει πως: «Η ανθρωποκτονία , ο αιμομικτικός βιασμός και ο βιασμός με θύματα παιδιά, αποτελούν το τρίπτυχο της πιο ακραίας μορφής βίας»⁶⁴

⁶² Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 14.

⁶³ Τσουραμάνης, Χ. (1998). *Ο φόνος στην Ελλάδα- εγκληματολογική θεώρηση*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 17.

⁶⁴ Τσίγκρης, Ά. (2002). *Το έγκλημα της ανθρωποκτονίας στην Ελλάδα*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ. 21.

Οι νομικές θεωρίες που ανέλυσαν το έγκλημα της ανθρωποκτονίας επικεντρώνονται κυρίως στη βούληση ή την συναισθηματική και ψυχολογική κατάσταση του δράστη:

- **Θεωρία της επιδοκμασίας του εγκληματικού αποτελέσματος – Θεωρία της δυνατότητας:** σύμφωνα με τον Feuerbach στο βιβλίο του “Lehrebuch des reinlichen Rechts”, «δόλος είναι μόνο η ψυχική κατάσταση εκείνου που επιδιώκει – σκοπεύει το εγκληματικό γεγονός». Η θεωρία αυτή βασίζεται στο ψυχολογικό-συναισθηματικό υπόστρωμα του εγκληματία, ο οποίος επιδοκμάζει το εγκληματικό αποτέλεσμα. Είναι αυτό που χαρακτηρίζει ο Reinhard Frank ως εγκληματική δόλια συμπεριφορά: ο δράστης θα έπραττε όπως έπραξε ακόμη και αν είχε την δυνατότητα να προβλέψει την επέλευση του εγκληματικού αποτελέσματος.

- **Θεωρίες της διακινδύνευσης:** ο δράστης με την συμπεριφορά του, θέτει σε κίνδυνο το έννομο αγαθό και συγχρόνως δεν λαμβάνει κανένα μέτρο προφύλαξης, για την αποτροπή του κινδύνου.

- **Θεωρία της αδιαφορίας:** συνειδητή συναισθηματική αδιαφορία του δράστη για το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό (διαβλέπει την αμεσότητα του κινδύνου λόγω της συμπεριφοράς του, ωστόσο δεν κάνει τίποτα για να τον αποτρέψει).

- **Θεωρία της αποδοχής:** ο δράστης προβλέπει το πιθανό αποτέλεσμα (ενδεχόμενος δόλος). Από την μια πλευρά υπάρχει άμεσος δόλος, επιδίωξη, ενώ από την, αποδοχή. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές απόψεις και ερμηνείες του όρου «αποδέχομαι». «Έχει ερμηνευθεί ως ψυχολογική κατάσταση συγγενή προς τη βούληση αλλά και ως ουδέτερη βουλητικά έννοια»⁶⁵.

⁶⁵ Παπαγεωργίου-Γονατάς, Σ. (2012). *Ανθρωποκτονία με πρόθεση- Από την θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 22-29.

Η ποινική ευθύνη, ήδη πριν από την αρχαία Ελλάδα και την κλασσική εποχή, ήταν ατομική. Ο Αριστοτέλης μάλιστα ασχολήθηκε με το θέμα του καταλογισμού και διέκρινε την εκούσια από την ακούσια συμπεριφορά. Ο αναγκαίος παράγοντας για να καταλογισθεί μια εγκληματική πράξη σε κάποιον αποτελεί το γεγονός, να προήλθε από τον εσωτερικό κόσμο του δράστη και να πραγματοποιήθηκε μετά λόγου γνώσης και ενσυνείδητα⁶⁶.

Στη συνέχεια το επόμενο βήμα είναι η αρχή της εκτέλεσης (αλλιώς απόπειρα) του εγκλήματος ενώ η τελική φάση είναι αυτή της ολοκλήρωσης όπου ο δράστης πραγματώνει το έγκλημα της ανθρωποκτονίας⁶⁷. Ο Αριστοτέλης θα αναφέρει για τον δράστη και την ψυχολογία του κατά την τέλεση του εγκλήματος *«όταν δρώμεν εν πλήρει συνειδήσει της πράξεως, αλλ'όχι εκπρομελέτης της, διαπράττομεν αδίκημα λόγου χάριν, οσάκις παρασυρόμεθα υπό της οργής και των άλλων παθών, άτινα είναι αναγκαία ή φυσικά εις τον άνθρωπο. (Εάν τις βλάβη τον πλησίον του κατά τον τρόπο τούτον, αδικεί μόν και υπάρχει αδίκημα, αλλά δεν είναι ακόμη δια τον λόγον τούτον άδικος και κακός, διότι δεν οφείλεται ηβλάβη εις την κακίαν). Όταν όμως ενεργή εκ προμελέτης, τότε είναι άδικος και κακός. Δια τούτο τα συνέπεια οργής πραττόμενα κρίνονται ορθώς ως μη γενόμενα εκπρομελέτης. Διότι η αρχή της πράξεως δεν ευρίσκεται εις τον δρώντα υπό το κράτος της οργής, αλλ'εις τον προκαλέσαντα την οργή του. Ωσαντως, εις ταύτας περιπτώσεις δεν αμφισβητείται, εάν εξετελέσθη η πράξις ή μη, αλλ'αν υπήρξε ακραία, δεδομένου ότι η οργή προέρχεται εκ τινος υποτιθέμενης αδικίας»⁶⁸*

⁶⁶ Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη απ'την αρχαιότητα ως τις μέρες μας* (Τόμ. Α'). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 21.

⁶⁷ *Ποινικά Χρονικά*. (χ.χ.). Ανάκτηση από <http://www.poinikachronika.gr/assets/Mylonopoulos-PoinDik-GenikoM%20II-Apopeira,%20Symmetoxi,%20Syrroi-10%20first%20p..pdf>

⁶⁸ Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη απ'την αρχαιότητα ως τις μέρες μας* (Τόμ. Α'). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 79.

Σύμφωνα με τις **κοινωνιολογικές θεωρίες** ο τρόπος με τον οποίο έχουν διαμορφωθεί οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ ατόμων και ομάδων η οργάνωση τους, η πολιτισμική κουλτούρα τους καθώς και η κοινωνική διαστρωμάτωση, αναδεικνύονται από τους επιστήμονες της κοινωνιολογίας ως παράγοντες εκδήλωσης εγκληματικών συμπεριφορών. Για τις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις σχετικά με το έγκλημα και την επιθετική συμπεριφορά, ο Durkheim καταλαμβάνει περίοπτη θέση. Η «ανομία» υφίσταται σε μια κοινωνία όταν καταλύονται και εξαλείφονται οι κανόνες που την ρυθμίζουν. Η ηθική καθοδήγηση απουσιάζει ενώ μειώνεται η κοινωνική συνοχή.

Κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες η εγκληματική συμπεριφορά (συμπεριλαμβανομένων και των εγκλημάτων) εκδηλώνεται. Ο Merton επαναπροσδιόρισε την έννοια της ανομίας και διατύπωσε την θεωρία της έντασης (strain theory). Η επιθετική εγκληματική συμπεριφορά θεωρείται απόρροια της ανισοροπίας μεταξύ των επιθυμητών στόχων και διαθέσιμων μέσων επίτευξης. Ο Durkheim θεωρεί ότι κανένα άτομο δεν μπορεί να συλλάβει την αντικειμενική ηθική. *«Η ηθική πράξη είναι αυτή που εμφανίζεται σύμφωνη προς μια δεδομένη κατάσταση της κοινωνίας»*. Οι ηθικοί κανόνες καθορίζονται ανάλογα με τις αξίες μιας συγκεκριμένης ομάδας και εποχής.

Ο Piaget αν και συμφωνεί με την οπτική αυτή, η θεωρία του ωστόσο περί ηθικής παρουσιάζει σημαντική διαφορά. Για τον Piaget *«το παιδί δεν είναι μόνο ένας υπο κατασκευή ενήλικας, αλλά αποτελεί ένα εξ ολοκλήρου ξεχωριστό υποκείμενο, με τις προσωπικές του δυνατότητες κατανόησης και το όραμά του για έναν αρχέτυπο κόσμο»*. Οι πρώτες σχέσεις τις οποίες το παιδί δημιουργεί με τους ενήλικες, ο σεβασμός, η συνειδητοποίηση των κανόνων, το βοηθούν στην μετέπειτα ζωή του να λειτουργεί με βάση την αυτόνομη ηθική του και όχι την ετερόνομη. Η ηθική δεν είναι κάτι που «σερβίρεται» καταναγκαστικά. Δεν φέρει την έννοια της υποχρέωσης. Θα πρέπει να γίνει κομμάτι του ατόμου, να συνειδητοποιηθεί ώστε την κρίσιμη στιγμή να λειτουργεί ως φυσική επιλογή. Για τον Piaget η ανάπτυξη της ηθικότητας είναι μια γνωστική διαδικασία και αναπτύσσεται μέσα από στάδια. Όπως γνωστική είναι και η διαδικασία της αφομοίωσης και της συμμόρφωσης. Οι νέες κοινωνικές αναπαραστάσεις δηλαδή, είτε αφομοιώνονται από το υπάρχον νοητικό πλαίσιο, είτε συμμορφώνονται με αυτό. Ο C. Rogers έχει εκφράσει ανάλογες απόψεις για την προσωποκεντρική προσέγγιση. Ίσως οι διαδικασίες

αυτές θα ήταν δυνατόν και να αναλύσουν ως έναν βαθμό την θεωρία ελέγχου του Hirschi για τις «εσωτερικές δυνάμεις» που αποτρέπουν τα άτομα από το να εγκληματούν.

Επίσης, υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι δεν καταφέρνουν να προσεγγίσουν το στάδιο της ηθικής και της αυτονομίας της. Τα άτομα αυτά στην πλειοψηφία τους ενδεχομένως διαθέτουν μηχανισμούς αυτοελέγχου, σε σχέση με το έγκλημα, όταν η ηθική τους ανάπτυξη δεν έχει ολοκληρωθεί και είναι σε θέση να κάνουν τις σωστές επιλογές την κρίσιμη στιγμή της αλληλεπίδρασης με συνανθρώπους τους. Ο Pinatel με τον Hirschi τόνιζαν τις γνωστικές μειονεξίες των εγκληματιών: κυριαρχία του παρόντος, έλλειψη υπομονής στην επίτευξη στόχων και αδυναμία δημιουργίας ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου ζωής.

Ο Black (1983) αναφέρει ότι πολλά τέτοια εγκλήματα έχουν μια «ηθικοποιητική γεύση». Η βίωση μιας «προσβολής ντροπής» επιβάλλει ταυτόχρονα και την άμεση και δυναμική αποκατάσταση της προσβολής αυτής⁶⁹. Συνεπώς με αυτό τον τρόπο, δημιουργείται ένα υποστηρικτικό πλέγμα κινήτρων που οργανώνεται κοινωνικά στην βάση της προστασίας της τιμής, το οποίο στηρίζει τις αντιδράσεις του δράστη.

Σε μια προσβολή θίγεται η εικόνα του ατόμου. Μοιάζει με μια αυτοεκπληρούμενη προφητεία το αποτέλεσμα. Στον «Συμβολαιογράφο» ο Γεράσιμος Ναννέτος θεωρεί προσβολή της αξιοπρέπειας του τον αποκλεισμό του από την διαθήκη της περιουσίας του Κόμη, γεγονός το οποίο θεωρεί κομβικό και ζωτικής σημασίας για το μέλλον του σε επίπεδο οικονομικό αλλά και κοινωνικού κύρους (*«Ο παλαιόγερος εμένα! Απόκληρον εμένα, το κούφταλο! Το αίμα θα του ρουφήξω, μα τον άγιον Γεράσιμον. Να με κλέψη, την κληρονομίαν μου, να με κλέψη το έχειν μου θέλει, να πάρη μελετά την ζωήν μου και την πνοήν μου!»*⁷⁰).

⁶⁹ Δημόπουλος, Χ. (2008). *Εισηγήσεις Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.264.

⁷⁰ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 23.

Η ανάλυση των θεωριών που εμπλέκουν την κοινωνική παράμετρο στη γέννηση της επιθετικής συμπεριφοράς είναι απαραίτητη, καθώς το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνεται η εν λόγω αντίδραση σχετίζεται ,με την κοινωνική ανάπτυξη και τους δεσμούς που έχει δημιουργήσει το άτομο κατά τη διάρκεια της ζωής του. Ειδικά για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας το οποίο είναι διαπροσωπικό, το κοινωνικό γίνεσθαι συντελεί στη διαμόρφωση παραγόντων εγκληματογένεσης.

Ο Tarde ασχολούμενος με την γέννησης της εγκληματικότητας, συνδύασε τους ψυχολογικούς με τους κοινωνικούς παράγοντες. Υποστηρίζει πως το έγκλημα έχει κατ'εξοχήν κοινωνικές ρίζες. Οι βιολογικοί παράγοντες παίζουν κάποιον ρόλο, όμως το κοινωνικό περιβάλλον παίζει πρωτεύοντα ρόλο. Μεγάλη σημασία διαδραματίζουν τόσο η «ατομική επιλογή», όσο και ο παράγοντας «τύχη». Η θεωρία του για την ηθική ευθύνη του εγκληματία βασίζεται σε ένα ψυχολογικό(ατομική ταυτότητα- έννοια του εαυτού) και ένα κοινωνικό στοιχείο⁷¹.

Στην εγκληματολογία, οι ανθρωποκτονίες που αφορούν μοναδικές περιπτώσεις (normal homicides), σε αντίθεση με τις κατά συρροή δολοφονίες (serial killings), χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

α. Τα εγκλήματα εκ πάθους, τα οποία τελούνται κατά την διάρκεια μιας στιγμής έντασης, θυμού ή απόγνωσης.

β. Τις «εν ψυχρώ» δολοφονίες οι οποίες διακρίνονται από τον πιο προσεκτικό σχεδιασμό του εγκλήματος, με κίνητρα ελπίδες του δράστη και προσωπικά οφέλη.

⁷¹ Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη απ'την αρχαιότητα ως τις μέρες μας* (Τόμ. Α'). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 205.

Η δολοφονία που διαπράττει ο Γεράσιμος Ναννέτος είναι περισσότερο ένα έγκλημα πάθους. Δεν είναι ένα έγκλημα προσχεδιασμένο αλλά προκύπτει από την ένταση της στιγμής και της απόγνωσης του ίδιου να λάβει με την βία την υπογραφή του Κόμη Διονύσιου. Ο ίδιος μάλιστα μέσα στην ψυχική ένταση θα δείξει όρια αυτοκτονικότητας (*«Σε βεβαιώ, γέρο Τάπα θα πάρω μαχαίρι και θα σφαγώ»⁷²*) ωστόσο στη συνέχεια και ύστερα από την πρόταση του Τάπα για την αλλαγή της αυθεντικής διαθήκης του Ροδίνη δείχνει τα πρώτα δείγματα της εγκληματικής προδιάθεσης (*«Με το καλό ή με το κακό, πρέπει να την γράψω», «και ας βοηθήση ο Θεός, ειδεμή...ο διάβολος»⁷³*). Η εξήγηση της συμπεριφοράς με βάση την γνωστική, ηθική και ψυχοδυναμική ανάπτυξη ή με βάση την μίμηση και το συμπεριφορικό μοντέλο (επιβράβευση και τιμωρία), επιτρέπει και την αλλαγή της, μέσω μετατροπής του παραδείγματος που θα μπορούσε να αποτελέσει οδηγό. Όταν όμως πρόκειται για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας οι διεργασίες από την εγκληματική ιδέα έως την εγκληματική απόφαση, εμπλέκουν τόσο νοητικές παραστάσεις που έχει το άτομο για τον εαυτό του και τους γύρω του, όσο και βαθύτερα κίνητρα, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις γίνονται κατανοητά (στο παρών έργο) και άλλοτε δεν γίνονται.

⁷² Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 26.

⁷³ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 26.

4.1.3.1. Το κίνητρο του εγκλήματος

Τα κίνητρα αποτελούν μαζί με τον τρόπο δράσης και τις σχέσεις δράστη- θύματος, βασικούς πυλώνες για την μελέτη του εγκλήματος. Τα κίνητρα είναι οι λόγοι που ωθούν το άτομο στη λήψη ορισμένης απόφασης, προκειμένου να προχωρήσει τούτο σε συγκεκριμένη βουλευτική (-σκοπιμη) δραστηριότητα⁷⁴. Αποτελούν συνεπώς σημαντικούς παράγοντες προσδιορισμού και διαμόρφωσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Είναι παράγοντες διαμόρφωσης της ατομικής συμπεριφοράς, την οποία επιδεικνύει ορισμένο άτομο (ή ομάδα) που αποτελεί μέρος συγκεκριμένου κοινωνικού συνόλου. Συνεπώς τα κίνητρα διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τις κοινωνικές σχέσεις και την κοινωνική ζωή. Ανάλογα με τα κίνητρα που επικρατούν το άτομο επιδεικνύει συμπεριφορά κοινωνική ή αντικοινωνική⁷⁵.

Ο Ι.Μ.Δασκαλόπουλος το ορίζει ως ένα ψυχικό συμβάν (συναίσθημα, τάση κ.α.) από το οποίο εκπηγάει ένα άλλο ψυχικό συμβάν το οποίο ωστόσο αποτελεί «απόρροια» και όχι «αιτιατό». Τα κίνητρα συνήθως δεν συνειδητοποιούνται πλήρως από τον δράστη. Το έγκλημα της ανθρωποκτονίας αποτελεί το μοναδικό έγκλημα βίας χωρίς συμπαγές κίνητρο. Ο σκοτεινός αριθμός είναι από πολύ μικρός έως ανύπαρκτος. Η τυπολογία των κινήτρων της ανθρωποκτονίας περιλαμβάνει⁷⁶:

1. τη σεξουαλική ικανοποίηση
2. το ερωτικό πάθος
3. την προσβολή της τιμής
4. τη λύτρωση
5. την έκρηξη
6. τις περιουσιακές διαφορές
7. το ξεκαθάρισμα λογαριασμών
8. την αντεκδίκηση
9. την ιδεολογία
10. την άμυνα και την ψυχοπαθολογία του δράστη

⁷⁴ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ.96.

⁷⁵ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ.96.

⁷⁶ Τσίγκρης, Ά. (2002). *Το έγκλημα της ανθρωποκτονίας στην Ελλάδα*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ. 125-126.

Το κίνητρο στην ψυχολογία θεωρείται⁷⁷:

- Κάθε δυναμική ώθηση είτε είναι συνειδητή είτε όχι που κινεί την ενεργητικότητα του ατόμου ή της ομάδας.
- Ό,τι κινεί τον άνθρωπο στην εκτέλεση ορισμένων ενεργειών ή τρόπων συμπεριφοράς και την παρεμπόδιση άλλων.
- Ό,τι δραστηριοποιεί την ενεργητικότητα του ατόμου και γενικότερα κάθε οργανισμού.

Ο G.R. Swanson και οι συνεργάτες του αναλύοντας τα πορίσματα της έρευνάς τους διέκριναν⁷⁸:

- Τις «ανθρωποκτονίες από ζηλοτυπία» («Jealously Murders»).
- Τις ανθρωποκτονίες με σκοπό το κέρδος («Profit Murders») , από τις οποίες ο δολοφόνος επιθυμεί να αποκομίσει κάποιο κέρδος από τον θάνατο του θύματος.
- Τις ανθρωποκτονίες που τελούνται «παρεμπιπτόντως», κατά την τέλεση κάποιου άλλου εγκλήματος (π.χ. ληστείας) «Felony Murders».
- Τις ανθρωποκτονίες οι οποίες τελούνται για πολιτικούς λόγους («Political Murders»).
- Τις ανθρωποκτονίες που έχουν κίνητρο την εκδίκηση («Revenge Murders»), δηλαδή «προμελετημένη ανταπόδοση του κακού» στο θύμα.
- Τις ανθρωποκτονίες οι οποίες τελούνται ύστερα από την διάπραξη ενός σεξουαλικού εγκλήματος («Sex Murders») και επ'ευκαιρία ή εξαιτίας αυτού. Κατά κανόνα στις περιπτώσεις αυτές είτε δεν υφίσταται καμία σχέση μεταξύ δράστη και θύματος (περιπτώσεις serial killers ή κατ'εξακολούθησιν βιαστών), είτε υπήρξε ή υπάρχει κάποια αιμομικτικού τύπου σχέση.

⁷⁷ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 96.

⁷⁸ Δημόπουλος, Χ. (2008). *Εισηγήσεις Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.737.

Η τάση ικανοποίησης ολοένα και περισσότερο αναγκών μπορεί υπό προϋποθέσεις να οδηγήσει κάποια άτομα στην απληστία και το οικονομικό έγκλημα προκειμένου να πετύχουν την ικανοποίηση της ανώτερης κατηγορίας αναγκών ακόμα και με τη χρήση μη νόμιμων μέσων. Ο Γεράσιμος Ναννέτος ανήκει στην κατηγορία των «profit murders». Η εγκληματική του δραστηριότητα (κλοπή περιουσίας του Βοράτη, δολοφονία του Κόμη) έχει ως στόχο το άμεσο προσωπικό οικονομικό κέρδος. Σύμφωνα βέβαια και με τους Sutherland και Cressey, τόσο η σύννομη όσο και η εγκληματική συμπεριφορά αποτελούν εκφράσεις των ίδιων αναγκών και αξιών. Οι κλέφτες κλέβουν προκειμένου να βρουν χρήματα, ενώ οι νομοταγείς δουλεύουν για να καλύψουν την ίδια ανάγκη. Η διαφορά τους δεν έγκειται στο σκοπό που επιδιώκουν αλλά στα μέσα που χρησιμοποιούν⁷⁹.

Ο Coleman ασχολήθηκε με την εξήγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς ως έναν σύνθετο συνδυασμό κινήτρων και ευκαιριών. Η ουσιαστική σύνδεση μεταξύ ευκαιρίας και εγκλήματος είναι τόσο σημαντική, ώστε να δώσει λαβή σε θεωρητικές κατασκευές, με στόχο την πρόληψη του εγκλήματος («opportunity theory»): αν δεν είναι δυνατή η εξάλειψη των παραγόντων που οδηγούν στο έγκλημα, πάντως εφόσον κάθε έγκλημα προϋποθέτει την κατάλληλη ευκαιρία για να τελεστεί, μπορεί να ελαττωθεί η συχνότητα των εγκλημάτων αν μειωθούν οι ευκαιρίες διάπραξής τους.⁸⁰

Στην περίπτωση της δολοφονίας του Κόμη, το γεγονός της επιβαρυντικής κατάστασης της υγείας του και της ακινησίας σου που καταστούν την αντίδραση του μηδαμινή όσο και η έλλειψη στοιχειώδους φύλαξης της οικείας αλλά και η άμεση δυνατότητα εισόδου του δράστη, αυξάνουν σημαντικά τις ευκαιρίες ενός προτετελεσμένου εγκλήματος.

Αυτό το οποίο επιδιώκεται από την τέλεση του εγκλήματος είναι το όφελος. «Όφελος είναι ο,τιδήποτε προσδοκά να αποκομίσει ο (υποψήφιος) δράστης από την εγκληματική πράξη. Το όφελος είναι σημαντικό στοιχείο του εγκλήματος, δεδομένου ότι στο σύνολο σχεδόν των εγκλημάτων αν δεν υπάρχει προσδοκία οφέλους ο δράστης δεν θα προχωρήσει στην απόφαση για

⁷⁹ Fattah, E. A. (2008). The Rational Choice/Opportunity Perspectives as a Vehicle for Integrating Criminological and Victimological Theories. In R. Clarke, & M. Felson, *Routine Activity And Rational Choice. Advances In Criminological Theory* (Second printing ed.). Routledge, σελ.225-259.

⁸⁰ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 101.

τη διάπραξη του εγκλήματος. Το όφελος από την ενδεχόμενη πράξη εξαρτάται από τον στόχο και για αυτό το λόγο διαφέρει σε περιεχόμενο ανάλογα με το σχεδιαζόμενο έγκλημα. Διακρίνεται⁸¹ σε:

α. όφελος υλικό, περιουσιακού χαρακτήρα όπου ο δράστης επιδιώκει «παράνομο περιουσιακό όφελος» (λόγου χάρη τα εγκλήματα εκβιασμού), δυσανάλογα «περιουσιακά ωφελήματα» (αισχροκέρδεια), παρακρατεί «χρήματα», ο υπάλληλος δράστης παρακρατεί «φόρους, δασμούς, τέλη), απαιτεί λύτρα και επιζητά κατά κανόνα περιουσιακό όφελος ενεργώντας με κερδοσκοπία.

β. άλλο υλικό όφελος, όπου ο δράστης δέχεται «δώρα ή άλλα ωφελήματα» (δωροδοκία δικαστή) ή αφαιρεί «ξένα κινητά πράγματα»

γ. όφελος ηθικό (όχι υλικό), όπως στην περίπτωση κατά την οποία ο δράστης επιδιώκει να βλάψει το θύμα από μίσος, αντεκδίκηση, κακοβουλία κλπ. γεγονός που προκαλεί (ηθική) ικανοποίηση.

δ. όφελος κοινωνικό, όπου ο δράστης διαπράττει έγκλημα με σκοπό «να διευκολύνει την άμεση συντήρηση, την κίνηση ή την κοινωνική πρόοδο αυτού ή άλλου» και να επιδιώξει «έννομες συνέπειες».

Το έγκλημα του Γεράσιμου Ναννέτου έχει στόχο την απόκτηση του υλικού οφέλους και μάλιστα αυτό έχει χρηματική αξία. Είναι κατά κανόνα ισόποσο της βλάβης που θα προκληθεί στο θύμα με την έννοια ένα χρηματικό ποσό ή οικονομική αξία (λχ σε τίτλους μετακινείται από την περιουσία του θύματος στην περιουσία του δράστη), στην προκείμενη την διαθήκη της περιουσίας του Κόμη Διονύσιου. Επιπροσθέτως, σκοπεύει στην απόκτηση ηθικού οφέλους. Αποτελεί ηθική ικανοποίηση από τον ίδιο λόγω μίσους και αντεκδίκησης εξαιτίας της απόφασης του να τον ορίσει απόκληρο, παρότι ότι ο ίδιος είναι ο μόνος οικογενειακός κληρονόμος θεωρώντας δίκαιο να λάβει την περιουσία του και επιθυμεί να του προκαλέσει βλάβη και ζημία.

⁸¹ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 104.

Το κίνητρο είναι και ο νοηματοδότης της συμπεριφοράς. Ο Meumann ορίζει τα κίνητρα ως τα συνειδητά αίτια μιας πράξης. Η Α. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου τονίζει⁸² πως «τα κίνητρα αποτελούν μηχανισμούς της ανθρώπινης ύπαρξης ενώ είναι και στοιχεία που καθορίζουν την προσωπικότητα του ατόμου.» Επιπλέον, ο Max Weber τονίζει την γνωστική τους διάσταση και τα ορίζει ως «την νοηματική συνάρτηση, η οποία εμφανίζεται ως νοηματούχος λόγος μιας συμπεριφοράς για τον ίδιο τον δράστη ή για τον παρατηρητή της συμπεριφοράς του». Το κίνητρο δεν ταυτίζεται με τον σκοπό. Το πρώτο είναι εσωτερική κίνηση που «εξαπολύει την διαδικασία της βούλησης

Ένα ενδιαφέρον που προκύπτει μέσα από την ανάλυση των κινήτρων και της φύσης της ανθρωποκτονίας του Διονύσιου Ναννέτου είναι και η ανάδειξη της σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη η οποία εξηγεί και αποσαφηνίζει το προφίλ του δεύτερου. Ο κλάδος της εγκληματολογίας, ο οποίος μελετά το θύμα των εγκληματικών πράξεων ονομάζεται «Θυματολογία» και οι σχετικές έρευνες παρουσίασαν μεγάλη έκταση μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ωστόσο, σημαντική μορφή υπήρξε και ο B.Mendelsohn διότι παρατήρησε βαθμό συμμετοχής-ευθύνης του θύματος στην θυματοποίησή του. Από την μια μεριά, υπάρχει το «αθώο θύμα» που έχει άγνοια της κατάστασης και του κινδύνου και από την άλλη μεριά το «ένοχο θύμα» που είναι τόσο ένοχο όσο και ο θύτης.

Όπως αναφέρθηκε και πρωτίτερα μέσα από την κατάσταση του θύματος μιας ανθρωποκτονίας μπορούν να εξαχθούν στοιχεία για το προφίλ και την προσωπικότητα του δράστη. Οι ψυχολογικές αντιδράσεις του θύματος χωρίζονται σε άμεσες και έμμεσες. Για τις άμεσες που αφορούν την αντίδραση του θύματος την στιγμή του εγκλήματος μιας και στο βιβλίο δεν περιγράφεται η σκηνή της δολοφονίας του Κόμη όπως αυτή αντιθέτως του Γεράσιμου δεν θα γίνει περαιτέρω επεξήγηση σε αυτό το σημείο αλλά κατόπιν.

⁸² Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α. (1974). *Les mobiles du délit: Étude de criminologie et de droit pénal suisse et comparé*. Paris. FeniXX réédition numérique (Librairie générale de droit et de jurisprudence), σελ. 4.

Στις έμμεσες οι αντιδράσεις του θύματος διαφαίνονται κυρίως από τα χαρακτηριστικά του πτώματος. οι συσπάσεις του προσώπου δείχνουν πόνο, αγωνία. Το μέτωπο εμφανίζει εμφανώς ρυτιδιασμένους χώρους, οι ορθάνοιχτοι οφθαλμοί μας δείχνουν την καταπόνηση ,την εντύπωση (ξάφνιασμα), τον σωματικό πόνο, την θλίψη και την έντονη δόνηση του σώματος ,που προηγήθηκε του θανάτου. Η θέση των χεριών αξιολογείται ανάλογα. Αυτό βοηθάει στη σκέψη για το αν αντιστάθηκε το θύμα ή όχι. Η κλίση του κεφαλιού επίσης δείχνει το επίπεδο αντίστασης στην επίθεση, καθώς και το ανακάτωμα των τριχών της κεφαλής. Η συνοφρύωση είναι ενδεικτική του φόβου και της εγκεφαλικής υπερδιέγερσης , καθώς και της καταπόνησης της προσωπικότητας. Όσο πιο σκληρό είναι το μέσο της ανθρωποκτονίας, τόσο μεγαλύτερη είναι η συμπιεστική τάση των εσωτερικών οργάνων. Ο τρόπος τέλεσης του εγκλήματος, αντανακλάται στο πρόσωπο και το σώμα του πτώματος. Πολλές φορές ο τρόπος τέλεσης είναι τέτοιος που η παραδοξολογία του δράστη είναι εμφανής , ακατανόητη για τον υγιή σκεπτόμενο άνθρωπο. Παρόλα αυτά το γεγονός αυτό δεν μπορεί να λειτουργεί συγκριτικά, ούτε να οδηγεί απριόρι στις διαγνώσεις περί ψυχικής ανωμαλίας⁸³. Ενδεικτική είναι και η περιγραφή⁸⁴ του πτώματος του Διονύσιου Ναννέτου από τον ιατροδικαστή: « *Η συμπίεσις του φάρυγγος*», *απεκρίθη, δεικνύων δια της χειρός τα απαριθμούμενα, «αι μελαναί του τραχήλου κηλίδες, η εξοίδησις των αδένων και αμυγδάλων, η εξόγκωσις των οφθαλμών, η συστολή των μυώνων, του προσώπου, η σπασμωδική συστροφή των άκρων και η αιμορραγία αυτή, αποτέλεσμα ρήξεως της σφαγίτιδος φλεβός αποδεικνύουσιν αναμφισβητήτως αποπνιγμόν βίαν.*

⁸³ Βενιζέλος, Ε., Καλαβρός , Κ., & Πανούσης, Γ. (1991). *Ελληνική Εταιρεία Θυματολογίας , Σχέσεις Δράστη – Θύματος Από Θυματολογική Σκοπιά*. Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 180-201 .

⁸⁴ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 45.

4.1.4 Η δολοφονία του Γεράσιμου Ναννέτου

Η δολοφονία του Γεράσιμου Ναννέτου από τον Τάπα είναι η τελευταία πράξη στο δράμα και ουσιαστικά το σημείο όπου η πλοκή του «Συμβολαιογράφου» λαμβάνει μια διαφορετική τροπή (προσωπική λύτρωση του Τάπα κυρίως μετά τον θάνατο της κόρης του Μαρίνας) οδηγώντας στην δικαίωση του Ροδίνη και στο τέλος της ιστορίας. Όπως και στην περίπτωση του εγκλήματος θα ερευνηθούν τα κίνητρα του εγκλήματος όσο και το προφίλ του δράστη.

4.1.4.1. Το κίνητρο της δολοφονίας

Ένα από τα θέματα που εντοπίζονται στον «Συμβολαιογράφο» του Ραγκαβή είναι αυτό της εκδίκησης (αυτοδικίας) με στόχο την αποκατάσταση της αδικίας. Το κεντρικό κίνητρο της δολοφονίας του Γεράσιμου Ναννέτου από τον συμβολαιογράφο Τάπα είναι η αυτοκτονία της κόρης του μετά από την αποκάλυψη της εξαπάτησης σε βάρος της. Η ανταπόδοση αποτελεί παράλληλα μία έννοια που εμπεριέχεται στο θεωρητικό κορμό της επιστήμης της εγκληματολογίας.

Ως όρος η αυτοδικία συμπεριλήφθηκε στα ελληνικά λεξικά το 1833. Σήμερα, τα περισσότερα λεξικά της νέας ελληνικής γλώσσας ορίζουν την αυτοδικία ως την αυθαίρετη ανταπόδοση αδικήματος, τη τιμωρία κάποιου που μας αδίκησε από εμάς τους ίδιους και όχι από το νόμο. Πιο συγκεκριμένα, ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης στο λεξικό του ορίζει την αυτοδικία ως «αυθαίρετη ικανοποίηση αξίωσης ή ανταπόδοση κακού χωρίς τη μεσολάβηση της νόμιμης αρχής»⁸⁵.

⁸⁵ Όπως αναφέρεται ετυμολογικά στο: <https://www.etymonline.com>

Ένας άλλος ορισμός της αυτοδικίας είναι «όταν το άτομο παίρνει το δίκιο με το χέρι του» , όπως εκλαϊκευμένα ορίζεται, αλλά και όταν δεν ακολουθεί την δικαστική οδό καθόλου, δεν προσφεύγει στη δικαιοσύνη εν μέρει χωρίς να ακολουθήσει όλα τα στάδια της νόμιμης διαδικασίας, ενεργώντας αυθαίρετα προκειμένου να επιτύχει τον επιθυμητό σκοπό του. Ουσιαστικά οικειοποιείται ένα δικαίωμα που θεωρεί ότι έχει. Είναι, επίσης, εκείνος που έχει ένα νόμιμο δικαίωμα ή πιστεύει ότι το έχει και σε περίπτωση προσβολής ή αμφισβητήσεώς του πράττει αυτόβουλα, αποσκοπώντας στην αξιοποίηση των αξιώσεών του από το δικαίωμα αυτό.

Ο Garofalo τονίζει το πραγματικό έγκλημα ορίζεται ως εκείνο που υφίσταται συνέχεια σε κάθε κοινωνία και εποχή ανεξάρτητα από τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες. Ουσιαστικά, αφορά πράξεις που προσβάλλουν θεμελιώδη δικαιώματα των ανθρώπων και γενικότερα της κοινωνίας, που είναι παγκοσμίως αποδεκτά από διακηρύξεις (π.χ. Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου). Ο Garofalo, κάνει λόγο και για αισθήματα οίκτου και εντιμότητας, τα οποία παραβιάζονται με τη παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και χαρακτηρίζει ως «πραγματικό» εγκληματία εκείνον που παραβιάζει τα προαναφερθέντα αισθήματα⁸⁶. Αντιθέτως, ως νομικό έγκλημα είναι αυτό που ορίζει ο νομοθέτης, είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της. Έχει να κάνει κυρίως με το έννομο αγαθό το οποίο βλάπτεται και το οποίο χαρακτηρίζει τη πράξη ως άδικη. Ο νόμος αποτυπώνει αξίες που κυριαρχούν στην κοινωνία και πιο συγκεκριμένα στις συνειδήσεις των ανθρώπων, γι'αυτό επιτελεί μια ευρύτερη κοινωνική λειτουργία πέρα από την νομική, εκφράζοντας έτσι το όριο μέχρι το οποίο μπορεί να επεκταθεί η ανθρώπινη/κοινωνική συμπεριφορά χωρίς να υπάρξουν συνέπειες. Η σχέση μεταξύ νομικού και πραγματικού εγκλήματος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ανησυχητική, καθώς τίθεται ένα ζήτημα ορίων εφαρμογής των τυπικών-νομικών και των άτυπων-κοινωνικών κανόνων, οι οποίοι θέτουν τα όρια ανάμεσα τους.

⁸⁶ Βλάχου, Β. (2006). *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 133-135.

Το αδίκημα της αυτοδικίας θα μπορούσε να διέπεται από δυο κύριες μορφές, σε συνδυασμό με τους δράστες. Αφενός στη πράξη από τιμωρούς με προσωπικό κίνητρο που επικαλούνται μια σειρά λόγων προσωπικής βλάβης προκειμένου να αιτιολογήσουν-δικαιολογήσουν την παράνομη πράξη τους (υλική, ηθική ή σωματική βλάβη προσβολή της γενετήσιας ελευθερίας/αξιοπρέπειας, προσβολή της προσωπικότητας, πρόκληση ψυχικού πόνου κ.λ.π.) και αφετέρου στη πράξη από τιμωρούς με ιδεοληπτικό χαρακτήρα που επικαλούνται λόγους ιδεολογίας ως κίνητρο για την εγκληματική τους δράση (εκ πεποιθήσεως ή εκ συνειδήσεως εγκληματίες αντίστοιχα), επηρεασμένοι από τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες θέλοντας να επιβάλλουν ένα αντικειμενικό σύστημα αξιών στην κοινωνία. Αμφότεροι παρακάμπτουν τις νόμιμες διαδικασίες δικαίωσης, καταφεύγοντας σε αυτοσχέδια μέσα ανταπόδοσης της βλάβης που υπέστησαν, είτε οι τιμωροί με προσωπικό κίνητρο με τη δικαιολογία της δυσπιστίας τους προς το έννομο σύστημα δικαιοσύνης, είτε οι ιδεοληπτικοί με την πλήρη απαξίωσή τους προς την κοινωνική ευταξία και προς κάθε ανώτερη αρχή⁸⁷.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διαχωριστούν οι περιπτώσεις των ad hoc περιπτώσεων εκδικητικής ανθρωποκτονίας όπου ο δράστης έχει προσωπικό κίνητρο και είναι αποκλειστικά δική του υπόθεση (όπως η εκδικητική δολοφονία από τον Τάπα για την αυτοκτονία της κόρης του) με αυτές της ιδιωτικής εκδίκησης με κίνητρο την βεντέτα ο δράστης στην πρώτη περίπτωση λειτουργεί ως μέλος της ομάδας, η ευθύνη είναι συλλογική, η έννοια της τιμής στην κουλτούρα του δράστη έχει εξέχουσα θέση καθώς και η πεποίθηση πως οι νεκροί πρέπει να δικαιωθούν «τιμωρώντας» με τον ίδιο τρόπο τους ενόχους (ίση ανταπόδοση της βλάβης).

Όπως και στην περίπτωση ανάλυσης του κινήτρου της δολοφονίας του Κόμη Ναννέτου ως νοσηματοδότης της προσωπικότητας του δράστη, θα γίνει και το ανάλογο για το προφίλ του συμβολαιογράφου Τάπα μέσα από το βασικό κίνητρο του εγκλήματος του, την εκδίκηση. Η σκηνή της δολοφονίας του Γεράσιμου Ναννέτου (μαζί με εκείνη της ανακάλυψης του πτώματος της Μαρίνας από τον πατέρα της) αποτελεί και την δραματική κορύφωση του

⁸⁷ Δημητράτος, Ν. (2013). *Ο δράστης εκ πεποιθήσεως και ο εκ συνειδήσεως δράστης*. Αθήνα : Σάκκουλας, σελ. 72 -73.

βιβλίου. Ο Ραγκαβής μέσω της συγκεκριμένης σκηνής καταφέρνει να αποτυπώσει την ψυχολογία του θύματος και του δράστη, τις αντιδράσεις του πρώτου, δίνοντας έτσι μια ολοκληρωμένη εικόνα για το κίνητρο του Τάπα μέσω του τρόπου που επιλέγει να προχωρήσει στην εγκληματική πράξη. Ο Luckenbill⁸⁸ το 1977 σε μια μελέτη που εκπόνησε για 71 ανθρωποκτονίες που πραγματοποιήθηκαν σε περίοδο δέκα ετών σε μια περιοχή της Καλιφόρνιας, Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε αναφορικά με τα στάδια της αλληλεπίδρασης μεταξύ θυμάτων και δραστών, ήταν τα εξής :

- Η πρώτη κίνηση, του μελλοντικού θύματος, περιλάμβανε ένα είδους πρόκληση κάτι το οποίο μπορούσε να αφορά μια προσβολή προς τον δράστη, την οικογένειά του ή τους φίλους του. Η πρόκληση εδώ είναι η αποκάλυψη της εξαπάτησης της κόρης του από τον Γεράσιμο, γεγονός το οποίο και την οδηγεί στην αυτοκτονία.

- Η αρχική πράξη του θύματος γίνεται αποδεκτή ως προσβολή από τον δράστη. Τονίζεται ότι η αντίληψη του δράστη παίζει σε αυτό το σημείο καθοριστικό ρόλο. Πολλές φορές η αντίληψή του μπορεί να είναι κάθε άλλο παρά λογική. (*«Αφού έπνιξες τον τζίο σου και έκλεψες το βιός του, τότες η Μαρίνα δεν σε φαίνεται αρκετά πλούσια, την πρόδωσες, την άφησες»⁸⁹...*)

- Ο δράστης επιλέγει να απαντήσει στην προσβολή καταφεύγοντας σε αντίποινα ώστε να αποκατασταθεί η περηφάνια του και να επιδείξει ισχυρό χαρακτήρα. Άλλες επιλογές, όπως να συγχωρέσει την προσβολή, μπορεί να αγνοηθούν. Ενδεικτικά η άρνηση του Τάπα: (*«Τάπα αγαπητέ Τάπα, ευσπαχνίαν» (Γεράσιμος)* με τον Τάπα να απαντά: *«Προσευχήσου σε λέγω 'ς το διάβολο να έλθη να φορτωθεί την ψυχήν σου. Άφσε να δοκιμάσω, ετούτο το πιστόλι αν σημαδεύη καλά»⁹⁰*). Στο σημείο αυτό φαίνεται η αποφασιστικότητα του Τάπα να τιμωρήσει τον Γεράσιμο και να προχωρήσει στο έγκλημα αφού έχει ετοιμάσει το σχέδιο δολοφονίας.

⁸⁸ Luckenbill, D. (1977). *Critical Homicide as a Situated Transaction*. Oxford University Press, σελ. 176-186

⁸⁹ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 110.

⁹⁰ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 112.

- Μετά την πτώση του θύματος η αλληλεπίδραση λήγει είτε με αποχώρηση του δράστη από την σκηνή, είτε με την συνέχιση της παρουσίας του εκεί, οικειοθελώς ή μη, ώστε να συλληφθεί από την αστυνομία⁹¹. Ο Τάπας αποφασίζει να εγκαταλείψει την σκηνή του εγκλήματος και να αποφύγει την σύλληψη.

Έχει ενδιαφέρον, να δούμε και κατάσταση του θύματος (στην προκειμένη του Γεράσιμου Ναννέτου) ανθρωποκτονίας. Μιας και η σκηνή περιγράφεται αναλυτικά από τον Ραγκαβή, έχουμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε την τόσο την αντίδραση του ίδιου του θύματος όσο και του δράστη αποκρυσταλλώνοντας το προφίλ του δράστη. Εδώ η αντίδραση είναι άμεση. Αυτό σημαίνει απότομη έξαψη του θυμικού με σύστοιχη διέγερση του βουλητικού, εξωτερική αντίδραση μετά την κάμψη, ψυχική κατάσταση μειωμένη και χαλαρή(ακριβώς επειδή δεν μπόρεσε να αντισταθεί). Η θυμικότητα του θύματος εγκλωβίζεται και συστέλλεται από τον άμεσο φόβο, ο οποίος παραλύει τα κέντρα αντιδραστικότητας. Η φοβία εξαφανίζει την πρωτοβουλία. Εμφανίζει υποχωρητικότητα, απραξία και αποδοχή. Ακόμα και πολλά δυναμικά άτομα κάμπτονται και αποδυναμώνονται, ειδικά όταν πρόκειται για αιφνίδια βία επίθεση. Ακόμα ωστόσο και αν το θύμα αντιδράσει τελικά, η επιθετικότητα του δράστη δεν μειώνεται. Αντίθετα εξαγριώνεται και θέτει στόχο να ολοκληρώσει την αποστολή του. Ο Γεράσιμος Ναννέτος αφού ανακαλύψει ότι δηλητηριάστηκε από τον Τάπα και δεν έχει τρόπο διαφυγής ικετεύει για την ζωή του παραλύοντας από τον φόβο (*« Τάπα δι' όνομα του θεού δι ό,τι αγαπάς εις τον κόσμον!...» έκραξε ο τρέμων ως το φύλλον ο Γεράσιμος⁹².*»

Ανήκει στην κατηγορία των εγκληματιών («revenge murderers») που έχουν καθαρά ως κίνητρο την εκδίκηση δηλαδή μια «προμελετημένη ανταπόδοση του κακού» στο θύμα. Επίσης, το *mondu operandi* του δράστη συμπληρώνει το προφίλ του. Η οργάνωση που έχει κάνει πριν την ανθρωποκτονία, ο εντοπισμός και η προσέγγιση του θύματος, ο έλεγχος της σκηνής του εγκλήματος, η βία που χρησιμοποιεί κατά την τέλεση της πράξης, το όπλο που θα χρησιμοποιήσει (το είδος του, αν θα το έχει μαζί του για να

⁹¹ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 111.

⁹² Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 111.

τελέσει τον φόνο ή αν θα το βρει τυχαία), ο τρόπος που θα καλύψει τα ίχνη του μετά την δολοφονία, η κατάσταση του θύματος μετά την πράξη του δράστη, τα «τρόπαια» που ενδεχομένως θα πάρει μαζί του από την σκηνή του εγκλήματος ή από το θύμα, είναι στοιχεία που μας δίνουν στοιχεία για την προσωπικότητα του ανθρωποκτόνου. Ο Τάπας για την δολοφονία του Γεράσιμου επιστρατεύει δύο όπλα (τα περίστροφα και την δηλητηρίαση) χωρίς να του αφήνει κανένα περιθώριο διαφυγής.

«Σε εφαρμάκισα. Μα τούτο είν ένας θάνατος, και ήθελα χίλιους αν μπορώ να σε δώσω. Γι' αυτό ετοίμασα και τούτα για τη δούλεψί σου.⁹³»

Το ζήτημα της εκδίκησης το ζήτημα της εκδίκησης έχει διαχρονικά αποτελέσει κεντρικό θέμα πολλών και γνωστών λογοτεχνικών έργων ήδη από την αρχαιότητα. Λόγου χάρη η αιτία του τρωικού πολέμου από τον οποίο αντλεί το περιεχόμενό της η ομηρική Ιλιάδα παρουσιάζεται η επιβεβλημένη εκδίκηση για την προσβολή της τιμής του Μενέλαου, μετά την αρπαγή της συζύγου του Ελένης από τον Πάρη. Στο έτερο Ομηρικό έπος, προς το τέλος ο Οδυσσέας, έχοντας σκοτώσει τους μνηστήρες, γνωρίζει ότι οι συγγενείς θα επιδιώξουν να πάρουν εκδίκηση για το θάνατό τους και σώζεται ύστερα από την παρέμβαση της Θεάς Αθηνάς η οποία προτείνει τη λύση των συμφιλιωτικών όρκων. Οι αρχαίες ελληνικές τραγωδίες, έχουν στον πυρήνα τους ως θεματολογία πολλά παραδείγματα εκδίκησης και αντεκδίκησης, η οποία εμφανίζεται ως χρέος των ζώντων να ικανοποιούν τις απαιτήσεις των νεκρών και να αποκαθιστούν τη δικαιοσύνη.» Πολύ αργότερα, το θέμα της εκδίκησης πραγματεύεται ο Σαίξπηρ, στα έργα όπως το «Τίτος Ανδρόνικος», «Άμλετ» και «Οθέλλος», τηρώντας μια ουδέτερη στάση ως προς την ηθική χροιά πράξεων εκδίκησης, προβάλλοντάς τις «σαν το απύθμενο πάθος της ανθρώπινης φυλής, από το οποίο αναδύεται χωρίς τελειωμό η δύναμή της⁹⁴».

Η πορεία του Συμβολαιογράφου Τάπα μέχρι το τελικό έγκλημα της εκδίκησης την οποία ο Ραγκαβής μέσα από την παρουσίαση της σχέσης του με την κόρη του Μαρίνα, την αποδίδει στο έντονο αίσθημα πατρικής στοργής.

⁹³ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 115.

⁹⁴ D.Davies. (1999). Εκδίκηση, Ανταπόδοση και η ηθική ταυτότητα. In Θ.Πελεγρίνης, *Η εκδίκηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 218-219.

Σε αντίθεση με την στάση του Σαίξπηρ, ο Αλέξανδρος Ραγκαβής επιδιώκει να δώσει μια ηθική χροιά στην πράξη εκδίκησης του Τάπα, από το γεγονός ότι προσδίδει στο αντίπαλο δέος, τον Γεράσιμο Ναννέτο, μια ανηθικότητα ήδη από τις πρώτες σελίδες, και αποδίδει την εμπλοκή του στην συνέργεια της πλαστογράφησης της διαθήκης του Κόμη Ναννέτου στην πατρική στοργή και στην εξασφάλιση της ευτυχίας της κόρης του. Η λύτρωση του στο τέλος με το έγκλημα αφενός έχει ως συστατικό της, τις τύψεις για την παράβαση καθήκοντος και την ενοχοποίηση του αθώου Ροδίνη (όπου μέσου της ιδιόχειρης επιστολής της ομολογίας προσπαθεί να επουλώσει) και αφετέρου το ηθικό καθήκον απέναντι στον εαυτό του και την νεκρή κόρη του. Ο Τάπας φαίνεται να οδηγείται στην άμετρη εκδίκηση όχι εξαιτίας της αδυναμίας του να δικαιωθεί με νόμιμα μέσα και της συνακόλουθης απώλειας της εμπιστοσύνης στη δικαιοσύνη, ίσως και να το θεωρεί ανήθικο αφού και ο ίδιος είναι συνένοχος μέσω πλαστογραφίας και ψευδομαρτυρίας, αλλά από το βίωμα της θλίψης για το θάνατο μονάκριβης κόρης που σε συνδυασμό με την οργή για τον Γεράσιμο, τον οδηγούν σε ένα έγκλημα άμετρης βιαιότητας.

Οι ενέργειες και η προετοιμασία του Τάπα ξεκινούν αμέσως μετά τον αυτοκτονικό θάνατο της κόρης του παραπέμπουν στη ρωμαϊκή αντίληψη βάσει της οποίας η αντεκδίκηση απεδείκνυε την αφοσίωση του εκδικούμενου στην οικογένειά του, αλλά και το θάρρος και την τιμή του.⁹⁵

⁹⁵ Αρχιμανδρίτου, Μ. (2007). *Ιδιωτική εκδίκηση και δίκαιο ή ανομία. Βεντέτα και νόμος: Εγκληματολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 83-85.

Ωστόσο, παρά τις παρατηρούμενες συμπτώσεις της εικόνας της εκδίκησης στο πεδίο της τέχνης και σε αυτό της επιστήμης, η σύνδεση της περιγραφόμενης εκδίκησης του ήρωα με το ιστορικό πλαίσιο της εποχής στην οποία διαδραματίζεται το έργο, καλό είναι να μην οδηγεί στο «να αναχθεί το έργο στην εποχή του», καθώς αυτό «προσφέρει μάλλον πενιχρές υπηρεσίες στην προσπάθεια να εμβαθύνουμε στο λογοτεχνικό φαινόμενο⁹⁶». Εξάλλου, η «συσχέτιση του έργου με μια σειρά κοινωνικών διαδικασιών αποκλείει να ιδωθεί το έργο ως έκφανση αλλά και ταυτόχρονα ως πολιτισμικός συντελεστής των διαδικασιών αυτών⁹⁷» λογοτέχνης, άλλωστε, σε αντίθεση με ένα ιστορικό, δεν έχει επωμιστεί το ιστορικό χρέος να απαθανατίσει τα κοινωνικά σύνολα στα οποία υπάγεται⁹⁸. Ο αναγνώστης έχει πάντοτε τη δυνατότητα να διαβάσει «μια βιογραφία του συγγραφέα, ή μια κοινωνική μελέτη της εποχής του, οπότε θα πάψει φυσικά να είναι αναγνώστης λογοτεχνίας⁹⁹».

⁹⁶ Καραποστόλης, Β. (1985). *Η Αδιαχώρητη Κοινωνία: ένας διάλογος κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πρότυπο, σελ. 123.

⁹⁷ Καραποστόλης, Β. (1985). *Η Αδιαχώρητη Κοινωνία: ένας διάλογος κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πρότυπο, σελ. 124.

⁹⁸ Καραποστόλης, Β. (1985). *Η Αδιαχώρητη Κοινωνία: ένας διάλογος κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πρότυπο, σελ. 127.

⁹⁹ Καραποστόλης, Β. (1985). *Η Αδιαχώρητη Κοινωνία: ένας διάλογος κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πρότυπο, σελ. 130.

Κεφάλαιο 5^ο

Κοινωνική Αντίδραση στο έγκλημα

Η M. Delmas-Marty οριοθετεί το πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής ως το σύνολο των διαδικασιών, μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα αντιμετωπίζει το εγκληματικό φαινόμενο¹⁰⁰. Η αντεγκληματική πολιτική εξαρτάται από την ερμηνεία του εγκλήματος και διαμορφώνεται από το εκάστοτε πολιτικό σύστημα, λαμβανομένων υπόψη και των κοινωνικών συγκυριών. Η αποτελεσματικότητά της φαίνεται να εξαρτάται από την παράλληλη και ορθολογική εφαρμογή μέτρων πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος.

Η γνώση που αποκτάται από την εγκληματολογική έρευνα σε όλους τους τομείς όπου αυτή αναπτύσσεται (γύρω από το έγκλημα, την εγκληματικότητα, τον εγκληματία και το θύμα) αξιοποιείται τελικά με τη διαμόρφωση της αντίστοιχης κρατικής πολιτικής. Η αξιολόγηση των πορισμάτων που προκύπτουν από την εγκληματολογική έρευνα, οδηγεί τα κράτη στην υπόδειξη και την καθιέρωση ανάλογων μέτρων καθώς και στην υιοθέτηση αρχών, με σκοπό την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Η αντεγκληματική πολιτική διαμορφώνεται και εφαρμόζεται από την Πολιτεία. Η Πολιτεία «αφουγκράζεται» τις επιστημονικές προτάσεις της Εγκληματολογίας και είναι η αρμόδια για το συντονισμό των πολιτικών και των μέτρων που αποσκοπούν στην περιστολή του εγκλήματος.

Τα μέτρα που προκρίνονται αφορούν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις ή (αλλαγές στον χώρο της υγείας, της παιδείας κλπ) ποινικές (αλλαγή ή τροποποίηση του ποινικού κώδικα) και η υλοποίηση τους αφορά αποκλειστικά τα κέντρα εξουσίας. Κατά κύριο λόγο τα μέτρα αυτά στοχεύουν στην αντιμετώπιση του εγκλήματος μέσω της δημιουργίας συνθηκών και παραγόντων που εμποδίζουν την τέλεση παραβατικής πράξης καθώς και στην ανάπτυξη κοινωνικών αναστολών στο άτομο. Σύμφωνα με τον Αλεξιάδη¹⁰¹ ως «*Αντεγκληματική Πολιτική μπορεί να οριστεί το σύστημα των βασικών αρχών, που διέπουν την επιλογή από την Πολιτεία των κατ'ιδίαν κατευθύνσεων*

¹⁰⁰ Marty, M. D. (1991). *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*. (Χ. Ζαραφωνίτου, Μεταφρ.) Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 28.

¹⁰¹ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 308-309.

και τη λήψη των μέτρων, που υποδεικνύονται από την εγκληματολογική θεωρία για την περιστολή του εγκλήματος στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση.»

Τα μέτρα που επιλέγονται για την άσκηση της αντεγκληματικής πολιτικής στοχεύουν στην καταπολέμηση του εγκλήματος. Αν τα μέτρα αυτά δεν εφαρμοστούν σωστά, ή αποδειχθούν ότι δεν είναι τα κατάλληλα, τότε η συγκεκριμένη πολιτική θα είναι αναποτελεσματική ως προς τους στόχους της, δηλαδή την αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου. Η αντεγκληματική πολιτική αναφέρεται τόσο στην πρόληψη όσο και στην καταστολή του εγκλήματος και σύμφωνα με την εγκληματολογική θεωρία ανήκει στα μέσα του κοινωνικού ελέγχου.

5.1 Η έννοια του Κοινωνικού Ελέγχου

Οι θεσμοί και οι φορείς κάθε κοινωνίας συμβάλλουν στην οργάνωση και στην αναπαραγωγή της με τη μορφή του κοινωνικού ελέγχου. Ο κοινωνικός έλεγχος αποσκοπεί αφενός στη διατήρηση της κοινωνικής τάξης, της κοινωνικής ειρήνης και της συνοχής και αφετέρου στην εξέλιξη της ίδιας της κοινωνίας, και συνδέεται συχνά με την πρόληψη. Συνίσταται στο σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων σε μια κοινωνία οργανώνεται η συμβατική συμπεριφορά και περιορίζεται η παρεκκλίνουσα, συμβάλλοντας στην αυτορρύθμιση και αυτοοργάνωση της κοινωνίας. Ως κοινωνικός έλεγχος θεωρούνται οι κοινωνικοί μηχανισμοί μέσα από τους οποίους εδραιώνεται ή μεταβάλλεται η ανθρώπινη συμπεριφορά και ρυθμίζεται η συμπεριφορά του ατόμου σύμφωνα με θεσμικές επιταγές και πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. Το άτομο κοινωνικοποιείται, δηλαδή προσαρμόζεται στους όρους της κοινωνικής ζωής, με την ανάπτυξη ορισμένων αναστολών μέσω του δικαίου, της θρησκείας, της ηθικής και της εθιμοτυπίας. Οι αναστολές αυτές αποβλέπουν στην αποτροπή της επικίνδυνα αντικοινωνικής συμπεριφοράς, δηλαδή του εγκλήματος¹⁰². Ο κοινωνικός έλεγχος διακρίνεται ανάλογα με το φορέα και τα μέσα άσκησης του σε ανεπίσημο (άτυπο) και σε επίσημο (τυπικό)¹⁰³.

¹⁰² Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ.155-156.

¹⁰³ Σπινέλλη, Κ. Δ. (1982). *Η Γενική Πρόληψη των Εγκλημάτων*. Αθήνα : Σάκκουλας, σελ.62.

5.1.1 Η ενεργοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος παίρνει τη μορφή του νόμου και εκφράζεται κατά τρόπο γενικό και απρόσωπο και η ύπαρξή του αναγνωρίζεται σ' ένα νομιμοποιημένο σύστημα εξουσίας¹⁰⁴. Παρεμβαίνει εκεί που οι μηχανισμοί του ανεπίσημου δεν λειτούργησαν, αλλά και στην περίπτωση μιας ανεπαρκούς κοινωνικοποίησης.¹⁰⁵ Επίσης, με τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο εννοούμε όλα εκείνα τα μέτρα και τους θεσμούς που λαμβάνει η κρατική εξουσία προκειμένου να εξασφαλίσει την ισορροπία και την συνοχή στην κοινωνία. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στον έλεγχο της εγκληματικότητας και την κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας ενώ παράλληλα διαμορφώνουν την ποινική εξουσία η οποία ασκείται αποκλειστικά από το κράτος. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος ασκείται από ειδικούς μηχανισμούς που συνθέτουν το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Συγκροτείται από επί μέρους υποσυστήματα, καθένα από τα οποία έχει τη δική του λειτουργική αποστολή, π.χ. πρόληψη, ανακάλυψη, δίωξη, ανάκριση, εκδίκαση, εκτέλεση. Κεντρικός πυρήνας αυτού του συστήματος είναι η ποινική δικαιοσύνη που συγκροτείται από όργανα επιφορτισμένα με ανακριτική και δικαιοδοτική λειτουργία και από όργανα επιφορτισμένα με τη δίωξη. Ο πυρήνας αυτός πλαισιώνεται από την αστυνομία και το σωφρονιστικό υποσύστημα¹⁰⁶.

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος μπορεί να μην είναι ο πιο δημοκρατικός, όμως παρεμβαίνει σε περιπτώσεις που ο εσωτερικός κοινωνικός έλεγχος είναι ανενεργός και τα άτομα υπερβαίνουν τους εσωτερικούς ανασταλτικούς μηχανισμούς με αποτέλεσμα ν' αναπτύξουν εγκληματική συμπεριφορά. Επομένως, το κράτος θα πρέπει να οργανώσει την αντεγκληματική του πολιτική ώστε να διατηρήσει την κοινωνική συνοχή.

¹⁰⁴ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης. Σελ. 20.

¹⁰⁵ Φαρσεδάκης, Ι. (1985). *Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 124.

¹⁰⁶ Δασκαλάκης, Η. (1985). *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 79.

Τόσο οι εσωτερικές όσο και οι εξωτερικές μορφές ελέγχου λειτουργούν παράλληλα και συμβάλλουν στην κοινωνική ειρήνη αφού διαθέτουν τους μηχανισμούς επίλυσης των κοινωνικών εντάσεων και συγκρούσεων.

Η πολιτεία λοιπόν θα πρέπει να εστιάσει το ενδιαφέρον της στην ενίσχυση του κοινωνικού ελέγχου τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού για την επίτευξη των στόχων της όσον αφορά την αντεγκληματική πολιτική. Ο εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος έρχεται να συμπληρώσει ή να αντικαταστήσει εκεί όπου ο εσωτερικός έλεγχος δεν λειτουργεί, ενώ όπως αναφέραμε και παραπάνω, το βάρος της αντεγκληματικής πολιτικής πέφτει στο κράτος και στους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και κυρίως στην Αστυνόμευση με την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων και θεσμών. Ο τρόπος δράσης δηλαδή είναι η εφαρμογή μέτρων αποτροπής και τιμωρίας τα οποία λειτουργούν ανασταλτικά στους υποψήφιους δράστες.

Είναι πολύ σημαντικό πέρα από την προώθηση του εσωτερικού κοινωνικού ελέγχου, να προβλέπεται και να οργανώνεται και ο εξωτερικός, διότι πάντα σε κάθε κοινωνία θα υπάρχουν άτομα τα οποία θα υπερβαίνουν τους εσωτερικούς ανασταλτικούς μηχανισμούς και θα εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές. Στον «Συμβολαιογράφο» η οργάνωση του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου δεν διαφαίνεται σε μεγάλο βαθμό ωστόσο αντικατοπτρίζεται στην προσωπικότητα και τον χαρακτήρα του Ροδίνη. Ήδη από τις ισχυρές οικογενειακές του σχέσεις (με την μητέρα του κυρίως), τις συναναστροφές του (με άτομα που απολαμβάνουν το σεβασμό και ξεχωρίζουν από το σύνολο της κοινότητας) και την κοινωνική θέση που κατέχει σε μια κλειστή κοινωνία όπως αυτή της Κεφαλονιάς. Επιπλέον, η μόρφωση που κατέχει ιδιαίτερα σε μια χρονική περίοδο όπου το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού ήταν αναλφάβητο, είναι ένα σημαντικό στοιχείο κατασταλτικού παράγοντα παράνομης και εγκληματικής συμπεριφοράς. Από την άλλη πλευρά, στο διήγημα βλέπουμε αμέσως μετά την αποκάλυψη της δολοφονίας του Διονύσιου Ναννέτου να ενεργοποιείται άμεσα ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος.

5.1.1.1. Η αστυνομία

Η αστυνομία εντάσσεται στο μηχανισμό του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Είναι επιφορτισμένη με τη διατήρηση της έννομης τάξης, την ασφάλεια στο εσωτερικό του κράτους, την προστασία της ζωής και της περιουσίας των πολιτών. Ο ρόλος της ως επίσημος φορέας κοινωνικού ελέγχου και της αντεγκληματικής πολιτικής είναι διττός στην απάντηση στο εγκληματικό φαινόμενο. Η αστυνομία έχει ως στόχο στην πρόληψη της εγκληματικότητας και στην καταστολή της μέσα από τη διαπίστωση των εγκλημάτων, τον εντοπισμό υπόπτων, την εξιχνίαση εγκλημάτων, την ανακάλυψη και σύλληψη των δραστών. Επιπρόσθετα, η αστυνομία συμβάλλει στο πρώτο φιλτράρισμα που πραγματοποιείται στο εσωτερικό του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹⁰⁷. Είναι εκείνος ο φορέας χωρίς τη συμμετοχή του οποίου δεν μπορεί να τεθεί σε κίνηση το σύστημα¹⁰⁸. Για να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός δίωξης του εγκλήματος πρέπει να καταγγεληθεί η αξιόποινη πράξη (παραπομπή, υπαγωγή της πράξης στους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου), να λάβει γνώση αυτής, καθώς η διάπραξη ενός εγκλήματος και μόνο δεν αρκεί για να τεθούν σε κίνηση οι μηχανισμοί του ποινικού συστήματος¹⁰⁹. Ο μηχανισμός ο οποίος είναι υπεύθυνος για την επισήμανση του εγκλήματος είναι η αστυνομία, όμως ένα μεγάλο μέρος της εγκληματικότητας περιέρχεται σε γνώση των αρχών από θύματα εγκλημάτων ή τρίτους (κυρίως στην αστυνομία).

¹⁰⁷ Ζαραφωνίτου, Χ. (2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.153.

¹⁰⁸ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 203.

¹⁰⁹ Δασκαλάκης, Η. (1985). *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 85-86.

Έτσι λοιπόν, μόνο εναντίον των εγκλημάτων που εισάγονται στο σύστημα κινητοποιείται η επίσημη κοινωνική αντίδραση, δηλαδή με την υπαγωγή μιας υπόθεσης ποινικού ενδιαφέροντος στους μηχανισμούς τιμωρητικού ελέγχου του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης.

Η δημιουργία και η εξέλιξη της δημόσιας αστυνομίας τοποθετείται παράλληλα ιστορικά η εκβιομηχάνιση, η αστικοποίηση με τη συρροή του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, οι κοινωνικές ανακατατάξεις με την ανάδειξη της εργατικής τάξης καθώς και οι λαϊκές κινητοποιήσεις θέτοντας θέμα κοινωνικής πειθαρχίας¹¹⁰. Οι τοπικά οργανωμένες αστυνομίες που υπήρχαν σε πολλές χώρες δεν ήταν πλέον κατάλληλη για να αντιμετωπιστεί η νέα κατάσταση. Στην Αγγλία και ειδικότερα μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα η μορφή αστυνόμευσης ήταν κοινοτική¹¹¹. Τα νέα δεδομένα και οι νέες συνθήκες οδήγησαν στην συγκρότηση και οργάνωση της αστυνομίας με δημόσιο χαρακτήρα, με ενιαία δομή και ελεγχόμενη κεντρικά από την κρατική εξουσία¹¹². Το 1829 ιδρύθηκε η Μητροπολιτική Αστυνομία του Λονδίνου (Scotland Yard), ως διακριτός κρατικός μηχανισμός με βασική αποστολή την καταστολή του εγκλήματος και τη διαφύλαξη της δημόσιας τάξης. Υπήρξε το πρώτο σύγχρονο και επαγγελματικό αστυνομικό σώμα που επεκτάθηκε στη συνέχεια σε ολόκληρη τη χώρα και αποτέλεσε το πρότυπο για τη σύσταση των σωμάτων στην ηπειρωτική Ευρώπη¹¹³. Το 1842 δημιουργήθηκε το Τμήμα Δίωξης Εγκλήματος (Criminal Investigation Department). Αντίστοιχα στις ΗΠΑ, το πρώτο αστυνομικό σώμα συγκροτήθηκε το 1837. Μέχρι το 1870 πλέον όλες οι μεγάλες αμερικανικές πόλεις οργανωμένη αστυνομική δύναμη.

¹¹⁰ Βιδάλη, Σ. (2007). Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία – Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική πολιτική (Τόμ. Β). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 43-44.

¹¹¹ Βιδάλη, Σ. (2007). Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία – Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική πολιτική (Τόμ. Β). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 41-42.

¹¹² Βιδάλη, Σ. (2007). Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία – Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική πολιτική (Τόμ. Β). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 46.

¹¹³ Βιδάλη, Σ. (2007). Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία – Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική πολιτική (Τόμ. Α). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 33-34.

Όπως αναφέρθηκε και αναλυτικότερα στο πρώτο κεφάλαιο η αστυνομία των Επτανήσων της εποχής της Αγγλοκρατίας είχε διαφορετικά τμήματα όπου το κάθε ένα είχε και διαφορετικά καθήκοντα. Η εξιχνίαση των εγκλημάτων άνηκε αποκλειστικά στην εκτελεστική αστυνομία η οποία ήταν και η μόνη υπεύθυνη για την διευθέτηση ζητημάτων που βρίσκονται στο επίκεντρο της κοινωνικής ζωής του νησιού. Στο βιβλίο βλέπουμε την αστυνομία να ενεργοποιείται αμέσως μετά την εξέταση του ιατροδικαστή του πτώματος του Κόμη Ναννέτου, όταν και ξεκαθαρίζεται ότι ο θάνατός του είναι προϊόν δολοφονίας. Αυτό δείχνει ότι αποτελεί έναν από τους κυριότερους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Ο αστυνόμος ξεκινά την διερεύνηση του τόπου του εγκλήματος αφού πρώτα απομακρύνει το συγκλονισμένο συγκεντρωμένο πλήθος από την οικία του Κόμη. Πρόκειται για μια συνηθισμένη διαδικασία διερεύνησης ενός τόπου εγκλήματος. Αυτοί οι οποίοι παραμένουν¹¹⁴ στον χώρο είναι ο ανακριτής, ο ιατροδικαστής, ο Τάπας καθώς και ο υπηρέτης του Κόμη ο οποίος είναι και πρώτος που βρήκε το νεκρό σώμα του αφέντη του. Στη συνέχεια, αφού επιβεβαιωθούν από τον ιατροδικαστή για τον βίαιο θάνατο (πνιγμός) του θύματος, δίνουν εντολή στον υπηρέτη του Κόμη να τοποθετήσει το σώμα του νεκρού με τέτοιο τρόπο ώστε να αποσαφηνιστούν οι συνθήκες θανάτου του¹¹⁵. Στο σημείο αυτό διαφαίνεται και η καίρια εμπλοκή του Τάπα στην υπόθεση.

Από την μια πλευρά, παρίσταται στην σκηνή του εγκλήματος με την ανοχή της αστυνομίας (γεγονός που δείχνει την πυγμή και την επιρροή σημαντικών προσώπων σε μια κλειστή κοινότητα) υποδεικνύοντας μάλιστα το έργο ενώ από την άλλη πλευρά παρεμβαίνει στην αστυνομική έρευνα επιδιώκοντας να αποπροσανατολίσει τις αρχές με ανακρίβειες εξασφαλίζοντας την απεμπλοκή του Γεράσιμου Ναννέτου. Η αστυνομία ξεκινά την έρευνα του δωματίου εξετάζοντας το ενδεχόμενο της δολοφονίας με κίνητρο την ληστεία. Στο σημείο αυτό η συμβολή του Τάπα είναι άκρως σημαντική. Παρουσιάζει ως αυθεντική την πλαστή διαθήκη θέτοντας τον ανηψιό ως τον μοναδικό κληρονόμο δημιουργώντας του άλλοθι τονίζοντας ότι ο δράστης είναι κάποιος ο οποίος έχει πρόσβαση στο δωμάτιο. Με αυτό

¹¹⁴ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.46.

¹¹⁵ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.46-47.

τον τρόπο φωτογραφίζει τον Ροδίνη και κατευθύνει τις βασικές υποψίες της αστυνομίας προς εκείνον¹¹⁶. Στη συνέχεια βλέπουμε την εκτελεστική αστυνομία να αναλαμβάνει την σύλληψη και την μεταγωγή του Ροδίνη από την Κέρκυρα, στην Κεφαλονιά για τη διαδικασία της ανάκρισης.

5.1.1.2. Η διαδικασία της ανάκρισης

Η ανάκριση μιας υπόθεσης, του δικαζομένου «εγκλήματος», είναι μια κοπιώδης σειρά πράξεων, που κατευθύνονται στη συγκέντρωση στοιχείων στα οποία μπορεί να θεμελιωθεί η απόδειξη. Η απόδειξη (εργασία του μυαλού) συνίσταται σε εκτίμηση αυτών των στοιχείων που συγκέντρωσε η ανάκριση και πραγματοποιείται μέσα από ψυχολογικές διεργασίες που ο μηχανισμός τους τοποθετείται κάπου στο βάθος της συνείδησης του δικαστή¹¹⁷. Η ανακριτική έχει αντικείμενα, σκοπούς-στόχους αλλά και μεθόδους με τους οποίους διεξάγεται η έρευνα. Τα αντικείμενα με τα οποία ασχολείται η ανακριτική¹¹⁸ είναι:

- το πραγματικό στοιχείο του εγκλήματος στο οποίο περιλαμβάνονται ο τόπος της τέλεσης του, το σώμα εγκλήματος, το μέσο που χρησιμοποιήθηκε και τα ίχνη που αφέθηκαν από τη διάπραξη του. Αυτό βοηθάει στην επιβεβαίωση ότι πρόκειται για έγκλημα όσο και για την ταυτότητα του δράστη.
- Το στοιχείο που αφορά το πρόσωπο του φερόμενου ως δράστη του εγκλήματος, στην αποκάλυψη της ταυτότητας και στην διερεύνηση της προσωπικότητας του οποίου τείνει η έρευνα, όπως και των τρίτων προσώπων που θα χρησιμοποιηθούν ως μάρτυρες σε ενδεχόμενη δίκη.
- Το προσωπικό στοιχείο του οργάνου ή των οργάνων που διενεργούν την ανάκριση με την επιδίωξη του στόχου να εξαρτάται από την δίκη τους δράση.

¹¹⁶ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 48.

¹¹⁷ Αλεξιάδης, Σ. (2006). *Ανακριτική*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ. 33-34.

¹¹⁸ Αλεξιάδης, Σ. (2006). *Ανακριτική*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ. 36.

Ο κλάδος της ανακριτικής έχει ως σκοπούς την συλλογή όλων των αναγκαίων αποδεικτικών στοιχείων για να βεβαιωθεί η τέλεση εγκλήματος και να αποφασιστεί αν πρέπει το άτομο να οδηγηθεί σε δίκη για το έγκλημα.

Ο ανακριτής πρέπει να ερευνήσει από την μια την βαρύτητα του εγκλήματος και να το συσχετίσει με την προσωπικότητα του εγκληματία. Η φύση και το όπλο του εγκλήματος, η βλάβη που προέκυψε από την πράξη, ο δόλος και η ένταση της πράξης, ο τόπος, ο τρόπος και το μέσο που επιλέγεται αλλά και από την άλλη πλευρά τα αίτια, ο σκοπός και η αφορμή κάτω από την οποία έγινε το έγκλημα, ο χαρακτήρας και το κοινωνικό ιστορικό του δράστη όσο και η επιθυμία του να μετανοήσει για την πράξη του, είναι στοιχεία που η ανακριτική έχει ως στόχο της να διαλευκάνει. Επιπλέον, ένας έμμεσος στόχος της ανακριτικής είναι η καταπολέμηση του εγκλήματος μέσω της ποινικής δίωξης που στοχεύει σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα.

Οι μέθοδοι έρευνας πάνω κάτω ακολουθούν το ίδιο μοτίβο. Οι συχνότερες ερευνητικές μέθοδοι της ανακριτικής είναι τα πειράματα, οι μετρήσεις, η μελέτη και η ανάλυση ατομικών περιπτώσεων, η μελέτη δικαστικών πλάνων καθώς και η στατιστική μέθοδος. Τα πειράματα αναφέρονται στον τομέα που καλύπτει τα πραγματικά αντικείμενα της ανακριτικής και τεχνικές επινοήσεις στις οποίες καταφεύγει. Η αποκάλυψη των ιχνών (αποτύπωση δακτυλικών αποτυπωμάτων, κατασκευή εκμαγείων κλπ) της εγκληματικής πράξης όσο και η σημασία της μελέτης τους γίνονται σε ειδικά εργαστήρια. Πολλές βέβαια πειραματικές πρακτικές υιοθετήθηκαν και προτάθηκαν για χρήση στην ανάκριση όπως η διαπίστωση μέθης και ο έλεγχος της αλήθειας όσων καταθέτουν οι ανακρινόμενοι. Οι μετρήσεις είναι και το πρώτο όργανο κάθε ανακριτικής έρευνας (διερεύνηση του τόπου του εγκλήματος) αλλά καλύπτουν και γενικότερες τεχνικές όπως λόγου χάρη η μετρική φωτογραφία και η εξακρίβωση της ταυτότητας. Η μελέτη και η ανάλυση των ατομικών περιπτώσεων, η μέθοδος που έχει καταχωρηθεί στην εγκληματολογία ως case study, αφορά την ανάλυση του τρόπου έρευνας και διαλεύκανσης ατομικών περιπτώσεων εγκληματιών. Αποκαλύπτεται ο τρόπος δράσης, τα μέσα, η εφευρετικότητα του ίδιου του δράστη αλλά και τα σφάλματα στα οποία μπορεί να υπέπεσε ο ίδιος.

Η μελέτη δικαστικών πλάνων οφείλεται σε ανακριτικά σφάλματα τα οποία διενεργούνται είτε στην προδικαστική εξέταση είτε την στιγμή της ακρόασης και αποτελούν υλικό έρευνας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση του Richard Dreyfus το 1984 όπου κομβικό ρόλο διαδραμάτισαν οι εσφαλμένες γραφολογικές πραγματογνωμοσύνες).

Στον «Συμβολαιογράφο» θα μπορούσε να θεωρηθεί η ύπαρξη δικαστικής πλάνης στην ανακριτική διαδικασία με την αυθεντικότητα της διαθήκης του Κόμη και τον νόμιμο κάτοχο αυτής από τον πραγματογνώμονα Τάπα κάτι το οποίο βέβαια έγινε εν γνώση και επιτηδευμένα από τον ίδιο. Τέλος, μέσω της στατιστικής μεθόδου η ανακριτική επωφελείται μέσω της επίλυσης προβλημάτων (κατάταξη των εγκληματιών στα αρχεία, εξακρίβωση της συχνότητας συγκεκριμένων δακτυλικών αποτυπωμάτων σε συγκεκριμένους πληθυσμούς κλπ.) και της αστυνομικής στατιστικής όπου αξιολογούνται και επισημαίνονται τα προβλήματα και οι ανάγκες της ανακριτικής έρευνας.

Ο ανακριτής στο έργο αφού πρώτα εξετάσει το ενδεχόμενο της δολοφονίας με κίνητρο τη ληστεία, φτάνει γρήγορα στο να απορρίψει την συγκεκριμένη εκδοχή μιας ούτε παραβίαση υπήρχε στην πόρτα, η φυγή από το παράθυρα ήταν αδύνατη και το σημαντικότερο δεν είχαν κλαπεί, χρήματα ή πράγματα αξίας. Ο πρώτος ο οποίος εξετάζεται είναι ο υπηρέτης του Κόμη, Νικολός. Πρόκειται για έναν «αυτόπτη» και «αυτήκοο» μάρτυρα, ο οποίος το βράδυ της δολοφονίας ακούει έντονες συνομιλίες και ίσως διένεξη από την κρεβατοκάμαρα του Διονύσιου Ναννέτου. Ωστόσο, η κατάθεση του δύναται να διαστρεβλώσει την αλήθεια για την ταυτότητα του προσώπου που βρίσκεται στο δωμάτιο. Ο Κουράκης υπογραμμίζει¹¹⁹ πως τα αισθήματα ενός μάρτυρα έχουν διαφορετική ένταση και ακρίβεια κάθε φορά.

Παράγοντες όπως η ασθενικότητα (ένας αμυδρός θόρυβος από μακριά), η ευαισθησία του αισθητήριου οργάνου που είναι περιορισμένη (λόγω γήρατος – ο Νικολός βρίσκεται σε μεγάλη ηλικία), η ευαισθησία ακόμα της συνείδησης στην πρόσληψη ερεθισμάτων είναι μειωμένη (ταραχή του ύπνου – Ο ίδιος ξυπνά από τους θορύβους¹²⁰) καθώς και ο βαθμός της ετοιμότητας

¹¹⁹ Κουράκης, Ν. (2005). *Συμβουλές στη μελέτη της Ανακριτικής* (2η εκδ.). Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ.29-30.

¹²⁰ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ. 49.

της αντίληψης είναι χαμηλός λόγω μειωμένης προσοχής. Όλα αυτά μπορούν να διαστρεβλώσουν την είδηση, να μην διαβιβάσουν σωστά την μαρτυρία η οποία είναι και εσφαλμένη.

Η ανάκριση που ακολουθεί είναι αυτή του Ροδίνη. Ο νεαρός γραμματέας ήδη από την αρχή της διαδικασίας έχει χρησθεί ο κύριος ύποπτος λόγω της ικανότητας εισόδου στην κατοικία του Κόμη, της κατάστασης του (αδυναμία αντίστασης) αλλά και της απόφασης του να φύγει την επομένη της δολοφονίας για την Κέρκυρα. Στο σημείο αυτό βλέπουμε την διαδικασία της ανάκρισης με μεγαλύτερη λεπτομέρεια από τον Ραγκαβή σε σχέση με τις υπόλοιπες που έχουν πιο σύντομο χαρακτήρα. Η ψευδής κατάθεση του Τάπα για το γνήσιο της διαθήκης, η άγνοια του Βοράτη για την ύπαρξη διαθήκης που ορίζει τον Ροδίνη μοναδικό κληρονόμο της περιουσίας αλλά και το πιθανό, περιουσιακό κίνητρο του γραμματέα, τον καθιστά ως τον πιθανότερο δράστη του εγκλήματος. Αν και σε προδικαστικό στάδιο, ο Ροδίνης κρατείται στη φυλακή ύστερα από εντολή της αστυνομίας ενώ η μεταγωγή του για ανάκριση από την Κέρκυρα στην Κεφαλονιά γίνεται άμεσα. Είναι μια διαδικασία η οποία έχει διαχρονική ισχύς και συνταγματική επιταγή. Ακόμη, δηλαδή και στο στάδιο της προανάκρισης και της ενδιάμεσης διαδικασίας μπορεί να αποφασιστεί η σύλληψη του υπόπτου.

Ο συλλαμβανόμενος προάγεται στον αρμόδιο ανακριτή το βραδύτερο μέσα σε 24 ώρες από τη σύλληψη του, αν δε η σύλληψη έγινε στην έδρα του ανακριτή στον απόλυτα αναγκαίο για μεταγωγή χρόνο¹²¹.

Οι καταθέσεις των Τάπα και Βοράτη είναι και οι πιο χρήσιμες και επιδραστικές στην κρίση του ανακριτή. Ο Βοράτης έρχεται να επικυρώσει το δρομολόγιο του Ροδίνη την ημέρα του εγκλήματος αλλά και να δηλώσει άγνοια για την ύπαρξη διαθήκης του Κόμη. Ο ανακριτής λαμβάνει υπόψη τη συναισθηματική του κατάσταση (έκπληξη) αλλά και ίσως και την κοινωνική του θέση σε συνδυασμό με τη σχέση του με τον Κόμη που αποτελεί κοινωνικό και οικονομικό ευεργέτη του νησιού. Ωστόσο, η κατάθεση του συμβολαιογράφου είναι σημαντική για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι λόγω της κοινωνικής θέσης που κατέχει σε μια μικρή και κλειστή κοινωνία όπως αυτή

¹²¹ Φαρσεδάκης, Ι. (1984). *Ανακριτική, δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 69.

του Αργοστολίου. Η παιδεία έχει διαπιστωθεί ότι είναι σε θέση να οξύνει την κρίση του ανθρώπου (του ανακριτή στην συγκεκριμένη περίπτωση), έτσι ώστε η προσλαμβανόμενη είδηση να υπόκειται σε καλύτερη επεξεργασία και να συνάγονται ακριβέστερες εικόνες και συνειρμοί εννοιών. Ο δεύτερος και κυριότερος λόγος, είναι η εξειδίκευση και το επάγγελμα που ασκεί ο Τάπας. Το είδος επαγγέλματος¹²² ενός ατόμου μπορεί να προσδώσει ιδιαίτερη αξία στην μαρτυρική κατάθεση, εκεί όπου για την αντίληψη και την ερμηνεία των ειδήσεων απαιτούνται ειδικές γνώσεις (για την πλαστότητα ή μη μιας διαθήκης μπορεί να επιληφθεί μόνον ο Τάπας ως συμβολαιογράφος) και ειδικές ικανότητες.

5.1.1.3. Η δίκη και η τιμωρία του Ροδίνη

Μετά το τέλος των ανακρίσεων από την αστυνομία της Κεφαλονιάς ορίζεται η δικάσιμος του Ροδίνη. Ο Βοράτης ο οποίος μαζί με την κόρη του Αγγελική είναι οι μόνοι που πιστεύουν στην αθωότητά του, τον παρακινούν να ζητήσει χάρη ώστε να γλυτώσει την θανατική καταδίκη ωστόσο κάτι τέτοιο είναι αδύνατον μιας και η ποινή φυλάκισης δεν προβλεπόταν. Η δικαστική διαδικασία αποτελεί σημαντικό κοινωνικό γεγονός για το Αργοστόλι και συγκεντρώνει πλήθος κόσμου. Ο Ραγκαβής περιγράφει και την εικόνα του Ροδίνη καθώς εισέρχεται στην αίθουσα του δικαστηρίου με θάρρος που έρχεται σε αντίθεση με το κλίμα που επικρατεί στην αίθουσα. Τα μόνα πρόσωπα τα οποία πιστεύουν στην αθωότητα του και το εκφράζουν εξωτερικά με έντονο τρόπο. Στη συνέχεια, ξεκινούν οι καταθέσεις¹²³ όλων των μαρτύρων που εμπλέκονται στην υπόθεση (ο υπηρέτης Νικολός, ο συμβολαιογράφος Τάπας, ο Βοράτης καθώς και συμπεριλαμβανομένης της μητέρας του Ροδίνη που καταθέτει για πρώτη φορά). Ο κατηγορούμενος επιλέγει να μην λάβει υπεράσπιση αλλά να υπερασπιστεί μόνος του τον εαυτό του, πιστεύοντας μέχρι τέλους στην αθωότητά του.

¹²² Κουράκης, Ν. (2005). *Συμβουλές στη μελέτη της Ανακριτικής* (2η εκδ.). Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ.37.

¹²³ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.64-66.

Ο λόγος¹²⁴ του εισαγγελέα (αποκαλείται ως «δημόσιος συνήγορος») είναι σχεδόν καταδικαστικός για τον Ροδίνη. Περιγράφει όλο το σχέδιο δολοφονίας του Κόμη Ναννέτου, χτίζει τον εγκληματικό χαρακτήρα του Ροδίνη μέσω από την ανάλυση του κινήτρου του για την απόκτηση της περιουσίας του Κόμη. Μάλιστα, ο ίδιος δεν προτείνει ποινή για τον Ροδίνη όπως είθισται, αφήνοντας την στην κρίση των δικαστών.

Είναι όμως προφανές από τους χαρακτηρισμούς του «*αγριώτερον των θηρίων, ωμότητα των λεόντων, των τιγραίων το αιμοχαρές*¹²⁵» για τον κατηγορούμενο και την πράξη του, ότι καταλήγει στην θανάτωση του με τον πιο παραδειγματικό τρόπο. Μετά την ακρόαση της απόφασης που είναι ο θάνατος για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας και της πλαστογραφίας, ο Ροδίνης οδηγείται στην φυλακή μέχρι να ορισθεί ημερομηνία εκτέλεσης της ποινής.

Η θανατική ποινή είναι ένας τρόπος αναχαίτησης του εγκλήματος αλλά και αντιμετώπισης του εγκληματία που επικρατεί ήδη και πριν από την Γαλλική Επανάσταση αλλά και στη συνέχεια όπως βλέπουμε και χρονικά στην προ-επαναστατημένη Ελλάδα. Ωστόσο, ανάλογα με τα χρόνια και την περίοδο παρατηρούνται τελείως διαφορετικά μέσα και μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν για τον σκοπό αυτό. Ο θάνατος ή ο ακρωτηριασμός μελών του σώματος, λόγου χάριν, δέσποζαν ως ποινές κατά τη διάρκεια μιας μακράς περιόδου, η οποία εκτείνεται έως τον Γαλλικό Διαφωτισμό, καθώς η έννοια της ποινικής καταστολής συνδεόταν αποκλειστικά και μόνο με την στυγνή ανταπόδοση για την εγκληματική πράξη, αλλά και με τη φυσική εξόντωση ή το στιγματισμό του εγκληματία. Στον 19^ο αιώνα απέκτησε περιεχόμενο η έννοια (όπως την αποδίδει ο Ηλίας Δασκαλάκης) της μεταχείρισης του εγκληματία ως αντιτιθέμενης στην τιμώρηση, δηλαδή ως «τρόπου και μέσων δράσης πάνω στον εγκληματία με σκοπό την επίδραση στη συμπεριφορά και στον τρόπο ζωής του, ώστε να επιτευχθεί η βελτίωση και η κοινωνική του αποκατάσταση¹²⁶».

¹²⁴ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.67.

¹²⁵ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.67.

¹²⁶ Δασκαλάκης, Η. (1985). *Μεταχείριση εγκληματία*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ.1.

Όλα τα είδη¹²⁷ εγκλημάτων αλλά και όσα δεν ήταν από την φύση τους εγκλήματα όπως η μαγεία και η μοιχεία, συνεπάγονταν κατά κανόνα σωματικές ποινές και κυρίως την ποινή θανάτου, η χρήση της οποίας ήταν συχνή, όπως άλλωστε προβλεπόταν σύμφωνα με την λεγόμενη «καρολίνεια κωδικοποίηση»¹²⁸. Είναι γεγονός ότι συνεχώς επινοούνταν και εφαρμόζονταν νέοι τρόποι θανάτωσης, όλο και μεγαλύτερης αγριότητας, με σκοπό την απόδοση περισσότερο βάνουσου χαρακτήρα στη θανατική ποινή¹²⁹.

Η θανάτωση είχε δημόσιο χαρακτήρα, καθώς ο απαγχονισμός πραγματοποιούνταν στα κλαδιά δέντρων κατά μήκος δημοσίων οδών. Η συνήθης ποινή για τους ληστές ήταν ο αποκεφαλισμός με ξίφος, ενώ η «εντείχιση» ή η ταφή του ζωντανού καταδίκου εφαρμόζονταν σε κληρικούς, διότι προκαλούσε φόβο η επιβολή περισσότερο βίαιου θανάτου σε αυτούς εξαιτίας της θέσης και της ιδιότητας τους. Η καύση στην πυρά αποφαιζόταν σε περιπτώσεις μαγείας ή δεισιδαιμονίας και εγκλημάτων κατά της θρησκείας, με τον βασανισμό να επιταχύνεται λόγω της ταχύτητας της καύσης. Η θανάτωση με πνιγμό επιβαλλόταν κυρίως στις γυναίκες, ενώ η θανάτωση στον τροχό και ο τετραχισμός¹³⁰ αποτελούσαν ίσως τις πλέον οδυνηρές και αποτροπιαστικές μεθόδους. Συχνά δε η θανατική ποινή «δεν αποτελούσε την ποινή αλλά τον τερματισμό της ποινής»¹³¹, διότι της θανάτωσης του εγκληματία προηγούνταν σειρά βασανιστηρίων, τόσο φοβερών ώστε ο θάνατος αποτελούσε και λύτρωση για τον κατάδικο.

Η άποψη όπου η ποινή του θανάτου είναι η μόνη δίκαιη ποινή για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας που είναι στο επίκεντρο του βιβλίου, ευρίσκεται στην ιδέα της ανταπόδοσης του κακού της πράξης. Η ανταπόδοση, αποτελώντας ορθολογική εξέλιξη της αρχαίας *talio*, έχει υποστηριχθεί ότι συντελεί στην ικανοποίηση του αισθήματος δικαιοσύνης, δηλαδή το αίσθημα

¹²⁷ Αποστολόπουλος, Ε. Β. (1979). *Το πρόβλημα της θανατικής ποινής*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.23.

¹²⁸ Κουράκης, Ν. (2009). *Ποινική καταστολή. Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*. Αθήνα : Σάκκουλας, σελ. 106.

¹²⁹ Αποστολόπουλος, Ε. Β. (1979). *Το πρόβλημα της θανατικής ποινής*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 23.

¹³⁰ Κουράκης, Ν. (2009). *Ποινική καταστολή. Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*. Αθήνα : Σάκκουλας, σελ. 108.

¹³¹ Δασκαλάκης, Η. (1985). *Μεταχείριση εγκληματία*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ.6.

ότι είναι αναγκαίο «να ευτυχούν οι αγαθοί και να πάσχουν οι κακοί¹³²». Επιπρόσθετα, η αποδοχή της θανάτωσης των εγκληματιών ως μέσου ποινικής καταστολής διαπνέει και τις απόλυτες θεωρίες περί ποινής, οι οποίες, με κύριους εκφραστές τους τον Hegel και τον Kant, οι οποίοι και δέχονται τον καθαρά ανταποδοτικό χαρακτήρα της ποινής.

Ο Kant, με μια πιο ηθική ματιά τονίζει πως η ποινή αποτελεί μια κατηγορική προσταγή του ορθού λόγου, «μια αναγκαία συνέπεια του εγκλήματος» συνεπώς πρέπει να υπάρχει επειδή αυτό επιβάλλει ο λόγος και όχι χάριν κάποιας χρησιμότητάς της. Ο δράστης του εγκλήματος πρέπει να τιμωρηθεί *«εκ μόνου του λόγου ότι διέπραξε έγκλημα και έχασε το δικαίωμα προστασίας των εννόμων αγαθών του¹³³»*. Ο Γερμανός φιλόσοφος Samuel Von Pufendorf υποστηρίζει ότι η τιμωρία είναι άδικη όταν δεν συνεπάγεται με το όφελος. Ανταπόδοση σημαίνει εκδίκηση. Σκοπός της ποινής πρέπει να είναι μόνο η προφύλαξη από μελλοντικές πράξεις μέσω της εξουδετέρωσης και του εκφοβισμού τόσο του δράστη όσο και μελλοντικών παραβατών.

Η ποινή του θανάτου για τον Ροδίνη είναι ο απαγχονισμός χωρίς ωστόσο να υποστεί περαιτέρω βασανιστήρια όπως επικρατούσε σε σωφρονιστήρια εκείνης της εποχής. Ο Διαφωτισμός (18^{ος} αιώνας) θα χαρακτηριστεί από αντιδράσεις για την ανθρώπινη μεταχείριση των εγκληματιών εξαιτίας των σκληρών και απάνθρωπων ποινών.

Ο Μπεκαρία στο έργο του περί «Αδικημάτων και Ποινών» καταδικάζει τις σωφρονιστικές πρακτικές του βασανισμού με σκοπό την ταχύτερη δυνατή ομολογία και προτάσσει το τεκμήριο της αθωότητας: *«Σκληρά και απάνθρωπος συνήθεια επικράτησεν εις τα πλείοτερα Έθνη, να στρεβλούται και να βασανίζεται ο εγκαλούμενος, ή δια να αναγκασθή να ομολογήση το αδίκημα, ή δια τας αντιφάσεις, εις τας οποίας έπεσε κρινόμενος, ή δια να φανερώση τους συναιτίους του, ή δια δεν εξεύρω ποίον μεταφυσικόν και ακατάληπτον καθαρισμόν της ατιμίας, ή τελευταίον δι' άλλα αδικήματα, τα οποία είναι δυνατόν να έπραξε, αν και δεν κατηγορήται κατά το παρόν περί αυτών. Είναι λοιπόν φανερά καταδυναστεία η εξουσία, την οποίαν οι νόμοι δίδουν εις τον κριτήν να κολάζη τον πολίτην πριν αποδειχθή ένοχος ή αθώος. Αν ήναι αδηλον,*

¹³² Αποστολόπουλος, Ε. Β. (1979). *Το πρόβλημα της θανατικής ποινής*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 74.

¹³³ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 126.

*δεν πρέπει να βαζανίζεται ο αθώος, επειδή αθώος λογίζεται κατά τους νόμους, ότινος δεν απεδείχθησαν ακόμη τα αδικήματα*¹³⁴.»

Στα τέλη του 18ου αιώνα η τιμωρία παύει να έχει χαρακτήρα δημόσιου θεάματος όπως και η δημόσια δήλωση ενοχής για ένα αδίκημα. Ο Foucault τονίζει ότι η αποτελεσματικότητά της αναζητείται στον μοιραίο χαρακτήρα της και όχι στην ορατή ένταση της. Αυτό αποτρέπει από το έγκλημα είναι η βεβαιότητα ότι θα επέλθει η τιμωρία, και όχι το αποκρουστικό θέατρο¹³⁵. Σταδιακά η θανατική εκτέλεση συνδέθηκε με την κατάργηση του πόνου του κατηγορούμενου, και προβλεπόταν η ίδια η θανατική τιμωρία για όλους χωρίς της ειδοποιούς διαφοράς της κοινωνικής καταγωγής ή το είδος του εγκληματία.

Η εξέλιξη της ποινικής νομοθεσίας της Γαλλικής Επανάστασης και του Διαφωτισμού ανήκει στον Γάλλο πολιτικό Λουδοβίκο Μιχαήλ Λεπελετιέ ο οποίος υποστήριξε ότι η στέρηση της της ελευθερίας θα πρέπει να είναι η κύρια δημόσια ποινή μιας και αποτελεί το σημαντικότερο αγαθό της ανθρώπινης φύσης. Ο θάνατος, η μαστίγωση καθώς και ο στιγματισμός με πυρακτωμένο σίδερο απορρίπτονται ενώ προτείνει την εξορία – εκτόπιση και τη δημόσια διαπόμπευση. Πάραυτα, η υιοθέτηση του ναπολεόντειου ποινικού κώδικα προβλέπει τη θανατική ποινή ύστερα από Συνέλευση και τη διατηρεί για 32 περιπτώσεις εγκλημάτων(άρθρο 3 Γαλλικού κώδικα – 1791) με τη διαφορά ότι δεν θα εκτελείται με την επιβολή μακρόσυρτων σωματικών βασανιστηρίων αλλά θα εκτελείται για όλους τους πολίτες σε γκιλοτίνα (αποκεφαλισμός) χωρίς κοινωνικές ή οικονομικές διακρίσεις. Στον «Συμβολαιογράφο» η ποινή είναι ο θάνατος δι'απαγχονισμού και έπειτα το πτώμα εκτίθεται για αρκετές ημέρες σε κεντρικό μέρος του νησιού. Η αγγλική νομοθεσία των Επτανήσων δεν προβλέπει ούτε πρότερο αλλά ούτε μεταγενέστερο βασανισμό του καταδικασμένου σε θάνατο.

Η εκτέλεση των κυρώσεων που επιβάλλει το δικαστήριο εμπίπτει στις αρμοδιότητες του σωφρονιστικού συστήματος. Η δε «εξέταση όλης της φάσης άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, μετά την έκδοση μιας καταδικαστικής απόφασης» αποτελεί το αντικείμενο της Ποινολογίας ή

¹³⁴ Beccaria, C. (1988). *Περί αδικημάτων και ποινών*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.35.

¹³⁵ Foucault, M. (2011). *Επιτήρηση και Τιμωρία – Η γέννηση της φυλακής*. Αθήνα : Πλένθρον, σελ. 21.

Σωφρονιστικής¹³⁶. Όπως τονίζει¹³⁷ και η Έ. Λαμπροπούλου η στέρηση της ελευθερίας εφαρμόζεται για την επίτευξη διάφορων στόχων όπως ο εκφοβισμός, η αχρήστευση του δράστη, η βελτίωση και η θεραπευτική του μεταχείριση.

Ωστόσο, φαίνεται πως οι φυλακές έχουν αποτελέσει κυρίως «χώρο ταπείνωσης και βίας, και μόνο κατ' εξαίρεσιν τόπο βελτίωσης¹³⁸». Ήδη από τους αρχαίους χρόνους η στέρηση της ελευθερίας ενίοτε λειτουργούσε ως υποκατάστατο της θανατικής και της σωματικής ποινής, λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης που συνεπάγονταν τη φυσική εξόντωση των κρατουμένων¹³⁹. Εκτός αυτού, η στέρηση της ελευθερίας αποτελούσε βοηθητικό μέσο της ποινικής διαδικασίας, καθώς συνίστατο στη φύλαξη των μελλοθανάτων έως τη στιγμή της θανάτωσής τους¹⁴⁰.

Στο βιβλίο η φυλακή είναι βοηθητικό και προσωρινό μέσο τόσο πριν την δίκη όσο και μετά την καταδικαστική απόφαση. Είναι ένα μέρος όπου κρατούνται οι μελλοθάνατοι και όχι κάποιο σωφρονιστικό σύστημα. Επίσης, δεν δίνονται εκτεταμένες πληροφορίες, τόσο για το είδος της φυλακής, τόσο και την διαρρύθμιση που ακολουθεί. Φαίνεται ωστόσο πως ακολουθεί το μοτίβο της Ευρώπης, αντιθέτως, επικράτησε το σύστημα της απομόνωσης των κρατουμένων, το οποίο ανταποκρινόταν άλλωστε στα θρησκευτικά ήθη της εποχής¹⁴¹. Ο Ροδίνης δεν φαίνεται να συγκατοικούσε στο κελί με άλλο κρατούμενο ενώ πριν την εκτέλεση της θανατικής καταδίκης η μόνη επαφή που έχει είναι με ιερέα για την διαδικασία της εξομολόγησης ενώ δεν του επιτρέπεται από το δικαστήριο να έχει καμία επαφή ή επίσκεψη¹⁴².

Σε ότι αφορά τους δικαστές και την σύνθεση του δικαστηρίου, στην νουβέλα αν και δεν δίνονται και πολλές πληροφορίες, φαίνεται να υπάρχει μια διάκριση των εξουσιών.

¹³⁶ Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.131.

¹³⁷ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 223.

¹³⁸ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 223.

¹³⁹ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 224.

¹⁴⁰ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 226.

¹⁴¹ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 232.

¹⁴² Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.63.

Οι ίδιοι δικαστές αναλαμβάνουν την διαδικασία της εξέτασης των μαρτύρων έχοντας την απόλυτη δικαιοδοσία, με τον «δημόσιο συνήγορο» (εισαγγελέας – ανακριτής, στη σημερινή εποχή) να αναλύει τη φύση, τα κίνητρα του εγκλήματος και εν τέλει να προτείνει την ποινή. Σε αντίθεση με την σημερινή εποχή όπου την εξέταση των μαρτύρων την αναλαμβάνει ο ανακριτής. Οι δικαστές διακόπτουν την συνεδρίαση και συσκέπτονται για να πάρουν την τελική απόφαση¹⁴³. Σε αυτό το σημείο διαφαίνεται και το χαρακτηριστικό της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Ο εισαγγελέας (δημόσιος συνήγορος) έχει ήδη δρομολογήσει τη διαδικασία για την θανατική καταδίκη δημιουργώντας αρνητικό κλίμα ενώ οι δικαστές δεν προχωρούν σε περισσότερο λεπτομερή εξέταση και αξιολόγηση της υπόθεσης. Ο Μπεκκαρία στο «Περί αδικημάτων και ποινών» θα κατακρίνει την αυθαιρεσία στο χώρο της ποινικής δικαιοσύνης και την ανυπαρξία ουσιαστικά του τεκμηρίου της αθωότητας. Πιο συγκεκριμένα θα περιγράψει¹⁴⁴: *«Ο δικαστής γίνεται εχθρός του εγκαλούμενου, ήγουν ανθρώπου δυστυχούς, όστις υποφέρει τα δεσμά, τας βασάνους, την ακαθαρσίαν της φυλακής και τυραννείται περιπλέον και απ' αυτήν του μέλλοντος την αδηλόγητα.δεν εξετάζει, αν αληθώς επράχθη το αδίκημα αλλά επιθυμεί να το εύρη πραγμένον, και παγιδεύει τον εγκαλούμενον με διάφορους τρόπους φοβούμενος μην απατηθή, αν δεν τον αποδείξη ένοχον, και χάση την υπόληψιν της οποίας οι άνθρωποι φαντάζονται να εχώσιν εις όλα τα πράγματα αναμαρτησίας. Αγνοείται σχεδόν ακόμη η αληθής διαδικασία, ήγουν η απροσπαθής εξέτασις του αδικήματος, την οποία ο ορθός λόγος παραγέλλει, οι στρατιωτικοί νόμοι φυλάσσουν, και αυτή η Ασιανή τυρρανία μεταχειρίζεται εις αδιάφορους και ατάραχους τινάς περιστάσεις».*

Το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αποδεικνύεται ότι λειτουργεί βάσει μιας «διαδικασίας διαδοχικών φιλτραρισμάτων και επιλογών¹⁴⁵» η οποία απολήγει στην απονομή της κοινωνικής ταυτότητας του εγκληματία στο άτομο που στην τελική φάση καταδικάζεται. Ένα μεγάλο σύνολο παραγόντων όπως ο τρόπος εκτίμησης των αποδείξεων από το δικαστήριο, η ύπαρξη μαρτύρων ή όχι, ο τρόπος ερμηνείας του ποινικού νόμου και η εκτίμηση της επικινδυνότητας του κατηγορουμένου, καθορίζουν ποια άτομα καλύπτουν

¹⁴³ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.69.

¹⁴⁴ Beccaria, C. (1988). *Περί αδικημάτων και ποινών*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.146-147.

¹⁴⁵ Δασκαλάκης, Η. (1985). *Μεταχείριση εγκληματία*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, σελ. 81.

όλες τις προϋποθέσεις και εξέρχονται του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης αποκτώντας τον χαρακτηρισμό του εγκληματία.

Η αντιπαράβολή των εικόνων εμπειριών για τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο όπως αποκρυσταλλώνονται στην επιστήμη της εγκληματολογίας και στην Τέχνη της λογοτεχνίας, εν προκειμένω στον «Συμβολαιογράφο» του Ραγκαβή καταλήγει στη διαπίστωση σημαντικών ομοιοτήτων, ιδιαίτερα αναφορικά με την άμεση ανταπόκριση όσο και τις δυσχέρειες που παρατηρούνται στο πλαίσιο της απονομής δικαιοσύνης. Οι κοινές παραδοχές και οι συγκλίσεις αυτές ανάμεσα στους λόγους των δύο πεδίων αντανακλώνται στη θέση¹⁴⁶ του Αλτουσέρ για το ότι η Τέχνη δεν μας παρέχει γνώση με τη στενή έννοια του όρου, συνεπώς δεν υποκαθιστά την επιστημονική γνώση. Αυτό όμως που μας παρέχει εξακολουθεί να διατηρεί μια συγκεκριμένη σχέση με τη γνώση, μολονότι πρόκειται για μια σχέση διαφορών παρά ομοιότητας., στην άποψη του John Hall ότι η λογοτεχνία μπορεί να περιγράψει κοινωνικές εμπειρίες, οι οποίες πάντως δεν είναι γενικά αντιπροσωπευτικές¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Althusser, L. (1990). Γράμμα για την Τέχνη. Στο J. Hall, *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 204.

¹⁴⁷ Althusser, L. (1990). Γράμμα για την Τέχνη. Στο J. Hall, *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 71.

5.1.1.4. Η δικαστική πλάνη στον «Συμβολαιογράφο»

Με τον όρο «δικαστική πλάνη» δηλώνεται το ουσιαστικό, κι όχι νομικό, σφάλμα του δικαστηρίου και η καταδίκη ενός αθώου. Αργότερα, ίσως ποτέ, η υπόθεση εξετάζεται ξανά και αποδεικνύεται η αθωότητα του κατηγορουμένου. Δηλαδή, ένα αθώο πρόσωπο μπορεί να αποβιώσει όντας φυλακισμένο ή να εκτελεστεί λόγω σφάλματος. Συχνά οφείλεται σε παρατυπίες των αστυνομικών, στην πίεση της κοινής γνώμης, στην έλλειψη στοιχείων, σε παραλείψεις των δικηγόρων, ακόμη και σε συμπτώσεις. Όπως σημειώνει¹⁴⁸ ο Νέστωρ Κουράκης: «η δικαστική πλάνη είναι ταυτόσημη με την ατελή φύση του ανθρώπου και την αναπόφευκτη διάπραξη εκ μέρους του σφαλμάτων. Στο έργο η δικαστική πλάνη αποτελεί κεντρικό σημείο της εγκληματολογικής μελέτης.

Ο Τάπας παρακινεί την πλάνη του δικαστηρίου ήδη από την διαδικασία της ανάκρισης. Οι δικαστές επηρεάζονται από την κατάθεση του Τάπα περί πλαστότητας της διαθήκης του Ροδίνη και αντιστοίχως της γνησιότητας του Γεράσιμου. Να σημειωθεί πως γεγονός ότι ο κατηγορούμενος δεν λαμβάνει νομική υπεράσπιση και ως εκ τούτου δεν μπορεί να αντικρούσει τις κατηγορίες, του καταργεί το τεκμήριο της αθωότητας. Επιπλέον, η μη λεπτομερής εξέταση των υπολοίπων μαρτύρων για τις συνθήκες δολοφονίας του Κόμη, οι συμπτώσεις σχετικά με τη δυνατότητα εισόδου του δράστη στο σπίτι και στη σκηνή του εγκλήματος καθώς και η άμεση φυγή του για την Κέρκυρα την επομένη της δολοφονίας, οδηγούν τους δικαστές στο να λάβουν καταδικαστική απόφαση για τον Ροδίνη. Το κοινό των Επτανήσων λειτουργεί σαν όχλος, έχοντας εναρμονιστεί με το θεσμικό πλαίσιο της τιμωρίας και επιζητεί την παραδειγματική τιμωρία του δολοφόνου.

Οι περιπτώσεις δικαστικής πλάνης έρχονται να ενισχύσουν και τα επιχειρήματα κατά της επιβολής της θανατικής ποινής λόγω της ανελαστικότητας και της ανεπανόρθωτης ζημίας που προκαλούν στο άτομο. Επιπρόσθετα, το κοινό περί δικαίου αίσθημα, δίνει διέξοδο στην αγανάκτηση του κοινού για τον εγκληματία και εμπεδώνει το αίσθημα της ασφάλειας. Το

¹⁴⁸ Κουράκης, Ν. (2005). Δικαστικές πλάνες και αποζημίωση των θυμάτων τους. Με αφορμή τη συμπλήρωση 5ετίας από την εισαγωγή της νέας νομοθεσίας. *Ποινικολόγος*.

ανεπανόρθωτο της θανατικής ποινής, που αφορά την απώλεια του πρωταρχικού και υψηλότερου αγαθού του ανθρώπου, δεν δύναται να αντιμετωπίσει με αναθεώρηση το ενδεχόμενο μιας δικαστικής πλάνης, που είναι μια δικαστική δολοφονία. Αντιθέτως, με την φυλάκιση και την ισόβια κάθειρξη, αυτό μπορεί να επιτευχθεί.

Η Αλική Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου σημειώνει πως και σε περίπτωση που η θανατική καταδίκη θεωρηθεί δίκαιη και όχι εκδικητική προς το άτομο, η απαραίτητη προϋπόθεση για να θεωρηθεί κάτι τέτοιο δόκιμο, μεταξύ άλλων, είναι η δικανική κρίση να είναι αλάνθαστη. Όπως τονίζει¹⁴⁹: «*Το δικαστικό λάθος, ωστόσο, δεν είναι μια θεωρητική υπόθεση, αλλά υπαρκτή δυνατότητα κατά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, με τραγικά παραδείγματα. Για όσους μάλιστα γνωρίζουν ότι οι ακούσιες, πέραν από τις εκούσιες, ανακρίβειες των καταθέσεων των μαρτύρων — κύριου αποδεικτικού μέσου στην ποινική δίκη — αποτελούν τον κανόνα και όχι την εξαίρεση, η δυνατότητα των εσφαλμένων αποφάσεων μετατρέπεται σε πιθανότητα σοβαρή.*»

Στην περίπτωση της δίκης του Ροδίνι οι μαρτυρικές καταθέσεις και ιδιαίτερος η ανειλικρίνεια των μαρτύρων, (του συμβολαιογράφου Τάπα και του υπηρέτη Νικολού) παίζουν κομβικό ρόλο στη δημιουργία πλάνης των δικαστών. Η ανειλικρίνεια του μάρτυρα μπορεί να οφείλεται σε παθολογία του ατόμου, στην ανάγκη ψευδολογίας, στα λάθη παρατήρησης αλλά και σε ψυχολογικά αίτια που μπορεί να παρεμποδίσουν ή να αποπροσανατολίσουν τις αισθήσεις. Οι δικαστές θα πρέπει να αξιολογήσουν ενδελεχώς την σωματική και πνευματική κατάσταση του υπηρέτη του Κόμη, τον δείκτη ετοιμότητας των αισθητήριων οργάνων (ο οποίος είναι μικρός εξαιτίας του περασμένου της ηλικίας) όσο και την απάτη της ικανότητας εκτίμησης της απόστασης, του χώρου και του χρόνου από το δωμάτιο του θύματος. Σε δεύτερο χρόνο, η κατάθεση του Τάπα αν και φαντάζει αληθοφανή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί και ειλικρινής. Οι μαρτυρίες πρέπει να ελέγχονται μέσω άλλων, επειδή δεν είναι εύκολο για τους δικαστές να γνωρίζουν αν ένας μάρτυρας είναι ειλικρινής, αν

¹⁴⁹ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1988). Η θανατική ποινή από εγκληματολογική σκοπιά. *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*(2).

ψεύδεται ή αν βρίσκεται σε πλάνη¹⁵⁰. Η κρίση του Τάπα για την γνησιότητα της διαθήκης δεν διερευνάται από το δικαστήριο με την συνδρομή κάποιων ειδικών.

Ωστόσο, μια σημαντική παράμετρος που μπορούν να οδηγήσει σε λαθεμένη κρίση είναι και η έλλειψη ικανότητας των ίδιων των δικαστών να δικάζουν με δίκαιους όρους (αναφέρθηκε παραπάνω η κριτική του Μπεκαρία), κάτι το οποίο δικαιολογείται στην μη επαρκή εκπαίδευση και κατάρτιση τους σε θέματα που άπτονται της αντικειμενικής κρίσης. Για τους δικαστές της συγκεκριμένης εποχής ο άνθρωπος είναι απλά ένα φυσικό αντικείμενο και ενεργεί βάσει ενστίκτου, στερεοτύπων και προκατανοήσεων χωρίς να δύναται να μεταβάλλει τη συμπεριφορά του.

Η ομολογία της ενοχής του κατηγορούμενου αποτελούσε και το μοναδικό κριτήριο της λήψης απόφασης από μέρους των δικαστών. Στην περίπτωση του Ροδίνη αν και δεν υπήρξε ομολογία ενοχής από μέρους του σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, οι δικαστές τον τιμώρησαν και τον καταδίκασαν σε θάνατο. Ωστόσο, η ομολογία του Τάπα περί πλαστογραφίας της διαθήκης, ψευδομαρτυρίας στην υπόθεση της δολοφονίας του Κόμη όσο και της διάπραξης της δολοφονίας του Γεράσιμου, οδηγεί το δικαστήριο σε αλλαγή της πρωταρχικής απόφασης. Ο Ζησιάδης αναφέρει¹⁵¹ πως η ειλικρινής μετάνοια του ενόχου, δηλαδή μια μεταγενέστερη διαφορετική ψυχολογική τοποθέτηση του κατηγορουμένου απέναντι στο έγκλημα το οποίο διέπραξε είναι επιδραστική στην κρίση των δικαστών. Ταυτόχρονα, η ομολογία με στόχο την αποτροπή καταδίκης ενός αθώου η οποία φανερώνει μια διάθεση αυτοθυσίας, ιδιαίτερα όταν εκδηλώνεται προς χάριν ενός μη οικείου προσώπου, είναι δυνατό να επηρεάσει το δικαστή υπέρ του κατηγορουμένου.

¹⁵⁰ Ζησιάδης, Β. (1998). *Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.184.

¹⁵¹ Ζησιάδης, Β. (1998). *Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ. 69.

Είναι προφανές ότι δεν υπήρξε αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ των υποκειμένων της ποινικής δίκης (δημόσιου συνήγορου και δικαστών). Προτεραιότητα των δικαστών είναι η ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης και η επίσπευση των διαδικασιών. Δεν φτάνουν στην αντικειμενική αλήθεια και δεν εξηγούν στον κατηγορούμενο ή στο κοινό τους λόγους που τους οδήγησαν στη συγκεκριμένη απόφαση. Το αρνητικό κλίμα που δημιουργήθηκε για τον Ροδίνη από τους μάρτυρες, το κοινό και τον δημόσιο συνήγορο, τον οδηγούν (παρά την αρχική του πίστη) στην απώλεια κάθε ίχνους εμπιστοσύνης προς το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης λίγο πριν την εκτέλεση. Επομένως, η αποφυγή της δικαστικής πλάνης και του ανθρώπινου σφάλματος στον «Συμβολαιογράφο» μπορούσε να αποφευχθεί μόνο μέσω διεξαγωγής δίκαιης δίκης.

Κεφάλαιο 6^ο

Η Αντεγκληματική πολιτική και η συμμετοχή του κοινού

Η γνώση που αποκτάται από την εγκληματολογική έρευνα σε όλους τους τομείς όπου αυτή αναπτύσσεται (γύρω από το έγκλημα, την εγκληματικότητα, τον εγκληματία και το θύμα) αξιοποιείται τελικά με τη διαμόρφωση της αντίστοιχης κρατικής πολιτικής. Η αξιολόγηση των πορισμάτων που προκύπτουν από την εγκληματολογική έρευνα, οδηγεί τα κράτη στην υπόδειξη και την καθιέρωση ανάλογων μέτρων καθώς και στην υιοθέτηση αρχών, με σκοπό την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Η αντεγκληματική πολιτική διαμορφώνεται και εφαρμόζεται από την Πολιτεία. Η Πολιτεία «αφουγκράζεται» τις επιστημονικές προτάσεις της Εγκληματολογίας και είναι η αρμόδια για το συντονισμό των πολιτικών και των μέτρων που αποσκοπούν στην περιστολή του εγκλήματος.

Η αντεγκληματική πολιτική ως κλάδος της Εγκληματολογίας υπό ευρεία έννοια περιλαμβάνει τη μελέτη όλων των στρατηγικών, προγραμμάτων και μέτρων που στοχεύουν στον έλεγχο, σε ανεκτά όρια, της εγκληματικότητας, πάντοτε με βασικό κριτήριο την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.¹⁵² Επιπρόσθετα, ο Αλεξιάδης τονίζει¹⁵³ πως «Αντεγκληματική Πολιτική μπορεί να οριστεί το σύστημα των βασικών αρχών, που διέπουν την επιλογή από την Πολιτεία των κατ'ιδίαν κατευθύνσεων και τη λήψη των μέτρων, που υποδεικνύονται από την εγκληματολογική θεωρία για την περιστολή του εγκλήματος στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση.»

Τα μέτρα που προκρίνονται αφορούν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις ή (αλλαγές στον χώρο της υγείας, της παιδείας κλπ) ποινικές (αλλαγή ή τροποποίηση του ποινικού κώδικα) και η υλοποίηση τους αφορά αποκλειστικά τα κέντρα εξουσίας. Κατά κύριο λόγο τα μέτρα αυτά στοχεύουν στην αντιμετώπιση του εγκλήματος μέσω της δημιουργίας συνθηκών και παραγόντων που εμποδίζουν την τέλεση παραβατικής πράξης καθώς και στην ανάπτυξη κοινωνικών αναστολών στο άτομο. Τα μέτρα που επιλέγονται για την άσκηση της αντεγκληματικής πολιτικής στοχεύουν στην καταπολέμηση

¹⁵² Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.132.

¹⁵³ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 308-309.

του εγκλήματος. Αν τα μέτρα αυτά δεν εφαρμοστούν σωστά, ή αποδειχθούν ότι δεν είναι τα κατάλληλα, τότε η συγκεκριμένη πολιτική θα είναι αναποτελεσματική ως προς τους στόχους της, δηλαδή την αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου.

Επιπλέον, η αντεγκληματική πολιτική αναφέρεται τόσο στην πρόληψη όσο και στην καταστολή του εγκλήματος. Είναι σημαντικό ωστόσο να επισημανθεί ότι η αντεγκληματική πολιτική συνιστά ένα «ευρύ κοινωνικό πεδίο¹⁵⁴», εφόσον υπάγεται σε μια συνολική στρατηγική, αυτήν της κοινωνικής πολιτικής ενός κράτους ή μιας κοινότητας κρατών. Ακόμη, εκτός των καθαρά ποινικών μέτρων, τα μέσων που περικλείονται και χρησιμοποιούνται για την άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής καλύπτουν ένα ευρύτερο φάσμα κοινωνικών πεδίων και αντίστοιχων πολιτικών. Επιπρόσθετα, η έννοια της «αντεγκληματικής πολιτικής» είναι λιγότερο ευρεία από τον κοινωνικό έλεγχο, διότι η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί κατεξοχήν εκδήλωση της ποινικής εξουσίας, που ανήκει προνομιακά στην κρατική εξουσία. Από την άλλη πλευρά η έννοια του κοινωνικού ελέγχου περικλείει φορείς και διαδικασίες εκτός του σκληρού πυρήνα της ποινικής εξουσίας, οι οποίοι εκτείνονται σε όλο το κοινωνικό σώμα.

Μόνιμο αντικείμενο της αντεγκληματικής πολιτικής αποτελεί η εξασφάλιση της συνοχής και της επιβίωσης του κοινωνικού σώματος¹⁵⁵. Παρατηρείται όμως ότι η σχετικότητα που χαρακτηρίζει το έγκλημα σε σχέση με το χώρο και το χρόνο¹⁵⁶ αλλά και με την έννοια της επικινδυνότητας και της παρέκκλισης αντανakλάται και στην αντεγκληματική πολιτική. Οι προληπτικές και οι κατασταλτικές απαντήσεις του κοινωνικού σώματος στο έγκλημα και στην παρέκκλιση παρουσιάζουν εντυπωσιακή ποικιλομορφία, σε συνδυασμό με τις χωροχρονικές μεταβολές, όπως καταδεικνύει η εθνογραφία, η ιστορία και το συγκριτικό δίκαιο. Η οριοθέτηση του συγκεκριμένου πεδίου φαίνεται πως είναι αλληλένδετη με τις κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες

¹⁵⁴ Νικολόπουλος, Γ. Π. (2008). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το πρόγραμμα της Χάγης και η εφαρμογή του*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.9.

¹⁵⁵ Marty, M. D. (1991). *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*. (Χ. Ζαραφωνίτου, Μεταφρ.) Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 27.

¹⁵⁶ Marty, M. D. (1991). *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*. (Χ. Ζαραφωνίτου, Μεταφρ.) Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 32.

τίθενται από τα εκάστοτε ιδεολογικά ρεύματα, τουλάχιστον από την εποχή της νεωτερικότητας και έπειτα¹⁵⁷.

Στην επιστήμη της εγκληματολογίας, οι μηχανισμοί πρόληψης, οι διαδικασίες δηλαδή μέσω των οποίων επιχειρείται η προφύλαξη από το έγκλημα, στοχεύουν στην αποτροπή των όρων δημιουργίας του εγκλήματος καθώς και στην αποτροπή της επανάληψης και της επέκτασής του¹⁵⁸. Κατηγοριοποιείται¹⁵⁹ σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη βάση όμως μιας εννοιολογικής παρά πρακτικής χρησιμότητας. Πιο συγκεκριμένα η πρωτογενής πρόληψη στοχεύει στην «στοχεύει «στη δημιουργία των αναγκαίων προϋποθέσεων και στην εξασφάλιση καλύτερων όρων για μια επιτυχή κοινωνικοποίηση» με στόχο «να αποδυναμώνονται οι εγκληματογόνοι παράγοντες και να αποτρέπεται η εκδήλωση κοινωνικών καταστάσεων και συμπεριφορών που θεωρούνται εγκληματικές¹⁶⁰.» Η διαδικασία της δευτερογενούς πρόληψης έχει χαρακτήρα βελτίωσης και επανένταξης διότι επιδιώκει με τα κατάλληλα μέτρα να εμποδίσει δυνάμει ή ήδη προβληματικές καταστάσεις να παγιωθούν σε μόνιμες. Σε μεγάλο βαθμό οι μηχανισμοί δευτερογενούς πρόληψης δεν συνεπάγονται πλήρη παραπομπή και είσοδο μιας υπόθεσης στο ποινικό σύστημα.

Η τριτογενής πρόληψη περιλαμβάνει όλο το φάσμα της αντίδρασης της πολιτείας στην πλήρη εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς, ενίοτε εξαντλούμενη στην καταστολή¹⁶¹. Ο χαρακτήρας της είναι βελτιωτικός, στοχεύοντας πρωτίστως στη διακοπή της εγκληματικής σταδιοδρομίας με τη λήψη ποινικών και μη ποινικών μέτρων¹⁶². Στις διαδικασίες τριτογενούς πρόληψης περιλαμβάνεται καταρχάς η διαδικασία που συνίσταται στην ενεργοποίηση των τομέων του Συστήματος Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης (Σ.Α.Π.Δ)κατόπιν της παραπομπής μιας υπόθεσης. Στο επίπεδο αυτό διακρίνονται τα στάδια από τα οποία διέρχεται μια υπόθεση μετά την

¹⁵⁷ Marty, M. D. (1991). *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*. (Χ. Ζαραφώνιτου, Μεταφρ.) Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.37.

¹⁵⁸ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ 78-79.

¹⁵⁹ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 79.

¹⁶⁰ Νικολόπουλος, Γ. Π. (2008). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το πρόγραμμα της Χάγης και η εφαρμογή του*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 12.

¹⁶¹ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 79-80.

¹⁶² Νικολόπουλος, Γ. Π. (2008). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το πρόγραμμα της Χάγης και η εφαρμογή του*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 12.

«είσοδό» της στο Σ.Α.Π.Δ, ενώ σε κάθε στάδιο υφίσταται δυνατότητα της «εξόδου». Η διαδικασία αυτή ενδέχεται να καταλήξει στην απονομή της ιδιότητας του εγκληματία και στην επιβολή ποινής¹⁶³.

Η πρωτογενής πρόληψη έχει ταυτόσημη έννοια με αυτή της γενικής πρόληψης, ενώ η δευτερογενής και τριτογενής ταυτίζεται με την έννοια της ειδικής πρόληψης. γενικής πρόληψης, στόχος είναι η συγκράτηση των πολλών που δεν έχουν εγκληματήσει από την τέλεση εγκλημάτων. Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται, με τον εκφοβισμό των κοινωνιών από την απειλή ή την εκτέλεση της ποινής (αρνητική γενική πρόληψη), και βέβαια «με μια βαθύτερη επίδραση που συνίσταται στην κοινωνική διαπαιδαγώγηση των πολλών, μέσω της καλλιέργειας της αποστροφής προς την αδικία και μέσω της ενίσχυσης των αντίρροπων προς το έγκλημα πνευματικών και ψυχικών δυνάμεων» (θετική γενική πρόληψη)¹⁶⁴. Να σημειωθεί ότι η θετική γενική πρόληψη, η οποία αποσκοπεί στη σταθεροποίηση της σύννομης συμπεριφοράς, δεν υποκαθιστά την αρνητική γενική πρόληψη που επιδιώκει τον περιορισμό της εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά συλλειτουργεί¹⁶⁵. Τέλος, η ειδική πρόληψη επικεντρώνεται στο άτομο που ήδη εγκλημάτησε. Μέσω του εκφοβισμού, της βελτίωσης, και της αποκατάστασης της βλάβης επιδιώκεται η μελλοντική σύννομη συμπεριφορά του εγκληματία, ενώ με την αχρήστευσή του επιδιώκεται η προστασία της κοινωνίας. Προϋπόθεση της ειδικής πρόληψης αποτελεί η εξατομίκευση της ποινής, η οποία πρέπει να επιδράσει με τέτοιο τρόπο ώστε ο δράστης να μην εγκληματήσει ξανά στο μέλλον¹⁶⁶.

Την εποχή που διεξάγεται «Ο Συμβολαιογράφος», στις αρχές δηλαδή του 19^{ου} αιώνα, η έννοια της πρόληψης του εγκλήματος δεν διέθετε το περιεχόμενο και τη σημασία που φέρει στην μετέπειτα αλλά και τη σύγχρονη εποχή. Στο έργο παρατηρείται η εκφοβιστική διάσταση της γενικής πρόληψης, με στόχο την αποτροπή των πολλών που δεν εγκλημάτησαν από τη διάπραξη εγκλημάτων. Ο εκφοβισμός επιδιώκεται αφενός μεν μέσω της απειλής βαρύτερων ποινών, αφετέρου δε μέσω της δημόσιας εκτέλεσης των ποινών

¹⁶³ Νικολόπουλος, Γ. Π. (2008). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το πρόγραμμα της Χάγης και η εφαρμογή του*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 12.

¹⁶⁴ Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 62.

¹⁶⁵ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 146.

¹⁶⁶ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης, σελ. 146.

αυτών. Αυτό που διαφαίνεται όμως στο κείμενο του διηγήματος είναι, μάλλον, η αποτυχία της γενικής πρόληψης μέσω του εκφοβισμού τόσο στον Γεράσιμο όσο και στον Τάπα. Ο Γεράσιμος Ναννέτος δεν πτοείται από το γεγονός ότι στην περίπτωση της ληστείας της περιουσίας του Βοράτη απέφυγε την ποινή της φυλάκισης και ίσως μια πιο παραδειγματικής τιμωρίας. Ο Τάπας γνωρίζοντας τις επιπτώσεις της πλαστογραφίας, της ψευδομαρτυρίας και της δολοφονίας, αποφασίζει να διαφύγει και να γλυτώσει την ενδεχόμενη θανατική καταδίκη.

Αντιθέτως, ο εκφοβισμός μέσω της γενικής πρόληψης πετυχαίνει το στόχο του στο βιβλίο μέσω της δημοσιότητας των εκτελέσεων. Το κοινό συρρέει για να παρακολουθήσει την εκτέλεση του κατάδικου. Ωστόσο, ο παραδειγματισμός επιτυγχάνεται με την έκθεση του πτώματος σε δημόσια θέαση για αρκετές μέρες. Η θέαση του κρεμασμένου πτώματος του Γεράσιμου αποτελεί «φοβερόν θέαμαν¹⁶⁷» για το τους κατοίκους του Αργοστολίου «οίτινες διερχόμενοι εμπρός του, απεστρέφοντο και έκαμνον τον σταυρόν των¹⁶⁸». Πλήθος κόσμου είχε επίσης συγκεντρωθεί στον τόπο της εκτέλεσης. Όπως σημειώνει¹⁶⁹ και ο Φουκώ: «Οι εικόνες της τιμωρίας που κατασκευάζει ο συγγραφέας και αυτές που διαθέτουμε μέσω της επιστήμης συγκλίνουν και υπενθυμίζουν ότι «η ποινή είναι μια ιστορία αίματος και πόνου.»

Η ενεργή συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική είναι ουσιώδης και σημαντική τόσο σε επίπεδο πρόληψης του εγκλήματος όσο και στα στάδια της καταστολής του. Σε επίπεδο πρόληψης αυτό επιτυγχάνεται με τη συμβολή του στην αποτροπή του εγκλήματος μέσα από καθημερινές πρακτικές, με την περιστασιακή πρόληψη, με την αλληλεπίδραση των πολιτών σε τοπικό επίπεδο, με τη συμμετοχή του σε επιτροπές και συμβούλια πρόληψης εγκληματικότητας, με την επισήμανση της εγκληματικής πράξης και την εισαγωγή της στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, με τη συμμετοχή του στην εκδίκαση ποινικής υπόθεσης με το ρόλο του μάρτυρα ή του ενόρκου¹⁷⁰. Μέσα από διαφορετικούς ρόλους οι πολίτες μπορούν να συνδράμουν αποφασιστικά στις πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του

¹⁶⁷ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.124.

¹⁶⁸ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.124.

¹⁶⁹ Μανωλεδάκης, Ι. (2006). Πρόλογος. Στο Α. Κουκουτσάκη, *Εικόνες Φυλακής*. Αθήνα: Πατάκη, σελ.11.

¹⁷⁰ Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 431-433.

εγκλήματος. Ενδέχεται ωστόσο, να αποδειχθεί επωφελής υπό όρους και προϋποθέσεις, καθώς στάσεις καχυποψίας ή εχθρότητας απέναντι σε μορφές κοινωνικής διαφοροποίησης ή παρέκκλισης μπορεί να οδηγήσουν στον αποκλεισμό εθνικών ή κοινωνικών μειονοτήτων και να αποβούν εις βάρος της ίδιας της πρόληψης¹⁷¹.

Στον «Συμβολαιογράφο» το δημόσιο ενδιαφέρον για την είδηση του θανάτου του Διονύσιου Ναννέτου και εν τέλει όλης της διαδικασίας μέχρι την εκτέλεση της ποινής, είναι έκδηλο. Με το που πληροφορείται τον θάνατο του Κόμη το κοινό συρρέει στο σπίτι για να μάθει πληροφορίες μιας το θύμα αποτελεί ένα σημαντικό και αξιοσέβαστο («*Η απαίσιος αγγελία από στόματος εις στόμα διεδόθη εν ριπή οφθαλμού εις όλον τον Αργοστόλιον, όπου ο γέρων κόμης ηγάπατο και ετιμάτο ως παλαιός πατριάρχης*¹⁷²»). Επίσης, ο θάνατος προκαλεί το αίσθημα του κοινού («*τεθλιμμένον*¹⁷³») αλλά και τις συζητήσεις σχετικά με τα αίτια και τις συνθήκες του θανάτου. Στο σημείο αυτό βλέπουμε και την άμεση κινητοποίηση της κοινότητας της Κεφαλονιάς στο να ειδοποιήσει άμεσα τις αστυνομικές αρχές, αφού διαγνώστηκε ότι πρόκειται για δολοφονία. Το κοινό επίσης συμμετέχει στις ανακρίσεις της αστυνομίας αλλά και ως μάρτυρας στην δίκη που θα ακολουθήσει.

Το κοινό εκτός από το ρόλο που διαδραματίζει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του εγκλήματος αποτελεί και σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της αντεγκληματικής πολιτικής. Οι στάσεις του απέναντι στο έγκλημα, τον εγκληματία, το θύμα και το ποινικό σύστημα είναι προϊόν αλληλεπίδρασης μεταξύ μιας σειράς παραγόντων, με σημαντικότερους τις πηγές πληροφόρησης του κοινού για το εγκληματικό φαινόμενο, το φόβο του εγκλήματος, την ανασφάλεια και τον κλονισμό της εμπιστοσύνης του στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹⁷⁴. Στον «Συμβολαιογράφο» το κοινό αν και δεν γνωρίζει πολλά για την φύση του εγκλήματος, αποδοκιμάζει την πράξη και συντάσσεται με τις αποφάσεις και τις πρακτικές της κρατικής εξουσίας έναντι των παραβατών. Στην σκηνή του δικαστηρίου αν και το κοινό

¹⁷¹ Ζαραφωνίτου, Χ. (2003). *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο - Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 14-15.

¹⁷² Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.41.

¹⁷³ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.41.

¹⁷⁴ Ζαραφωνίτου, Χ. (2003). *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο - Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 18.

δεν καταλαβαίνει¹⁷⁵ την γλώσσα του δημοσίου συνηγόρου με την οποία περιγράφει τις συνθήκες του εγκλήματος όπως και τα αίτια, πάραυτα πανηγυρίζει με την καταδίκη και την παραδειγματική τιμωρία του Ροδίνη. Η εμπιστοσύνη στην ποινική δικαιοσύνη και η στάση που διαμορφώνεται φαίνεται περίτрана και από το γεγονός ότι ο ίδιος ο κατηγορούμενος πείθεται¹⁷⁶ από την απόφαση και την ενστερνίζεται ακόμη και αν δεν είναι ένοχος.

Συνεπώς, ο κλονισμός της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, το οποίο προσλαμβάνεται ως αναποτελεσματικό στην προστασία από το έγκλημα¹⁷⁷, συμβάλλει στη διαμόρφωση έντονα τιμωρητικής στάσης, με απαίτηση για σκλήρυνση πολιτικών «νόμου και τάξης», οδηγώντας σε έναν φαύλο κύκλο εγκληματικότητας, ανασφάλειας και τιμωρητικότητας¹⁷⁸.

¹⁷⁵ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.65-66.

¹⁷⁶ Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη, σελ.67-68.

¹⁷⁷ Ζαραφωνίτου, Χ. (2003). *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο - Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.103.

¹⁷⁸ Ζαραφωνίτου, Χ. (2003). *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο - Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 147.

Επίλογος

Κατά την εγκληματολογική προσέγγιση του «Συμβολαιογράφου» του Αλέξανδρου Ραγκαβή, τα θέματα που προκύπτουν από την ανάλυση είναι η φύση του ίδιου του εγκλήματος, η προσωπικότητα των δραστών, το ζήτημα της εκδίκησης αλλά και η αντίδραση της επίσημης κρατικής εξουσίας μέσω της επιβολής της θανατικής ποινής τα οποία εξετάστηκαν βάσει της ανάπτυξης τους εντός του λογοτεχνικού κειμένου. Το βιβλίο δημιουργείται στα μέσα του 19^{ου} αιώνα έχοντας ιστορικό υπόβαθρο την Αγγλοκρατία στα Επτάνησα πριν την έναρξη της ελληνικής επανάστασης. Η έννοια του εγκλήματος και της σύγχρονης εγκληματολογίας βρίσκονται στα κείμενα των φιλοσόφων του Διαφωτισμού του δεύτερου μισού του 18^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 19^{ου}. Ο άνθρωπος θεωρείται ελεύθερος από τη φύση του. Ο εγκληματίας είναι το άτομο εκείνο που παραβιάζει το κοινωνικό συμβόλαιο με την πράξη να είναι ουσιαστικά η απόρριψη της ελεύθερης επιλογής. Ο Ραγκαβής παρουσιάζει δύο δράστες όπου ο καθένας οδηγείται στην εγκληματική πράξη από διαφορετικά κίνητρα και παράγοντες. Το βιβλίο αν και αναφέρεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, γράφεται το 1855 με τις ιδέες και τις επιρροές του θετικισμού να φαίνονται δειλά κυρίως στο προφίλ του Γεράσιμου Ναννέτου ο οποίος έχει μια παραπάνω προδιάθεση και ροπή στην εγκληματική πράξη. Ωστόσο, ο συγγραφέας δεν τον ενδιαφέρει τόσο να εστιάσει στη δημιουργία του προφίλ του δράστη αλλά να αναδείξει τα αίτια που τους οδηγούν στο έγκλημα. Οι αιτίες των εγκλημάτων μπορούν να αναζητηθούν και στις θετικιστικές προσεγγίσεις αλλά και στις ατομικές θεωρίες.

Η αντίδραση της κρατικής εξουσίας στη δολοφονία του Κόμη Διονύσιου Ναννέτου και οι ενέργειες της είναι το βασικότερο θέμα που αναδεικνύεται στον «Συμβολαιογράφο». Ο νόμος είναι αυτός που καθορίζει ορίζει το περιεχόμενο των εγκλημάτων, τις ποινές αλλά και τη διαδικασία της ποινικής δίκης. Η ποινή εκείνη την περίοδο είναι πολύ αυστηρή για να αποτραπεί ο δράστης. Κύριος σκοπός της ποινής είναι ο εκφοβισμός με την φυλακή να αποτελεί το μέσο για την πραγμάτωση των σκοπών της ποινής ενώ καταργούνται τελείως οι σωματικές ποινές. Εκείνη την περίοδο στον ελληνικό χώρο, σε μια εποχή με πολιτική αστάθεια και ξένη ηγεμονία οι αρχές σε

κάποιες περιοχές στην Ελλάδα είχαν αυτονομία διοικητική και οικονομική με τις ποινές να επιβάλλονται από τις ξένες δυνάμεις. Στον «Συμβολαιογράφο» το σώμα των δικαστών αποτελείται από Έλληνες αξιωματούχους οι οποίοι απονέμουν την δικαιοσύνη και εκτελούν τις ποινές με την ανοχή της Βρετανικής Ηγεμονίας. Πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα, σημαντικός σταθμός για την ιστορία του ποινικού δικαίου είναι το Σύνταγμα της Ελλάδας που προέκυψε από την Γ' Εθνοσυνέλευση. Το Σύνταγμα αναδεικνύει δύο νέες διατάξεις που αφορούν κάθε δημοκρατικό ποινικό δίκαιο. Σύμφωνα με το άρθρο 11 «ο νόμος εξασφαλίζει την προσωπική ελευθερία κάθε ανθρώπου» και με το άρθρο 13 «η δικαστική εξουσία δικάζει σύμφωνα με τους γραπτούς νόμους του κράτους-έθνους». Λίγα χρόνια αργότερα θα τεθεί σε ισχύ και ο ποινικός κώδικας ο οποίος θα μείνει σε ισχύ μέχρι και το 1950. Οι ποινές πλέον είναι στερητικές της ελευθερίας που προβλέπονται από το ελληνικό ποινικό δίκαιο με την κάθειρξη, την φυλάκιση, τον περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων ή περιορισμό σε ψυχιατρικό ίδρυμα.

Η θανατική καταδίκη για τα εγκλήματα ανθρωποκτονίας όπως είδαμε βρίσκεται στο επίκεντρο της ποινικής αντιμετώπισης σχεδόν μέχρι και τον 20^ο αιώνα. Ο θάνατος σύμφωνα με την κριτική των Bentham και Beccaria θεωρείται πλέον το απόλυτο κακό, διότι ταυτίζεται με το φυσικό τέλος της ελπίδας και του αγώνα για τη ζωή. Απορρίπτεται το δικαίωμα του κράτους να αφαιρεί τη ζωή από τον πολίτη. Η θανατική ποινή εξακολουθεί να αποτελεί ένα από τα πλέον αμφιλεγόμενα ζητήματα της αντεγκληματικής πολιτικής. Έχει καταργηθεί στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης είτε ρητά με συνταγματική διάταξη είτε με τη μη εκτέλεση των ποινών για μακρό χρονικό διάστημα.

Στην Ευρώπη κρίσιμης σημασίας για την κατάργηση της θανατικής ποινής ήταν η σύνταξη και υπογραφή από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης ενός ειδικού πρωτοκόλλου το οποίο, αφού προστέθηκε στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και άρχισε να ισχύει το 1983, το οποίο προβλέπει ως «νομική υποχρέωση των υπογραφόντων κρατών μελών την κατάργηση της θανατικής ποινής εν καιρώ ειρήνης. Η θανατική ποινή επαναφέρθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1976, παρότι είχε καταργηθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο ήδη το 1972. Μολοταύτα, παρατηρείται επίσης μια αύξηση του αριθμού των καταδικασθέντων τα

τελευταία χρόνια, όμως το ποσοστό εκείνων που εκτελούνται τελικά έχει μειωθεί μέσω εφέσεων. Στην Ελλάδα η θανατική ποινή καταργήθηκε σε καιρούς ειρήνης το 1975 για εγκλήματα εσχάτης προδοσίας ενώ οριστικά για κάθε είδος εγκλήματος θα καταργηθεί μόλις το 2004.

Στον «Συμβολαιογράφο» αναδεικνύεται το κράτος καταστολής το οποίο έχει ως στόχο την εξουδετέρωση του εγκληματία με τον εκφοβισμό μέσω της θανατικής ποινής και της δημόσιας εκτέλεσης της τιμωρίας. Για να γίνει ένας παραλληλισμός με την σύγχρονη εποχή αν και η θανατική ποινή έχει αντικατασταθεί με την ισόβια κάθειρξη, η αντιμετώπιση του εγκληματία και του εγκλήματος έρχεται σε άμεση συνάρτηση με τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις (όπως η παγκοσμιοποίηση, η μετανάστευση) με αποτέλεσμα τα κράτη της Δύσης από κράτη πρόνοιας να γίνουν κράτη καταστολής του εγκλήματος. Πλέον ο σκοπός της ποινής απομακρύνεται από το χαρακτηριστικό της κοινωνικοποίησης και επανένταξης του δράστη και στοχεύει στην εγκληματοποίηση συμπεριφορών όλων των κοινωνικά και οικονομικά αδύναμων με παράλληλα την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τη συνδρομή των κρατικών κατασταλτικών μηχανισμών.

Συνεπώς και στις μέρες, τα κράτη με βασικό πυρήνα της αντεγκληματικής πολιτικής, την καταστολή, έχουν επικρατήσει. Με την θεσμοθέτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την διασφάλιση τους μέσα στο σωφρονιστικό σύστημα μέσω της κατάργησης της θανατικής ποινής, την προώθηση ποινών που στοχεύουν στην επανένταξη και όχι στον εκφοβισμό και στον σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατουμένων, οι πολιτικές πρόληψης του εγκλήματος έχουν πρόσφορο έδαφος στο να αναπτυχθούν και να εδραιωθούν. Ωστόσο, τα σύγχρονα κράτη αποδεδειγμένα έχουν στραφεί σε πολιτικές καταστολής εξαιτίας αρχικά του διεθνικού και διασυνοριακού χαρακτήρα του εγκλήματος, της ύπαρξης μεγάλου «σκοτεινού αριθμού» της εγκληματικότητας καθώς και της εισόδου νέων μορφών εγκλήματος. Στον «Συμβολαιογράφο» οι αντιδράσεις ήταν στη λογική της εξουδετέρωσης του εγκληματία που όμως αμφισβητήθηκαν έντονα τα επόμενα χρόνια. Το έγκλημα όμως ως ένα διαχρονικό φαινόμενο που εμφανίζεται σε κάθε εποχή και κοινωνία, στις μέρες μας επαναφέρει την ανάγκη υιοθέτησης και εφαρμογής πολιτικών πρόληψης που ίσως αναχαιτίσουν το εγκληματικό

φαινόμενο. Η λύση βρίσκεται σε πολιτικές όπως η περαιτέρω ενίσχυση του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, με την επαύξηση της συνέπειας των μηνυμάτων που απευθύνονται στις νεότερες ηλικίες, στην υιοθέτηση νέων κοινωνικών προτύπων, στην ενίσχυση της εκπαίδευσης, αλλά και στον σωστό καταμερισμό της εργασίας.

Βιβλιογραφία

- Althusser, L. (1990). Γράμμα για την Τέχνη. Στο J. Hall, *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Auden, W. H. (1986). *"Το ένοχο πρεσβυτέριο", Ανατομία του αστυνομικού μυθιστορήματος*. Αθήνα : Άγρα.
- Beccaria, C. (1988). *Περί αδικημάτων και ποινών* . Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- D.Davies. (1999). Εκδίκηση, Ανταπόδοση και η ηθική ταυτότητα. Στο Θ.Πελεγρίνης, *Η εκδίκηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Fattah, E. A. (2008). The Rational Choice/Opportunity Perspectives as a Vehicle for Integrating Criminological and Victimological Theories. Στο R. Clarke, & M. Felson, *Routine Activity And Rational Choice. Advances In Criminological Theory* (Second printing εκδ.). Routledge.
- Foucault, M. (2011). *Επιτήρηση και Τιμωρία – Η γέννηση της φυλακής*. Αθήνα : Πλένθρον.
- James, P. D. (2011). *Συζητώντας το αστυνομικό μυθιστόρημα*. (Τ. Τόλια, Μεταφρ.) Αθήνα: Καστανιώτης.
- Luckenbill, D. (1977). *Criminal Homicide as a Situated Transaction στο Social Problems*. Oxford University Press
- Marty, M. D. (1991). *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*. (Χ. Ζαραφονίτου, Μεταφρ.) Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Scaggs, J. (2005). *Crime Fiction*. London – New York: Routledge.
- Αλεξιάδης, Σ. (2006). *Ανακριτική*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία* (5η εκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας.
- Αντωνοπούλου, Μ. (2011). *Οι Κλασσικοί της Κοινωνιολογίας: Κοινωνική θεωρία & Νεότερη Κοινωνία*. Αθήνα : Σάκκουλας.
- Αποστολίδης, Α. (2009). *Τα Πολλά Πρόσωπα του Αστυνομικού Μυθιστορήματος*. Αθήνα : Άγρα.

- Αποστολόπουλος, Ε. Β. (1979). *Το πρόβλημα της θανατικής ποινής*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Αρχιμανδρίτου, Μ. (2007). *Ιδιωτική εκδίκηση και δίκαιο ή ανομία. Βεντέτα και νόμος: Εγκληματολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Βενιζέλος, Ε., Καλαβρός , Κ., & Πανούσης, Γ. (1991). *Ελληνική Εταιρεία Θυματολογίας , Σχέσεις Δράστη – Θύματος Από Θυματολογική Σκοπιά*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Βιδάλη, Σ. (2007). *Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία – Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική πολιτική* (Τόμ. Β). Αθήνα: Σάκκουλας.
- Βιδάλη, Σ. (2007). *Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία – Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική πολιτική* (Τόμ. Α). Αθήνα: Σάκκουλας.
- Βλάχου, Β. (2006). *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, Α. (1988). *Η θανατική ποινή από εγκληματολογική σκοπιά*. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας. Τεύχος 2.
- Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α. (1974). *Les mobiles du délit: Étude de criminologie et de droit pénal suisse et comparé*. Paris. FeniXX réédition numérique (Librairie générale de droit et de jurisprudence).
- Δασκαλάκης, Η. (1985). *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Δασκαλάκης, Η. (1985). *Μεταχείριση εγκληματία*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Δημητράτος, Ν. (2013). *Ο δράστης εκ πεποιθήσεως και ο εκ συνειδήσεως δράστης*. Αθήνα : Σάκκουλας.
- Δημόπουλος, Χ. (2008). *Εισηγήσεις Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δολγέρας, Λ. (2012). «Ποιος το 'κανε ή γιατί το 'κανε. Στο Ο. Καϊάφα (Επιμ.), *Αστυνομική Λογοτεχνία, Επιστημονικό Συμπόσιο*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών.
- Ζαραφώνιτου, Χ. (2003). *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο - Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφώνιτου, Χ. (2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

- Ζησιάδης, Β. (1998). *Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας
- Καλφόπουλος, Κ. (2012). Ο ντετέκτιβ ως κοινωνιολόγος. Στο Ο. Καϊάφα (Επιμ.), *Αστυνομική Λογοτεχνία, Επιστημονικό Συμπόσιο*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών.
- Καραποστόλης, Β. (1985). *Η Διαχώρητη Κοινωνία: ένας διάλογος κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πρότυπο.
- Κουράκης, Ν. (2005). *Συμβουλές στη μελέτη της Ανακριτικής* (2η εκδ.). Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν. (2009). *Ποινική καταστολή. Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*. Αθήνα : Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν. (2013). Εισαγωγή στη μελέτη του αστυνομικού αφηγήματος. *The Art of Crime*(24). Ανάκτηση από <https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/index1ffb.html?pgt p=1&aid=1368885529#>
- Κουρνούτος, Γ. (1953). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892), Βιογραφικό και βιβλιογραφικό σημαίωμα, Το Απομνημόνευμα 1453-1953* (Τόμ. Β). Αθήνα: Βασική Βιβλιοθήκη.
- Λαμπροπούλου, Έ. (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*. Αθήνα : Παπαζήσης.
- Μανωλεδάκης, Ι. (2006). Πρόλογος. Στο Α. Κουκουτσάκη, *Εικόνες Φυλακής*. Αθήνα: Πατάκη.
- Μοσχόπουλος, Γ. (1997). *Ο θεσμός της Αστυνομίας στα Επτάνησα: Τα κεφαλληνιακά αρχεία της Εκτελεστικής Αστυνομίας 1815-1864*. Αργοστόλι.
- Μπρεγιάννη, Κ. (2017). *Ιόνιο Κράτος 1814-1864 Θεσμοί και Κοινωνική διάρθρωση*. Αθήνα : Ακαδημία Αθηνών.
- Νικολόπουλος, Γ. (1990-1992). Έγκλημα και Λογοτεχνία: προλεγόμενα στην κατασκευή ενός αντικειμένου έρευνας. *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*(5-10).

- Νικολόπουλος, Γ. (2006). Για ένα διάλογο της εγκληματολογίας με τη λογοτεχνία: εικόνες φυλακής στον Ξένο του Α. Camus. Στο Α. Κουκουτσάκη, & Α. Κουκουτσάκη (Επιμ.), *Εικόνες Φυλακής*. Αθήνα: Πατάκης.
- Νικολόπουλος, Γ. (2011). Όταν η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία: Ζητήματα διδασκαλίας και έρευνας. Στο Ν. Κουράκης, Χ. Ζαραφωνίτου, Χ. Τσουραμάνης, & Ε. Χαϊνάς (Επιμ.), *Εγκληματολογία: Διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*. Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Νικολόπουλος, Γ. (2013). *Εγκληματολογία και Λογοτεχνία. Έγκλημα και Λογοτεχνία*. Αθήνα.
- Νικολόπουλος, Γ. Π. (2008). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το πρόγραμμα της Χάγης και η εφαρμογή του*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παναγιώτης, Χ. (1980). *Ιστορία του Ιονίου Κράτους από συστάσεως αυτού μέχρι Ενώσεως 1815-1864* (Τόμ. ΙΙ). Αθήνα: Καραβίας Δ. Ν Αναστατικές Εκδόσεις.
- Πανούσης, Γ. (2008). *Εγκληματολογικές επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα* (2η Έκδοση εκδ.). Αθήνα – Κομοτηνή: Σακκούλας.
- Πανούσης, Γ. (2010). *Ένοχοι και Ενοχές, Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικά μυθιστορήματα* Εκδόσεις. Αθήνα – Κομοτηνή: Σακκούλας .
- Παπαγεωργίου-Γονατάς, Σ. (2012). *Ανθρωποκτονία με πρόθεση- Από την θεωρία στην πράξη*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- *Ποινικά Χρονικά*. (χ.χ.). Ανάκτηση από <http://www.poinikachronika.gr/assets/Mylonopoulos-PoinDik-GenikoM%20II-Apopeira,%20Symmetoxi,%20Syrroi-10%20first%20p..pdf>
- Ποίος ήτο ο φονεύς του φονέως. (2005). Στο Γ. Μπλανάς, *Έντγκαρ Άλλαν Πόε, Τρία αστυνομικά προβλήματα για τον Αύγουστο Ντυπέν, Οι φόντοι της οδού Μοργκ, το μυστήριο της Μαρί Ροζέ, το Κλεμμένο γράμμα*. Αθήνα: Ερατώ.
- Ραγκαβής, Α. Ρ. (1991). *Ο Συμβολαιογράφος*. Αθήνα : Νεφέλη.
- Ραγκαβής, Α. Ρ. (1999). *Απομνημονεύματα* (Τόμ. Β). Αθήνα: Βιβλιόραμα.

- Σουλογιάννης, Ε. (1995). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής 1809-1892, Η ζωή και το έργο του*. Αθήνα : Αρσενίδης.
- Σπινέλλη, Κ. Δ. (1982). *Η Γενική Πρόληψη των Εγκλημάτων*. Αθήνα : Σάκκουλας.
- Τζιόβας, Δ. (1999). *Εισαγωγή. Βιο-εργογραφικά ενός ποικιλογράφου), Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, Διηγήματα* (Τόμ. 1ος). Αθήνα : Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη.
- Τσιγκρής, Ά. (2002). *Το έγκλημα της ανθρωποκτονίας στην Ελλάδα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Τσουραμάνης, Χ. (1998). *Ο φόνος στην Ελλάδα- εγκληματολογική θεώρηση*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Φαρσεδάκης, Ι. (1984). *Ανακριτική, δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φαρσεδάκης, Ι. (1985). *Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας* (Τόμ. Α'). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χάιδου, Α. (1996). *Θετικιστική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χάνος, Δ. (1984). Η Προέλευση και η πορεία της αστυνομικής φιλολογίας μέσα από τα λαϊκά περιοδικά και φυλλάδια. *Διαβάζω*(86).
- Χατζοπούλου, Λ. (1999). *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής. Μαρτυρία λόγου* . Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χιώτης, Π. (1980). *Ιστορία του Ιονίου Κράτους από συστάσεως αυτού μέχρι Ενώσεως 1815-1864* (Τόμ. ΙΙ). Αθήνα: Καραβίας Δ. Ν Αναστατικές Εκδόσεις.